

קובץ גליונות

פרשת בהעלותך

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל
מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל
הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל
הגאון הצדיק
רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל
הגאון הגדול
רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"נ קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן המשגיח
הגר"ד יפה שליט"א

המשגיח הגאון הגדול
רבי דן סגל שליט"א

דברי שיח

כאיל תערוג

פרי חיים

נשיח בחוקיך

גאון יעקב

דברי אמת

פניני דעת

דובב שפתיים

נפשו גחלים תלהט

פנינים משולחן רבינו

שלמים מציון

דרכי החיזוק

זכות הלימוד בקובץ לע"נ

ר' אהרון ב"ר חיים קלונימוס קלמן פרידמן ז"ל

נלב"ע כ' סיון

תנצב"ה

ניתן לשלם על הקובץ גליונות במכשירי 'קהילות' ו'נדרים פלוס' בבתי הכנסת

לעילוי נשמת

דב בנימין שמואל ב"ר יצחק אליעזר

ז"ל ריס

גלב"ע י"ז סיון תשע"ו

תנצב"ה

לעילוי נשמת

האשה חנה מלכה בת נפתלי צבי ע"ה

גלב"ע כ"ט אייר תשע"ו

תנצב"ה

לעילוי נשמת סבתי

האשה החשובה מרת **הדסה דינה**

בת הגאון רבי **יצחק רוזנטל** ע"ה

גלב"ע י"ח סיון

תנצב"ה

חודעה ובקשה

המעוניינים לסייע (בשעת הצורך) בהעברת הקבצים מעיר לעיר, יכולים להרשם בחיוג למס' 072-2388568 ולהקיש 5 ואח"כ 4

בשעת הצורך, תושאר חודעה לכל הרשומים על הבקשה המסוימת ומי שיוכל לסייע יצור קשר.

התודה והברכה לכל אלו שסייעו בהעברת הקובץ המורחב למרות הטרחה הגדולה.

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900

ניתן לתרום במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת ברחבי הארץ, יש לחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש קובץ גליונות וכן בקו העדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 4311

	ראח	כ"ז אב	נתרס	פנחס	כ"א תמוז	נתרס	בהעלותך	ט"ז סיון
	שופטים	ד' אלול	נתרס	מטות מסעי	כ"ח תמוז		שלח	כ"ג סיון
	כי תצא	י"א אלול		דברים	ו' אב	נתרס	קרח	ל' סיון
	כי תבא	י"ח אלול	נתרס	ואתחנן	י"ג אב		חוקת	ז' תמוז
נתרס	נעבים וילך	כ"ח אלול	נתרס	עקב	כ' אב		בלק	י"ד תמוז

כאיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 208 | שנה ד' | פרשת בהעלותך | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

החזירו אבידה

ונסע דגל מחנה בני דן מאסף לכל המחנות לצבאותם ועל צבאו אחיעזר בן עמישדי. (בהעלותך י, כה)
ופרש"י 'תלמוד ירושלמי. לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו' וכו'.
יש לעי' לשי' הרשב"א דבמקום שרבים מצויים הרי אלו שלו אף במקום שיש סימן, מפני שמתייחס אולי ימצאו אנשי דלא מעלי, א"כ אמאי שבטו של דן החזירו את האבידות.

צדיקים אינם מטמאים

ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ולא יכלו לעשת הפסח ביום ההוא ויקרבו לפני משה ולפני אהרן ביום ההוא. (בהעלותך ט, ו)
גמ' סוכה כה, א נושאי ארונו של יוסף היו דברי ריה"ג וכו'.

והנה לכו"ע משמע שגם צדיקים מטמאים בטומאת מת, וכן משמע מדאיתא בב"ב (נ"ח א') דר' בנאה ה' מציין את קברי האבות מפני הטומאה.

ועיין תוס' בב"מ (ק"ד ב') שאליהו קבר את ר"ע, וא"ל וכי אינך כהן, א"ל צדיקים אינם מטמאים ודחה אותו כן משום כבודו דר"ע, ועיקר טעמו ה' לפי שה' מת מצוה, ובשו"ת מהרי"ל (סימן ק"ג) כתב דקברי צדיקים מטמאים באהל כדאיתא בתוס' פרק המקבל ומי לנו גדול מיוסף שנושאי ארונו נדחו לפסח שני.

והפאת השלחן (פ"ב אות י"ח) כתב: יש למנוע מנהג איזה בני אדם כהנים שהולכים על קברי צדיקים התנאים ואמוראים וגאונים, באמרם שקברי צדיקים אינם מטמאים,

וטעות הוא בידם כי מי גדולים וצדיקים מאבותינו הקדושים "אברהם יצחק ויעקב אדם וחיה והאמהות ויוסף הצדיק", ואמרו רבותינו שבגמ' שעצמותיהן מטמאים (וכעין זה כתב החי אדם בהקדמה לספרו שערי צדק).
ויש להעיר קצת דכל האנשים שהזכירו בהוכחתם חיו קודם מתן תורה, ומה ההוכחה לצדיקים מהזמן שלאחר מתן תורה ויתכן דאין להם המעלה דיש לאחר מ"ת.

וצ"ע במש"כ תוס' בכתובות (ק"ג ב' ד"ה אותו היום) דר' חיים כהן ה' אומר אילמלי הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו (ומשמע דלשאר בעלי התוס' הוא לא ה' נטמא, אלא לר"ת שה' בדרגה מיוחדת) והערוך לנו כתב דגם לר"ח כהן צ"ל שצדיקים מטמאין, אלא משום דלחכם הכל קרוביו ומטעם טומאת קרובים הותר (ועמש"כ באילת השחר יבמות ז' ב').

ראית נגעים במדבר

והענן סר מעל האהל והנה מרים מצרעת כשלג ויפן אהרן אל מרים והנה מצרעת (בהעלותך י"ב י')

כתב הרבינו בחיי ז"ל: הענן הזה אילו היה ענן שירד לכבוד משה שהזכיר בו למעלה ויעמוד פתח האהל היה ראוי לומר והענן סר מפתח האהל, ועל כן יתכן לפרש כי הוא הענן שהיו ישראל כל ימי המדבר נוסעים וחונים על פיו, וכיון שסר מעל האהל היו ישראל סבורים ללכת אחריו כמנהג, והקב"ה צוה אותם להתעכב שבעת ימים זהו שאמר תסגר שבעת ימים, וכשאמר והעם לא נסע כאילו אמר והענן לא נעלה, כי סר מעל האהל להיכרא אבל לא נעלה עד מלאת שבעת ימים, והיה הענן כדי שיהיה ידוע ומפורסם לכל ישראל כי עכובם שם שבעת ימים לכבוד מרים היה, עכ"ל.

והנה בספר נפתלי שבע רצון [לרבי נפתלי גינצבורג זצ"ל] פרשת בהעלותך דייק

את הפסוק, דלפום ריהטא קשה במה שכתב והענן סר מעל האהל ואז היתה מרים מצורעת, והלא גם בהיות ענן על האהל היתה מרים מצורעת? והביא פרש"י נשמר מזה, ולכן פירש"י משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו, ולדברי רש"י צריך לומר דהענן סר מעל האהל קאי על ענן השכינה שירד על פתח האהל, ורצה לומר כאשר הענן של השכינה סר מעל האהל אז היתה מצורעת [וכן משמע באבן עזרא דמפרש דהענן קאי על ענן השכינה שכתב דהענן סר מעל פתח האהל, עיי"ש]

והוסיף בספר הג"ל דגם אם נפרש לפי פשוטו של מקרא דקאי על הענן ממש ניחא ג"כ, דהנה איתא במשנה..... דאין רואים את הנגעים ביום המעונן מפני שכהה נראית עזה, ר"ל אע"פ שהנגע נראה עזה כשלג וטמא הוא מ"מ אפשר הדבר שהוא כהה וטהור, ומחמת הענן נראה שהוא עזה.

והנה הרבינו חננאל בפרשת בא כתב: דכל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא קידשו את החודש ע"פ ראייה אלא ע"פ חשבון, משום שלא ראו לא את החמה ולא את הירח כלילה מפני שהעננים היו מכסים את המחנה, עיי"ש.

נמצא שלא היה אפשר לטמא את הנגע של מרים אף שהיא נראית כשלג מפני העננים, אמנם כאשר סר הענן מעל האהל ועמד הנגע במראהו הראשון אז איגלאי מילתא שמרים מצורעת כשלג וזהו שאמר הכתוב והענן סר מעל האהל, והנה מרים מצורעת היינו אז ראו ונתברר להם שמרים מצורעת כשלג, עכ"ד.

ובעיקר הקושיא איך ראו נגעים במדבר והרי ביום המעונן אין רואים נגעים? ושמעתי מהגראי"ל שליט"א שיש מקום לחלק בין יום המעונן לענני הכבוד שהיו במדבר, דאיתא בברייתא דמלאכת המשכן פרק י"ד והובא בתוס' מס' שבת דף כ"ג דעמוד הענן היה מאיר להם והיה רואה מה בחביתו ובטפיחו, עיי"ש, וא"כ יש לומר דבמדבר שענני הכבוד היו מאירים להם, הנגע היה נראה בהם כצורתו מבלי לחשוש שמא כהה תיראה עזה ושפיר היו רואים נגעים במדבר, ודו"ק. (נאות אפרים במדבר סי"ח ועי"ש באריכות)

בשל נכונותם של מספר אברכים ליטול על עצמם את העול הכבד של גיוס המשאבים למען המשך הדפסת הגליון והפצתו, ובזכות היענות יפה של רבים מקוראי הגליון, הגליון ממשיך לצאת במהדורה מודפסת. עם זאת, בכדי שנוכל להמשיך בזה אנו תלויים בנדיבות לב הציבור היודע ומבין ערך ענין זיכוי הרבים והפצת תורתו של מרן רבן של ישראל שליט"א. מי שמעוניין ליטול חלק בענין גדול זה וכן להנציח תאריכים מסויימים במהלך השנה רצוי שיפנה כעת, כדי שנדע שאנו יכולים לעמוד במשימה. מבלי תרומות מהציבור לא נוכל להמשיך להדפיס את הגליון.

אפשר לתרום באפשרויות הבאות: בפניה לדוא"ל המערכת בכתובת 0527680034@okmail.co.il | פניה למוקד המגבית 072-2164440 (מענה אנשי) | במערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה ע"י חיוג לשירות נדרים פון 03-7630585, קוד שלוחה 198. ניתן להשאיר הודעה מוקלטת לאחר התרומה. | באחת מעמודות 'נדרים פלוס' ברחבי הארץ, ע"י הקשה על 'קופות נוספות'. בחיפוש יש להקיש 'כאיל תערוג'. התרומה מאובטחת בתקנים המחמירים ביותר (פרטי האשראי אינם נשמרים במערכת).

הגליון נתרם ע"י הרב שליט"א מקורבו של רבנו שליט"א
לזכותו ולרפואתו של מרן
רבנו אהרן יהודה ליב בן גיטל פיגא שליט"א

מלמד שלא שינה

"ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה כאשר צוה ה' את משה" ופרש"י "להגיד שבחו של אהרן שלא שינה".

נביא כאן כמה ענינים מדברי רבנו שליט"א על גודל הזהירות שלא לשנות מהתורה אשר קבלנו בסיני.

חלילה לסמוך

לכ' הרב וכו'. על דבר שאלתך אם להשתמש במחשב לצורך... הנה מלבד שחשבון לבד לא מספיק כי צריך הכרעת האדם לזה, ולא יתכן בלי הוראות חכם, גם דבר ידוע שבכל דבר מצוי טעויות וכו', ואפילו אם הי' שייך שיתפתח שאין בזה יותר טעויות ממה שע"י בני אדם, מ"מ זה שקיבלנו מאבותינו תורה שבעל פה איש מפי איש שהחכם קובע הדין לפי הכרעתו עפ"י התלמוד והפוסקים, אבל חלילה לסמוך על דבר אחר לקבוע לפי"ז דבר הנוגע לדת תורה לדבר בזה דעת המכשולים בה.

ויה"ר שכלל ישראל ימשיכו לילך בדרך אבותיהם לקבוע על עניני הדת עפ"י חכמים ויראי ה' שומרי תורה והוגיה ונזכה שיקום בנו ואשיבה כבראשונה ויעציק כבתחלה במהרה בימינו אמן.

על שמירת שבת

באנו בזה למען קדושת השבת ושמירתה, כאשר נמצאו כאלה אשר משתמשים בהמצאות שונות להריסת השבת ועקירתה, אם בטענת כח שני, או שני גרמות וכיו"ב, וכאילו לא הי' ידוע מעולם המצאה של כח שני או גרמא, ורק הודות לטכנולוגי' המחודשת מצאוה ... ובעוד דברי חז"ל מצאנו שגזרו וחזרו וגזרו להוסיף בשביתת השבת, אף בדברים שאין בהם סרך מלאכה כלל, הנה באו כיום להרוס ולעקור הכל, ולאפשר עשיית כל המלאכות בתחבולות שונות, וכידוע הרבה רופפים נמצאים בדורינו, אשר שאיפתם לפתור בעיות ההלכה במקום לקיימם, והם קופצים על המציאה הזאת, אשר תחת להמנע מל"ט מלאכות בשבת הנה אפשר לעשותם, ולהיות ככל הגויים, אלא שבמקום לכתוב בעט ודיו פלונית צריך להשתמש בעט ודיו אחרים, וכן אפשר לדבר בטלפון ולנסוע ולחמם ולבשל וכו', אלא שצריך לזה כלים מיוחדים וכיו"ב, והנה תסתיים שמירת השבת ברכישת השכלולים הנדרשים ותו לא.

אוי לנו שכך עלתה בימינו

ושמא תאמר הרי יש בזה תועלת למנוע חילול שבת דאורייתא במקום פיקו"ג, מי בקש זאת מידם, הרי אף בשאפשר ע"י שינוי איכא פלוגתא אם ראוי לשנות כדאיתא בשו"ע או"ח סי' שכ"ח סי"ב (ובמ"מ פ"ב מה"ש ה"א), ועי"ש במ"ב סי"ק לו. ומה יתרון למנוע את המות, בשעה שזה הופך לפתחון פה לרופפים ולקלים למיניהם, להתיר את האיסור, ולעשות שבתן חול.

על כן באנו בזה להודיע בשער בת רבים, כי התחבולות הטכנולוגיות אסורות, ואין בהם כדי להקל על שום מלאכה, וכל המשתמש בהם הרי"ז מחלל את השבת, וגם יש בזה מעין ח"ה, בעשיית שביתת השבת פלסתר.

נתפרסם בחודש תמוז תשמ"ה כשבראש החותמים מרן רבנו שליט"א ועמו עוד מגדולי הת"ח שבדור. וראה קונטרס 'מפסק לא כשר עמ' 16)

להיזהר ביו"ט שני ולא לזלזל ח"ו

יש מבני חוץ לארץ שרוצים להיפטר "מעול" יו"ט שני, ובאים במיוחד לארץ ישראל בכל השלוש רגלים, וחושבים שבזה כבר אינם צריכים לנהוג יו"ט שני.

ובאסרו חג של פסח נכנס לרבינו אדם יקר מאוד מבני חז"ל, שבא מחוץ לעיר, וסיפר המביאו כי נמצא כאן בכל השלוש רגלים. ואמר לו רבינו בדרך תוכחה: דאף שגאון אחד שליט"א פסק כן מ"מ גאונים אחרים חלקו, ואף שנמצא בארץ ישראל כל חג' רגלים, היות ודירתו בחוץ לארץ, הרי לדעתו של רבנו הוא מחוייב לשמור יו"ט שני וצריך להיזהר שלא יצא זילזול ביו"ט שני.

וכבר היה מעשה לפני הרבה שנים, שהיה צריך לבוא לרבינו יהודי יקר בן חז"ל, וקבע לבוא באסרו חג של שבועות, [ובדעתו הי' להביא צ"ק נכד ביותר עבור מוסדות התורה] ולפתח באמצע לימוד יבמות עם בני החבורה בבית, ננער רבינו ושואל אותנו האיד יבוא אותו פלוני היום מירושלים, הרי אצלו זה יו"ט שני?

ופנינו מיד לת"ח אחד מהקשורים לפלוגי, ואמר שיברר את זה, וחזר ואמר שיש לו פסק שהיות ונמצא קבוע בארץ ישראל כל השלוש רגלים, אינו צריך לשמור יו"ט שני.

הגיב רבינו: אני לא מוכן לזה, ואינני רוצה שיבוא לכאן ביו"ט! וכמובן נתבטל מיד הענין [הצ"ק המופלג לא ראה את פני הבית... אך אצל רבינו זה לא היה משקל כחוט השערה מה שלא יביא את הסכום הענק שרצה להביא...]

ועוד כהנה עובדות רבות שרבנו שליט"א עומד בכל תוקף שלא יזלזלו ביו"ט שני בני חז"ל הנמצאים בארץ ישראל ומה באים לזלזל בכלל ביו"ט שני. [וכמ"ש בשו"ע שמי שמזלזל בזה ישכנו נחש רח"ל].

לא לשנות מהמצוות

בס"ה, לכ' חברי הועדה המתמדת של ועידת רבני אירופה המתכנסת בעיר קייב לעמוד על פרצי הזמן ולבנות הקהילות, שלמכון יסגא מאד הגמ' בשבת (ק"ל א') מביאה שמצות מילה היא מצוה שכלל ישראל מסרו עצמן עליה למיתה, וקיימיה כפי המסורה לנו מדור דור מאז שקיבלנו התורה מסיני ע"י משה רבינו ע"ה ומאז ועד עתה ממשיכים לקיימה במסירות נפש, ובמשך הדורות עמדו מאומות העולם לאסור קיום מצוה מילה או לשנות מהמסורה וכלל ישראל עמדו בנסינות ולא שינוי כלל מהמסורה. והנה בזמן האחרון עומדים בכמה מדינות העולם לאסור או להתערב בצורת קיום מצות מילה שלא כפי המסורה לנו מסיני, אם זה בשינוי עצם המילה או שמחייבים לעשותה דוקא ע"י רופא וכדו', עלינו לדעת כי כל המשנה ידו על התחתונה, וכפי שכלל ישראל במשך כל הדורות כולם, מימות אברהם אבינו ע"ה עד ימינו, הכניסו את צאצאיהם בבריתו של אאע"ה בן שמונת ימים וכדת וכדין הן במעשה המילה והמציצה והן ע"י מוהלים יר"ש.

כך גם אנו לא נשנה במאומה ממה שהי' עד היום, כי כל מה שנשכים לפשרה כל שהיא הרי זה פרצה ופתח לבוא שוב ולהתערב בדבר הלכה, ועל רבני הקהילות לעמוד בעוז בפרץ שח"ו לא תעקר מצות מילה מעמנו.

עוד עומד ומתעורר לעת כזו גזירת השחיטה אשר כבר הורו רבנן קדמאי שאין לעשות הימום כלל לבהמות, ולאחרונה יש המתירים לעשות הימום תיכף לאחר השחיטה וזהו פירצה נוראה ובהסכמה לשינוי יש בה חלול ה' לפי שיש בזה כביכול הודאה שבשחיטה שלנו יש בזה צער בעלי חיים, והרי תורתנו הק' היא תורת חסד וכל צורת השחיטה כפי המסורה לנו היא השחיטה אשר גורמת הכי פחות צער בעלי חיים וכל הטענות שבאים אותם המקטרגים אינן אלא ע"מ להפריע ולקנטר.

ע"כ עליכם להתאחד כאיש אחד בלב אחד לעמוד על משמר ההלכה והמסורת, שח"ו לא ישנו בצורת השחיטה והמילה אפילו כמלא נימא.

והנה בזה שרואים שיש נסינות לעשות גזירות על עם ישראל אומרים בשם הגר"א שאם אומות העולם באים לעשות גזירות סימן שיש קיטרוג בשמים, וקיטרוג א"א לכבות רק ע"י תורה תפילה ומעשי המצוות, ונקוה שמכינוס זה יצא חיזוק לכל הקהילות הק' שבמקומכם, חיזוק בתורה דהיינו לימוד התורה, חיזוק בתפילה, וחיזוק במעשי המצוות ובזכות זאת נקוה שנושע בקרוב ונגאל גאולת עולמים בביאת גואל צדק וארמון על משפטו יקום ב"ב אמן.

אהרן י. לייב שטיינמן מר חשון תשע"ג לפ"ק

לא לשנות כחוט השערה

בס"ה, לכ' מנהלי התתי"ם ה' עליהם יחי'

הנה ענין החינוך של ילדי ישראל נמסר לנו מדורי דורות מאברהם אבינו עד היום הזה, והוא לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, ומה שבאים כיום להתערב ולדרוש מאתנו לשנות את סדרי הלימוד ע"י הוספת עוד שעות לימוד של לימודי חול, ומאיימים בשינוי תקציבים, הלא שיתבוננו הם בעצמם לאיזה הצלחות בחינוך הם הגיעו רח"ל, ע"כ על מנהלי התתי"ם לעמוד ע"ז כחומה בצורה ולא לשנות אפילו כחוט השערה מדרך החינוך שקיבלנו וחינכנו עד היום.

ונקוה שנצליח להמשיך לחנך את ילדינו עד ביאת גואל צדק בב"א בלי שום שינוי.

הכו"ח למען שמירת חינוך הטהור של ילדי ישראל. א.ל. שטיינמן כ"ה אייר תשע"ג לפ"ק

שלא יתערבו

באחד המוסדות של מרן רבנו לא לוקחים כסף מהמדינה. בשעתו התעוררה שאלה האם לקחת כסף מחסידות מסוימות שנותנים למי שלא לוקח כסף מהמדינה.

וסיפר רבנו ששאל את מרן הגראמ"מ שך זצ"ל האם אפשר לקחת מהם?

ואמר לו מרן הגראמ"מ ש"ך זצ"ל: "כל זמן שאינם מתערבים לך מה לעשות, אתה יכול לקחת", ובאמת דאחרי שנים הם פנו שרבנו יורה בענין מסוים כך וכך, ואמר רבנו א"כ חזרה הוראת מרן זצ"ל שלא לקחת מהם.

מקום הש"ץ במקום נמוך

בבריסק היה נהוג שהמקום של החזן היה נמוך כטפח משאר הבית הכנסת [ולאידך גיסא הבימה היה תמיד גבוה. והיום לא עושים את הבימה מוגבה לפי שתופס שטח גדול, ובחול"ל בד"כ היו בתי הכנסת גדולים מאד, ויכלו לעשות כן].

קריאת ב' פסוקים ומחצה

נשאל רבנו בקריאת שני פסוקים וחצי האם יוצא יד"ח קריאה? ואמר דיש לו ראייה מריש ברכות שמשמרת ופלגא נקרא שתי משמרות. (הפנקס עמ' 150, א"ה ולכתחילה ודאי דאין לעשות כן דכל פסקיה דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן, וכאן הנידון הוא בדיעבד אם עשה)

מרישיות תלמיד ותיק הרה"ג ראי"י שליט"א

רבנו שליט"א מהדר בתפילת שמונה עשרה לסגור את הפראק שלו עם הכפתורים. ואמנם על פי רוב רבנו כל הזמן היה הולך כך בכפתורים סגורים, אבל כשאירע לפעמים שהחליפה ה' פתוחה, ראינו שהוא סוגר את זה לפני שמונה עשרה. ושאלנו אותו אם ראוי לעשות כך? והשיב שכן.

בתפילת מנחה

כשלמדנו אצל רבנו שליט"א בישיבה קטנה ה' מתפלל עמנו תפילת מנחה בקביעות וארשום כמה פנינים נפלאים מזיכרון בלבד.

כשהיה מסתובב לומר תחנון [כלומר בשמונה עשרה עמד עם פנים למזרח ובתחנון ה' מתיישב עם פנים כלפי הקהל] אם ה' רואה איזה מתפלל אפי' ממרחק ה' נשאר לומר תחנון מעומד.

וכך ה' צורת נפילת אפיים שלו מעומד, שה' עומד זקוף לא מטה ראשו לסטנדר כלל, ומגביה את היד השמאלית עד הפנים שלו, וכך אמר את התחנון. גם כשהיה יוצא מהיכל הישיבה אם ה' רואה בחור שעדיין מתפלל היה מעקם את הדרך, וזכורני איך רבנו יוצא ממקומו ועובר במעבר בין הטורים וראה מתפלל בסוף הספסל ליד הקיר, והיטה רבנו את דרכו ונכנס בין הספסלים בטור השני ועבר למעבר השני כדי שלא לעבור כנגד המתפלל.

רבנו שליט"א מתפלל [בישיבה קטנה] מתוך סידור כוונת השם גדול [כמו סידור של ש"צ] המיוחד עבורו. רבנו מתפלל בעינים פתוחות בשמונה עשרה, ועיניו תפוסות בתוך הסידור כל הזמן.

זכורני שאחד הבחורים נעמד בצידו של רבנו על הארון קודש וצילם את רבנו כשה' באמצע שמונה עשרה, חזק הרבה "פלישים" שכנראה הפריע לרבנו, ורבנו המשיך בתפילה בעינים סגורות עד סוף השמונה עשרה בלי לפתוח אותם. פעמים שרבנו הוציא מהכיס הפנימי של הפראק שמות של חולים לרפו"ש בברכת רפאינו והיה מעיין בהם, [וכמדומה שלא הזכיר בפה רק עיין בהם].

בזמני היה המנהג שהש"ץ ה' מחכה בחזרת הש"צ למי שהיה מסיים הראשון או הגר"ל או הגר"מ, וכמעט תמיד רבנו ה' מאריך יותר מהגר"מ במעט. והמנהג ה' שאם רבנו הגיע

למודים ה' הש"צ מאריך כדי שרבנו יספיק קדושה אבל אם עדיין לא הגיע למודים לא היו ממתנינים עליו, ורבנו ה' מסיים שמונה עשרה באמצע החזרת הש"צ.

נהגו כל ערב ר"ח לומר תפילת יו"כ"ק בהשתתפות רבנו שליט"א, וזכורני שאת וידוי של ר' ניסים גאון רבנו היה אומר במהירות ממש. [אולי היה מדלג].

רבנו אינו מכה באגרופ על הלב באמירת סלח לנו. אבל ראיתי בתענית ציבור כשאמרו אבינו מלכינו שהכה על הלב באבינו מלכנו חטאנו לפניך, כשאמר תיבת "חטאנו".

רבנו עומד עם פנים לארון הקודש כל חזרת הש"צ. זכורני באחת הפעמים שהגר"מ ה' ש"צ מפני יארציט, הסתובב רבנו ממקומו ועמד מעוקם לכיוון הש"צ והסתכל על הגר"מ איך מתפלל כמנהג מעות תיבה בתיבה, אשרי עין ראתה כל זאת. רבנו אף שה' סנדק הרבה פעמים בבוקר, והסנדק אינו אומר תחנון במנחה, מ"מ ה' נופל על פניו כמו כל הציבור כאילו אומר תחנון.

פעם אחרי מנחה נסע רבנו עם ר"י רוזנגרטן ולא עם הנהג הקבוע ר"י אשקלון, שאלנו לטעם הדבר, ואמר שאינו נוסע הביתה רק לברית, שאלתי אם כן מדוע אמרו תחנון, והשיב שלא זכר את זה. ואכן מיד למחרת אמר לי להגיד לחזן שלא יאמר תחנון כי הוא סנדק אחרי מנחה. אבל חוץ מפעם זו לא זכור לי שאמר לפטור מתחנון, אף כי כמדומה שה' מצוי אצלו סנדקאות אחרי מנחה, ואולי באמת כי לא זכר אבל נראה שזה היה מסיבה אחרת השמורה עמו. [וכן הגר"מ לא ה' מגלה שהוא סנדק אפי' בשחרית].

בזמננו נהגו בישיבה קטנה שביום שישי כל שיעור התפלל לעצמו בחדר שיעורים, [כמדומה יסוד המנהג התחיל כי פעם שטפו את ההיכל בשעה זו]. אבל רבנו לא ניחא ליה בהכי, ואמר שיש מעלה להתפלל בבית כנסת ולא בחדר שיעורים, והיה יורד עם השיעור שלו להתפלל בהיכל הישיבה.

ובאמת ביום שישי ה' רבנו יותר רגוע בזמן סיום השיעור, ולא ה' לחוץ לסיים בזמן, כי לא חיכו לו, ולפעמים ה' מאריך מעט יותר מבכל יום. ה' תקופה שרבנו לא הרגיש טוב ולא אמר שיעורים, וכשחזר לאיתנו לומר שיעורים ביקש להתפלל בחדר שיעורים בנפרד ולא לירד להיכל הישיבה להתפלל עם כולם. שאלתי מדוע, ואמר שאמרו לו שהחדר שיעורים יותר מוגן מקור מההיכל, ומחמת בריאות עדיף בחדר שיעורים.

רבנו שליט"א אינו נוטל את ידיו לפני מנחה, רק מיד אחרי השיעור יורד להיכל להתפלל מנחה. ובזכורני שבשנים אח"כ שמעתי מרבנו שמתפלל על הדין שסתם ידים נוגעות במקום המטונף, ושאל רבינו את הסובבים אחד אחד, אתה נוגע בשערות באמצע הלימוד, אתה נוגע. וה' ניכר בפשיטות שרבינו עצמו שומר את ידיו בבירור מוחלט.

הוספות והערות לגליונות קודמים

גליון 206 במדבר | הובא נידון על קידוש לבנה במוצאי יו"ט. והוא נעתק בטעות דהוא מפורש במשנ"ב סי' תכ"ו בשם הא"ר שגם במוצאי יו"ט יש ענין לומר קידוש לבנה. וכן במוצאי שבועות שנה זו תשע"ז קידש רבנו את הלבנה.

בגליון הנ"ל | אודות ישיבת כפר חסידים נשמט שיעקר הישיבה היתה ברוחו ובכוחו של מרן הגה"צ רבי אליהו לופיאן זצ"ל. בגליון פר' נשא בענין ברכת כהנים | סיפר רבנו בשם הגר"י יעקבוביץ שליט"א שבאחד התעניות ציבור הרב מפונביץ זצ"ל היה חלש ולא צם, ולכן בעת שעלו הכהנים לבר"כ במנחה יצא החוצה, וא' אמר לו הרי הרב כהן וצריך לגשת לברכת כהנים. ומיד ניגש הרב זצ"ל לברך ברכת כהנים אפי' שלא צם דחשש שאם אמרו לו לעלות הוי ביטול עשה. (מפי נכדו הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

וכשטענו לו שאולי נוגעים בלי להשים לב, לא נחה דעתו מזה כלל, והי' ניכר שרבנו עצמו אינו מזיז את ידו בלי מחשבה ולא יתכן אצלו שיגע בלי שישים לב. ואולי מהאי טעמא רבנו לא נוטל ידיו אחרי השיעור לפני תפילת מנחה.

הפסידו עיקר תחנון

רמ"י אמר שבאיצקוביץ וכדומה הרבה פעמים לא אומרים תחנון במנחה האם ישלים אחרי התפילה? ואמר רבינו אפשר אחרי שאמרו קדיש הפסידו עיקר תחנון.

מענייני קריאת התורה

במנחה של תענית ציבור רבנו ה' מתפלל עמנו בישיבה קטנה.

כשהס"ת עובר לפני רבנו ה' רבנו הולך אחריו [כמו שנאמר אחרי ה' ילכו] עד אחד הספסלים קרוב לבימה ושם נעמד לשמוע קריאת התורה, כהן לוי. ובעליית ישראל ה' רבנו עולה לתורה.

וכמו כן לאחר ההפטרה כשהס"ת חוזר למקומו רבנו הולך אחרי הס"ת, [אע"פ שזה סיבוב בשבילו מפני שמקומו היה בצד שמאל של הארון קודש, והס"ת בחזר עובר לימין הארון קודש].

י"ג מידות ופסוק וסלחת שכל הקהל אומר יחד ואח"כ חוזר הש"צ, נוהג רבנו כשעולה לתורה, לומר ביחד עם הבעל קורא ולא עם הקהל. [וראה במשנה ברורה].

רבנו מברך ברכות ההפטרה וקורא בהפטרה בעצמו בנביא "ויחל".

רבנו שואל את הבעל קורא [שהיה כל פעם בחור אחר] אם הכין את ההפטרה וכולם יודעים לענות לרבנו שהוא יקרא, או שלא הכינו, פעם היה בחור אחד "חכם" שרבנו שאל אותו והוא ענה שהכין את ההפטרה, ורבנו אמר לו שהוא יקרא.

בזמני מצב הנביאים בישיבה קטנה לא ה' כ"כ טוב ורצו להשקיע ולתקן, חשבנו להתחיל לתקן את הנביא ישעיה כי בזה ה' רבנו עולה לתורה וקורא בו, ושאלנו את רבנו במה להתחיל, ואכן רבנו השיב להתחיל בנביא "ישעיה", אבל לא מטעמינו רק מפני שבנביא זה מפטירים הכי הרבה פעמים בשנה.

בפתיחת הארון במנחה של צום גדליה שאלנו את רבנו אם אומרים י"ג מידות כמו בשחרית של עשרת ימי תשובה, ובהתחלה אמר שנסתכל מה כתוב ב"לוח", וכנראה שלא היה שם לוח, ואמר רבנו לומר י"ג מידות.

כשרבנו עולה לתורה [כמדומה] הוא סוגר את הסידור שלו.

פעם אחת שעלה רבנו לתורה הגבחנו את הס"ת אליו, כלומר את שני העץ חיים העליונים העמדנו באלכסון לגובה, [בלי לשאול את רבנו על כך רק מפני שכך היו עושים בישיבה גדולה לרבנו הגרא"מ שך בזקנותו], ולרבנו זה לא היה נוח כי היה מדאי קרוב לעיניים, אבל לא אמר מילה רק זו אחורה כדי שיצליח לראות יותר טוב.

עולם הישיבות

ישיבת מאור התורה

הישיבה הוקמה ע"י הגאון רבי אברהם סלים שליט"א בשנת תשנ"ה. רבנו הגיע לישיבה כמה פעמים ונשא בה דברי חיזוק, כמו"כ בעת הנחת אבן הפינה בסיון תשס"ח הגיע רבנו ונשא דברים לכבוד הישיבה. והתבטא על הישיבה שהיא "א גוטא ישיבה".

מכתב עבור הישיבה

בס"ד. ר"ח אדר תשנ"ח, בני ברק יצ"ו
לאחינו בני ישראל די בכל אתר ואתר ה' עליכון ישגא סלה.
הגני להמליץ עבור הישיבה "מאור התורה" לבני עדות המזרח בראשות הגאון ר' אברהם סלים שליט"א בירושלים עיה"ק, והיות שידוע שראש הישיבה והרמ"ם מתמסרים להקנות להתלמידים תורה ויראת שמים, ויש לקוות שיגדלו גדולים בתורה ויראת שמים, אשר בזה עיקר קיום של כלל ישראל, בואו ונחזיק טובה להאי גברא יקרא, אשר מלבד התמסרותו בהרצאת תורה ויראה, הוא גם נושא בעול הישיבה, והיות שהמצב הכלכלי קשה הוכרח לנדוד ולבקש מנדיבי עמנו לתמוך בהישיבה שיוכלו להמשיך עבודת הקודש.
וכל התומך יזכה למה שכתוב ותומכיה מאושר.

מכתב נוסף

בס"ד. ער"ח טבת תשס"ד לכ' רומ' ישיבת "מאור התורה" ה' עליהם יח'.
שמחנו לשמוע על שנכנסים בוגרי התלמידים מכמה שנים להתרענן באהבת התורה ויר"ש אשר ספגו בימי היותם בישיבה.
יתן השי"ת שקול התורה שהתחיל לפעמו בשיבתכם תמשיך להרבה שנים עד ביאת הגואל צדק בב"א.

ישיבת משכן אשר

הוקמה לפני שמונה שנים בברכתו ובהכוונתו של מרן ראש הישיבה שליט"א, ע"י הגאון רבי יוחנן יעקבס שליט"א ראש הישיבה. מרן ראש הישיבה שליט"א מיעץ ומדריך ועוזר רבות בכל תחומי הקמת הישיבה, ואמר שענין הקמת הישיבה צריך להיות בבטחון גדול בהקב"ה ובמעט השתדלות בענין הגשמיים של הישיבה, ואם עושים כך אז רואים סעייתא דשמיא ונתן לכך הדרכה.

בשיחה שנאמרה בביתו בתחילת דרכה של הישיבה דיבר על החשיבות והחיוב השלם לעסוק "בתורה בשלימות", והביא וקרא בדגש רב את דברי רבינו יונה באגרת התשובה ז' שכתב שם "וחייב אדם לעסוק בתורה בכל יום שנאמר (דברים ז' י"ב) והיה עקב תשמעון את המשפטים האלה ושמרתם ועשיתם אתם, ונאמר (שם ה' א') ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם, ואמרו רבותינו ז"ל (פאה פ"א מ"א) תלמוד תורה כנגד כולם, ואמרו בספרי כשם שתלמוד תורה גדול מכל המצוות כך עונש בטול התורה גדול משאר עבירות, ומצינו בבית ראשון שויתר הקב"ה על ע"ז ועל גלוי עריות, ושפיכות דמים, ולא ויתר על עון בטול תורה שנאמר (ירמיה ט' י"א-י"ג) מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דבר פי ה' אליו ויגדה, על מה אבדה הארץ, ויאמר ה' על עזבם את תורת אשר נתתי לפניהם".

"והרוצה להנצל מן העונש המר והעון הגדול הזה, יתעסק בצרכי התלמידים והרבנים הלומדים לשם שמים, ויעזור בשכירות הרבנים, כדי שיעמדו בעירו ויהיו עוסקים בתורה על ידו" עכ"ל.
ורואים מכאן מצד אחד את ענין הגדול של לימוד התורה, ומצד שני להיפך את העון הגדול שיש בביטול תורה שקשה מאוד להנצל מעון זה, והעצה בזה כדי להנצל מעון זה של ביטול תורה הוא להרבות תורה בישראל.

עוד נקודה הוסיף בדבר החשיבות של "עמלות התורה" שזהו המעלה הכי גדולה, וכתוב בר"פ בחוקתי "אם בחוקתי תלכו", ופרש"י יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצותי תשמרו הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה.

ויש להבין למה לא נאמר שילמדו תורה? ופשוט כי תורה זה ג"כ מצוה ומה הענין והדגש בענין ההעמלות, וכמו שלא צריך לומר שאדם צריך להיות עמל בעשיית המצוה, אלא שהפסוק בא לגלות לנו שהאדם לא יוכל להגיע למדריגה רוחנית ללא עמל התורה כי היסוד להתרומם הוא ע"י עמל, ועפ"י מובן גם הלשון של חוקתי שזה מלשון של חק, והוא שכמו שיש ענין של חק של מצוה שאינה מובנת בהשכל, כך יש ענין של חוק כמו חוקות שמים וארץ שזה הבריאה, וה"נ בבריאת האדם הוא רק ע"י עמל התורה וזהו חק באדם, אדם לעמל יולד, ולכן זה נאמר בלשון של חק, ואיתא בספרי (פרשת ואתחנן) על דברי הפסוק "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, איתא דלפי שהוא אומר ואהבת את ה' אלהיך איני יודע באיזה צד אוהבים את הקב"ה, ת"ל והיו הדברים האלה וגו', שמתוך כך אתה מכיר את הקב"ה ומדבק בדרכיו, עכ"ל.

רואים שבכדי לאהוב את הקב"ה הוא דוקא ע"י שמכיר את הקב"ה וכיצד מכירים אותו הוא ע"י שמתעמק ביגיעה בתורה ומתדבק בדרכיו וסיפר רבנו ששמע מהגאון שמחה זליג זצ"ל הדיין דבריסק הרבה גאונים ראיתי, וכן הרבה מתמידים, אבל "עמלות התורה" כמו שהיה אצל מרן הגר"ח זצ"ל לא ראיתי, וסיפר הגר"ר שמחה זליג שפעם הגר"ח לא הרגיש טוב היו לו כאבי ראש חזקים ביותר, והלך לדרוש אצל הרופאים למה כואב לו הראש, ובדקו הרופאים ולא מצאו שום סיבה לכאבים, עד שרופא אחד בתוך כדי שיחה עם הגר"ח התברר שבשעת לימודו מחזיק את ידו על הראש בהתאמצות ולוחץ על הראש, ואפשר שמחמת זה היה לו כאבי הראש, ופסק הגר"ח מלעשות כן ופסקו הכאבים, ואמר יש שרואים את ספרו של הגר"ח רואים שם את הכשרון והגאונות, אבל צריך לדעת שדוקא אצל הגר"ח המעלה הכי גדולה היה עמלות התורה, וכן מצינו אצל החזון איש זצ"ל שהיה עמלו ויגיעתו בתורה באופן שאי אפשר לשאר בכלל, עד כדי כך שהיו פעמים שמרוב עמלות התורה לא היה בכוחו כוח אפילו להניח את כובעו על ראשו והיה מתפלל ללא כובע.

מלבד העצות בעניני הישיבה גם קובע רבנו ופוסק בעניני הלכה בישיבה, דוגמא אחת: היה פעם בישיבה בחור בן עליה גדול שאינו יכול היה לראות ולקרוא מחמת שהיה כבד ראייה מלידה ולא יכול היה לקרוא אלא במאמץ רב והיה נעזר בחברותא שלו בלימוד התורה, והיה שאלה האם אפשר לעלותו לתורה, שהרי נחלקו הרמ"א והמחבר בסמך רל"ט אם סומא עולה לתורה, דדעת המחבר שאין מעלין, והרמ"א בשם תשובת מהרי"ל סובר שיכול לעלות לתורה, והבחור היה מבני עדות המזרח, ופסק מרן ראש הישיבה שליט"א שלא יעלו אותו לתורה דאע"פ שמנהג הישיבה כמנהג הרמ"א, מ"מ הבחור צריך לנהוג כמנהג המחבר.

תוספות לגיליון בהעלותך תשע"ו

אודות הגאון הגדול רבי נפתלי נבנצל זצ"ל שהיה קשור לרבנו שליט"א בכל כוחו (לקראת יום השנה לפטירתו ט' סיון תשע"ב).

בימים אלו יוצא לאור ספרו תורת הרמב"ן על הש"ס - אשר יבדלח"ט רבינו כתב לזה מכתב מיוחד וכפי שהבאנו בשנה שעברה - והוא ליקוט מתורת הרמב"ן עה"ת לפי סדר הש"ס שנערך ע"י הגאון רבי נפתלי נבנצל זצ"ל, עם הערותיו וחדושו.

את שם הספר קבע רבנו שליט"א כשפנו אליו בני משפחת הגר"נ שאביהם לא קרא שם לספרו והציע להם רבינו את שם הספר. ובתוך הספר הביא הרבה ענינים מרבנו שליט"א ונושא ונתן בהם טובא. [וספרי אילת השחר שבבית הגר"נ זצ"ל מלאים בהערות והארות]

ניתן להשיג את הספר אצל בנו הגאון ר' נחום נבנצל רח' בן יעקב 14. ואצל חתנו הגאון רבי זאב לוי רח' עזרא 32.

לע"נ הרבנית רבקה בת ר' נתן נטע קרלינסקי ע"ה

ליום היארצייט י"ד בסיון
נתרם ע"י בני המשפחה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

דבר העורך

השבוע, סיפר לי נכד רבינו שליט"א סיפור מדהים שאירע עמו. נכתוב את הדברים כפי ששמענו מכלי ראשון בעז"ה.

היה זה לפני ימים ספורים, בקופת הצדקה של בני ברק - קופת העיר, החליטו לצאת במגבית צדקה מיוחדת עבור כמה יתומים הנישאים בחודש סיון. כדרכם, הם ביקשו ברכה מיוחדת מאחד מצדיקי הדור, והפעם ביקשו ממרן שליט"א ושאלו איזה ברכה מיוחדת אפשר לומר לתורמים בשמו, בזכות הצדקה שיתנו למגבית זו. מרן שליט"א היה שקוע בלימוד מסכת עירובין, והרים לרגע את הראש ואמר: שהתורמים יזכו שהילדים שלהם ילכו בדרך הנכונה. הנכד שליט"א שאל אם ניתן לפרסם בשמו כהבטחה, מרן שליט"א השיב שאין זו הבטחה אבל אפשר לרשום שזה בודאי שכן יהיה.

עוברות כמה דקות ומרן שליט"א כבר שקוע בלימוד שוב, ואז הוא מרים את העינים ואומר לנכד שלצידו: צריך לתקן את מה שאמרתי. אל תרשום שזה בודאי, כי אולי משהו מהתורמים יעשה עבירה ולא יהיה לו הזכות של הצדקה לצידו. תרשום את הברכה בלי תיבת 'בודאי'!!!

לכשתמצי לומר, זה הזהירות של מרן בכל הנוגע לברכות. שלא תצא תקלה תחת ידו.

איננו עסוקים במסע ההתרמה עבור קופת הצדקה, גם לא עסוקים בשבחים על מרן שליט"א, אך דומה כי ליכא מילתא דלא רמיזא באוריתא. בדיוק בסוף הפרשה נאמר על אהרן ומרים שדיברו אודות משה אחיהם, בודאי לא התכוונו לגנאי חלילה, ומכל מקום היו צריכים להזהר גם בזה, ומכאן הלימוד על כולנו להזהר בכל היוצא מהפה, ומעשה רב מחזק יותר את החשיבות שיש לכל אות ואות שמדברים.

בברכת שבת שלום

י' חנוכה ה'תשע"ז

פשט על הפרשה

"זכרנו את הדגה וגו' את הקישואים וגו'" (יא,ה)

פירש"י המן הי' משתנה לכל המינים חוץ מאלו מפני שקשה למניקות. וקשה א"כ למניקות לא ישתנה ולאחרות ישתנה, [והיינו למ"ד קמא ביומא ע"ה א']. וי"ל דהקב"ה הכניס במן טבע שישתנה לכל הטעמים שיחשבו חוץ מאלו מפני המניקות ואם הי' עושה שלאחרים ישתנה הי' צריך נס חדש לשנות טבע המן ואין ראוי לעשות נס חדש מה שאין מוכרח תדע דאל"כ הי' יכול לעשות נס שירגישו גם המניקות טעמים אלו ולא יזיק להן. ועי"ל שבא ללמדם שא"צ להתאוות לדבר המזיק. (ועמש"כ בפ' בשלח ד"ה הוא הלחם הב').

"שמעו נא דברי" (יב,ו)

ובספרי בקשו ליכנס לתוך דברי המקום אמר להם המקום המתינו לי עד שאחרוש, והוא תמוה מאד שהרי היו מגדולי הנביאים וכלום לא ידעו שהקב"ה יודע מחשבותיהם. והנה בגמ' אמרי' עני ועשיר ורשע באין לדין אומרים לעני למה לא עסקת בתורה א"ל עני הייתי וטרוד במזונותי א"ל כלום טרוד היית יותר מהלל וכעין זה עונין לעשיר ולרשע ע"ש ואמרו בשם הגר"ס זצ"ל דחזינן מכאן שהקב"ה יתן לכל א' להתנצל ולומר כל טענותיו ואח"כ יראה לו שאינם נכונים וזהו כדי שיבין תשובת הקב"ה ולא יהי' לו תרעומת, וגם כאן רצו לומר טענותיהם כדי שיבינו תשובת הקב"ה וידעו לעשות תשובה, וא"ל הקב"ה שמ"מ אין ליכנס לאמצע הדברים רק לשמוע קודם כי אולי אחרי שישמעו לא יהי' להם כבר מה לומר כמו שהי' באמת.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"חכמת הדיבור"

בימים האחרונים הגיע אברך יקר אל מעונו של רבינו עם בנו הקטן כבן ארבע ואמר שיש לו קושי בדיבור. וכמעט אינו מדבר ברור, ומבקש עבורו ברכה ועיניו כיצד לנהוג עמו. רבינו בחושי' הבחין כי ההורים לחוצים מאוד, וזה עצמו גורם לילד להתקשות בדיבור ולמעט בו, ואמר לו בחייד: ער האלט שטארק אין שמירת הדיבור... (כלומר, הוא אוחז כבר בשלב של שמירת הדיבור) ונתן לו ברכה חמה שהכל יסתדר בעז"ה.

והוסיף רבינו כי מובא בספר חסידים סימן קס"ב, שבשעת בריאת האדם נגזר עליו כמה דיבורים ידבר, ומלאכים הולכין עמו וכותבין כל דיבור שידבר ואח"כ צריך ליתן דין וחשבון על כל דיבור ודיבור. וכשגומר לדבר מה שנקצב לו, נפטר מן העולם. ויש בזה לעורר מאוד את כל אחד שיזהר לדבר כמה שיותר בדברי תורה ולא דברים בטלים.

ובאורחות יושר סימן א' מביא רבינו כי מי שנזהר תמיד רק לדבר אמת נזהר על ידי זה מכל העבירות וכל מה שיוצא מפיו יתקיים שנאמר ותגזר אמר ויקם לך, כי כמו שהוא נזהר לדבר רק אמת כך מן השמים שומרים שכל מה שיאמר יהיה אמת ויתקיים.

ואגב עניי דיבור. נציץ עוד כי בנוגע לשידוכים הוראת רבינו היא כי בחור או בחורה שמתקשים בדיבור אין בזה שום חסרון והשדכן אינו צריך לגלות את זה כי אם יפריע להמשדך הוא כבר יבחין בזה לבדו. ועוד שלהרבה אנשים אין זה חסרון שמפריע והכל תלוי לפני הנשיאות הן שיש, כפי שנקבע משמים. והוסיף כי גם משה רבינו היה מתקשה בדיבור כמו שהעידה עליו התורה (שמות ד' י') ובכל זאת הוא זכה להיות מוסר התורה מפי הגבורה וכל ישראל הלכו לאורו.

בעניני רפואה ופיקוח נפש בשבת

נטילת תרופה כשיש עכשיו רק מיחוש, ותוך כמה שעות יהיה נפל למשכב

ש. הנה קי"ל (בס"י ש"ח סעי' א) שכשיש לו רק "מיחוש", אסור לקחת תרופה בשבת, מחמת גזירה אטו "שחיקת סממנין", ובנפל למשכב, או חלה בכל גופו, קי"ל (שם סעי' י"ז) שמותר לקחת תרופה בשבת.

ויש להסתפק, במי שעכשיו יש לו רק "מיחוש", אבל יודע שאם לא יקח תרופה, יהיה בתוך כמה שעות "נפל למשכב", האם מותר כבר מעכשיו לקחת תרופה, כדי למנוע שלא יבוא לידי נפל למשכב, או לא, וצ"ע.

ת. מותר. (שאלת רב)

נטילת תרופה כשיש לו מיחוש בשבת ויהיה לו נפילה למשכב במוצ"ש

ש. שאלה (המשך): יש להסתפק במש"כ מרן שליט"א, שאם "בקרוב יפול למשכב", מותר כבר מעכשיו לקחת תרופות, אפי' שיש לו עכשיו רק "מיחוש".

וצ"ע איך הדין באופן שהוא כבר "סמוך ליציאת השבת", וזמן הנפילה למשכב יהיה רק במוצ"ש, האם מותר לו לקחת כבר בשבת תרופות, מחמת הנפילה למשכב שיהיה במוצ"ש, או לא.

ת. צ"ע. (שאלת רב)

יסודו הגדול של מרן שליט"א, שמעשה רפואה בנפל למשכב, צריך שינוי

ש. הנה מרן שליט"א, יסד יסוד גדול בדין "תרופות ורפואה בשבת", שכתב בספרו שו"ת הלכות (סי' ש"ח הל' כ'), בסוגריים, שגם בחולה "שנפל למשכב", או חולי בכל גופו, שמותר רפואה בשבת "בלי שינוי", זהו רק ברפואה של "אכילה ושתייה" [שאו א"צ שינוי], אבל ברפואות אחרות של "מעשה רפואה" צריך לעשות "שינוי".

(ומרן שליט"א הביא זאת מהבית מאיר, והוכיח זאת מארבע ראיות גדולות, א. "בהתעמלות" בחולה שצריך שינוי. ב. "באפר מקלה" על מכה (בחלה כל גופו) שצריך שינוי. ג. "בכאב שיניים" ומצטער כל גופו, שמותר עם שינוי. ד. בעשיית "קריסטור" בחולה שאין בו סכנה, שמותר עם שינוי, ע"ש.)

וקשה על יסוד מרן שליט"א, שבמ"ב (סי' שכ"ז ס"ק א') כתב, שבנפל למשכב מותר "סיכת שמך", והוא מעשה רפואה, ולא הצריכו לעשות "שינוי", ולדעת מרן שליט"א הרי במעשה רפואה צריך שינוי.

ת. צריך שינוי (ע"י שו"ת הלכות שם דין כ'). (שאלת רב) הכנסת פתילות אקמול אם צריך לעשות בשינוי

ש. יש להסתפק לדעת מרן שליט"א, "שמעשה רפואה" צריך לעשות בשינוי, איך הדין בהכנסת "פתילות" להורדות חום, באופן של חלה כל גופו ונפל למשכב, האם צריך לעשות שינוי כמו מעשה רפואה, או שדומה לאוכלין ומשקין שא"צ שינוי, וצ"ע.

ת. יתכן שיש לעשות בשינוי. (שם.)

דווקא משחה האם יחשב כשינוי לדעת מרן שליט"א ש. יש להסתפק לדעת מרן שליט"א, "שמעשה רפואה" צריך שינוי, איך הדין "בזריקת משחה" בתינוק, האם נחשב שינוי מה שזורק המשחה ולא מורח (מחמת שיש איסור ממרח), ולא צריך עוד שינוי, או שצריך שינוי נוסף, וצ"ע.

ת. יתכן. (שם.)

קריאת לגי כשיש לו ייסורים

ש. מעשה באחד שנתפס לו "השריר" ברגל, וסבל ייסורים מאוד, ושלה לקרוא לגוי שבת, והגיע הגוי "ברכב", ונתן לו תרופה להרגעת כאבים, האם יפה עשה או לא.

ת. יפה עשה. (דולה ומשקה)

לקח תרופה באיסור ונתברר שאינה תרופה בשבילו ש. יש להסתפק בחולה "שלא נפל למשכב", דאסור לו ליטול בשבת, ועבר ונטל תרופה, ואח"כ נתברר לו שאי"ז רפואה לחוליו, האם עבר מיהא איסור דרבנן, או דכיון דאיגלאי מילתא דאי"ז רפואה אף לא עבר איסור.

ת. צריך כפרה. (שיח התורה)

האם יכול לעשות הליכה בשבת לצורך בריאות ש. המ"ב (בס"י ש"א ס"ק ז') כותב בשם הא"ר והלבוש ומקורו ברמב"ם, שאסור ללכת באופן "שמזיע" ע"כ, משום אסור רפואה בשבת.

ויש להסתפק "בהליכה", שמקובל לעשות "לצורך בריאות" (ע"פ עצת הרופאים), האם מותר לעשות בשבת, או לא.

ת. כל האוכלים אוכל אדם לרפואה. (כתבי תלמיד.) (ובספר אלא ד' אמות כתב שמרן שליט"א [וכן מרן החזו"א], לא הולכים בשבת את ההליכה שהולכים בחול לצורך רפואה (ששבת ניתן 'למנוחה') ע"ש.)

לבישת פלטה (של שיניים) בשבת

ש. יש להסתפק האם מותר ללבוש "פלטה" ליישור שיניים בשבת, או לא.

ת. כמדומה שהמנהג להקל. (אשחיה)

חילול שבת לצורך פיקו"ג

חילול שבת בשביל קבלת ברכת צידק לחולה ורפואה סגולת

ש. יש להסתפק כשיש "חולה מסוכן", האם מותר לחלל שבת לשלוח שם החולה "לצדיק" שיברך ויתפלל עליו שיבריא, או לא.

ת. אסור. (שאלת רב)

חילול שבת ע"פ חלום (ג' פעמים) שיש חשש סכנה ש. מי שחלם ג' פעמים בשבת שיהיה "פיגוע באיזה מקום", האם יודיע בשבת למשטרה, מדין "ספק" פיקו"ג דוחה שבת, וצ"ע.

ת. דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין. (שאלת רב)

שני חולים פיקו"ג, ולאחד א"צ להצלתו לחלל את השבת

ש. יש להסתפק כשיש "ב' חולים", ויכול להציל רק את "אחד מהם", אולם האחד צריך להצלתו "חילול שבת" והשני לא, האם יש להעדיף להציל את מי שאין בו חילול שבת, או א"צ.

ת. א"צ. (שיח התורה)

שתי אחיות (בבית חולים) חרדית וחילונית, למי יקרא לצורך פיקו"ג

ש. יש להסתפק כשיש בבית חולים "שתי אחיות" שעובדות בבית חולים, אחת "חרדית" ואחת "חילונית", וצריך לקרוא לאחת לצורך פיקו"ג, למי יקרא לחרדית או למי שירצה, וצ"ע.

ת. יקרא לחרדית. (דולה ומשקה, כת')

הניח תבשיל על האש לצורך חולה והבריא או מת ש. יש להסתפק מי שהניח "תבשיל על האש" בשבת לצורך "חולה מסוכן", ובנתיים "הבריא" החולה או "שמות", האם חייב מיד לסלק התבשיל קודם שיתבשל, או אין צריך.

ת. לכאן יש לסלק. (שיח התורה)

עוד בענין נתן סיר על האש לצורך חולה והבריא או מת ש. יש להסתפק הנותן בשבת "סיר על האש" לחולה שיש בו סכנה, "והבריא החולה" (או מת), האם מחוייב להוריד הסיר מהאש קודם הבישול, או לא.

ת. מסתבר שיש להוריד (ע"י הלכות סי' רנ"ג דין ח', אף שיש לחלק), (דולה ומשקה)

נתן תבשיל על האש ונעשה חולה בשבת ש. יש להסתפק, "הנותן סיר על האש בשבת" (בשוגג או מזיד), ואח"כ נזדמן לו "חולה

שיש בו סכנה", האם צריך "להוריד" הסיר מן האש ולחיתו פעם שניה, לבטל את המעשה איסור שעשה, או לא.

ת. א"צ. (דולה ומשקה)

פעמים משתנה הדין של פיקו"ג בשבת לפי חזק בטחונו בהש"ת

ש. הנה מעשה שהיה, שחלה רח"ל אחד האברכים ופנה לעסקן שיטפל בו. והביאוהו אצל רופאים ונתברר שנחלה במחלה רח"ל, ולפי דרך הטבע אין מה לעשות.

ופנתה אשתו לאותו עסקן, בבקשה שרצונה להיפגש אצל מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל. והגיעו אצל מרן זצוק"ל "ביום שישי", והעסקן פרש לפניו את הענין. ואמר מרן הרב אלישיב שלפי הענין רואה שאין מה לעשות, ונתן את ברכתו.

ופנתה האשה אל מרן הרב אלישיב ואמרה: מבינה אני שבעוד כמה שבועות עומדת אני להיות אלמנה, ובניה קטנים יהיו יתומים, הם יגדלו וישאלו אותי: אמא! האם עשית בשביל אבא כל מה שישלח לעשות?!!...

האם אוכל לומר "כן, עשיתי כל מה שישלח".... מיד פנה מרן הרב אלישיב לאותו עסקן והורה לו: "תסע עם החולה מיד לאמריקה!" אמר לו העסקן: רבי, היום יום שישי, אם ניסע מיד - נצטרך לחלל שבת... אמר לו מרן הרב אלישיב שוב: תסע עמו מיד לאמריקה! הם נסעו, וב"ה האברך הבריא. וקשה שמעיקרא מאי סבר מרן זצוק"ל, ולבסוף מאי קסבר, ומדוע בתחילה הגיב שאין מה לעשות, ואילו אח"כ אמר לנסוע גם בשבת! וצ"ע.

ת. (מרן שליט"א הרהר בעניין וענה): הוא הבין וראה שלאשה יש בטחון ואמונה בהקב"ה, שלא לסמוך על הרופאים שאמרו שאין מה לעשות עם החולה, אלא חשבה אולי יחמול ויעזור ה', ויש דרך אחרת.

ומשום כך אף שבדרך הטבע אין מה לעשות - עם אמונה ובטחון אפשר לשנות את הטבע, ומותר לחלל שבת על זה. (דוד שיחה)

האם עדיף בשבת בית חולים קרוב או חרדי ש. יש להסתפק בנוסע לב"ח בשבת, ויש בית חולים קרוב אבל הוא חילוני, ויש בית חולים "חרדי" שרחוק יותר. האם עדיף בית חולים הקרוב, מב"ח חרדי הרחוק יותר, וצ"ע.

ת. קרוב עדיף, אבל צריך לשקול כי יש פעמים שיתובי דעתא של חולה ג"כ פיקוח נפש הוא.

החזר"א הורה בעובדה אחת שעדיף רכב גבוה עשירה, שאין תחומין למעלה מעשרה. (דוד שיחה) נסע לפיקו"ג ורוצה לנצלו לצרכו האישי

ש. בעיר "קריית ספר" יש נהג אמבולנס חרדי בשבת קודש, הוא מסיע לב"ב "וחוזר לעיר", [שמה יצטרכוהו שוב למקרה אחר].

פעם אחת הגיע לב"ב, הביא עמו יולדת, והיות והיתה לו בב"ב משפחה שערכו סעודת "שלום זכר", עלה בדעתו שיכנס לרגע לשלום זכר, ואח"כ יסע שוב.

וטען ת"ח אחד שאין זה כהוגן לנצל את הנסיעה בש"ק כדי ליכנס לשלום זכר, מה דעת מרן שליט"א.

ת. אם צריך לחזור מיד, יען וכל רגע יתכן שיצטרכוהו, בודאי עליו לחזור תיכף ומיד, אבל מצד הטענה הנ"ל שמנצל את נסיעתו לשלום זכר - אין בזה שום חסרון. (דוד שיחה)

(ש"ת זה הובא בספר תפארת ההלכה) (יש לציין את דברי רבינו שליט"א שאין לסמוך על הדברים להלכה, ובשעת מעשה יש לשאול לחכם)

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ** שליט"א
גליון מס' 168 • בהעלותך תשע"ז

והאספסף אשר בקרבו התאוו תאוה וישבו ויבכו גם בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשר (יא, ד)

רדיפת המאכלות

ברמב"ם (הלכות תשובה פרק ז', הל' ג') כתב, ואל תאמר שאין התשובה אלא מעבירות שיש בהן מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מהן, מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן התחרות ומן החתול ומן רדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות ומכיוצא בהן, מן הכל צריך לחזור בתשובה. ומה שכתב ומן רדיפת הממון ומרדיפת המאכלות, היינו שישנם דברים שאינם בגדר איסור, אבל "לרדוף" אחר זה, זהו מידה רעה שצריך לחזור בתשובה.

ועיין בספר החנוך [מצוה שפ"ז] בענין הלאו דלא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם זונים אחריהם, שכתב וז"ל, ענין לאו זה שנמנענו שלא נייחד מחשבותינו לחשוב בדעות שהם היפך הדעת שהתורה בנויה עליו, לפי שאפשר לבוא מתוך כך למינות, אלא אם יעלה על לבו רוח לחשוב באותן דעות הרעים יקצר מחשבתו בהם וישנה לחשוב בדרכי התורה האמתיים והטובים, וכמו כן שלא ירדוף האדם אחר מראה עיניו, ובכלל זה שלא לרדוף אחר תאות העולם הזה כי אחריתם רעה וכו'.

עוד הוסיף שם, ועובר על זה וייחד מחשבתו בענינים אלו שזכרנו וכו', וכן מי שהוא תר אחר עיניו, כלומר שהוא רודף אחר תאות העולם כגון שהוא משים לבו תמיד להרבות תענוגים גדולים לנפשו מבלי שיכוון בהן כלל לכונה טובה, כלומר שלא יעשה כדי שיעמוד בריא ויוכל להשתדל בעבודת בוראו, רק להשלים נפשו בתענוגים וכו', עובר על לאו זה בכל עת עסקו במה שאמרנו, עכ"ל.

והנה להחניוך דכתב דלאו דלא תתורו איכא בכל התאוות, היינו כשעושה דבר רק משום שהוא ערב לו [געשמאק] הוא בכלל זה, כגון שאוכל רק מחמת שהוא טעים לו, אבל אין בכלל זה אם צריך לאכול ויכול להסתפק בפחות אוכל או שיכול לאכול אוכל שהוא יותר טעים או פחות. ושינה יתכן שאינו בכלל זה, כיון שהוא העדר ואינו הנאה בפועל מ"מ לא כל הדרגות בזה שייכות בדורנו.

אנשים שהרגילו עצמם לתענוגות יתר, ועכשיו הוא אצלם הכרח שהטבע דורשו, אין בזה משום לא תתורו, כגון שהוא עניא שמת מחמת שלא היה לו תרנגולת, דהא הוא בכלל די מחסורו, ואין כאן קביעות מצידו ליתן לתאוה את רצונה, עכשיו אחר שכבר הוא רגיל בזה, אלא יש כאן פשיעה קודמת למה שהרגיל עצמו לזה.

וברמב"ם הלכות מלכים (פרק י"ב הל' ג-ה) כתב, בימי מלך המשיח וכו' הטובה תהיה מושפעת הרבה וכל המעדנים מצויין כעפר, עיי"ש. והיינו שיאכלו מהם, אך לא לרדוף אחריהם. וה"ה מש"כ לשבוע מטובה, היינו רק כשאוכל לצורך, אך לא לרדוף ושלא יתפוס מקום אצלו.

והדרך להלחם עם תאות האכילה הוא שאם האדם קובע שהאכילה זה רק מפני שחייב לאכול, אז הוא כבר מסתדר עם הנושא הנ"ל.

ובמס' אבות (פרק ב' משנה י"ב) תנן, התקן עצמך ללמוד תורה. ופירש רבינו יונה וז"ל, יש בכלל התקן עצמך ללמוד תורה, למעט התענוגים כדי שילמוד תורה הרבה, כמו ששינונו כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, כי המרבה בעידוניה לא תשכון בתוכו החכמה וכו', עכ"ל.

פירוש האדם צריך שיהיה מוכן ללמוד תורה גם במצב כזה שאין לו אלא רק פת במלח וכו', אבל לא שצריך את זה. ומוסיף כאן רבינו יונה יותר מזה, שהדברים האלה של העידוניה לא יתפסו את האדם, וכל שכן שלא ירדוף אחריהם "כי המרבה בעידוניה לא תשכון בתוכו החכמה", והם דברים נוראים ומחייבים כל אחד ואחד. ועיין לשון הגר"א (משלי פרק ב, י"ט) שכתב "כי התאוה הוא היפך התורה". (חוט שני)

הריבוי בתענוגים מפריע גם לתורה שלמד קדם!

איתא באבות (פ"ו משנה ד') "פת במלח תאכל". בפשטות נראה שהסבה שצריך פת במלח וכו', מכיון שהרבו בענוגים יביא לידי בטול תורה. אך מדברי רבנו יונה מבואר יותר שאפילו מי שכבר למד ויודע, התאווה מפריעה לו. וכך כתב (בפ"ב מ"ב) כי המרבה בתענוגים לא תשכן בתוכו החכמה".

מי שיש לו תאבון – בשביל מה צריך להוסיף טעם?!

פעם בכה ילד בבית רבנו על שלא הסכימו לשים לו סוכר בכוס החלב. רבינו התענין לפשר הבכי. כשהסבירו לו את פשר הענין, ניגש אל הילד, פתח עמו בשיחה ואמר לו: "מילא מי שאין לו תאבון, מובן מדוע הוא צריך להמתיק את האוכל, אבל מי שכבר יש לו תאבון – בשביל מה הוא צריך להוסיף עוד טעם?!" שח אותו ילד שכבר בגר הרבה מאז: "על אף שעברו שנים רבות מאז, הדברים שנאמרו בחן מיוחד עדין עומדים בזכרוני והשפיעו עלי מאוד".

מעולם לא אכלתי גלידה

אחד מתלמידי רבנו ברר בפניו הלכה לגבי ברכה על גביע גלידה – האם יש לברך "מזונות" על הגביע. נענה רבינו ואמר: "מעולם לא אכלתי גלידה... אבל כמדומה שאלו שאוכלים גלידה אינם מתכוונים לגביע".

פרישות

שאלה: האם בהמנעות מהמתקת הקפה בסוכר יש משום פרישות?

תשובה: ודאי שכן. אך רק אם באמת זו הכוונה שלו!

שאלה: בשבת, שיש מצוה של עונג שבת, ובי"ט שיש מצות "ושמחת בחגך", כיצד יש לעשות זאת יחד עם תנאי הפרישות? תשובה: אכן גם בשבת וביום טוב יש לכוון לשם שמים, וצריך להרגיש שגם ה"לכם" יהיה לשם שמים.

כונת האכילה

בספר חובת הלבבות (פ"ה מפרישות) כתב: וכל אשר תוכל להטביע נפשך 'שלא להרגיש' על ענין המאכל והמשתה". וברבינו יונה (אבות פ"ב מ"ב) כתב: ואין חובת האדם לאכול כי אם עד שיסיר הרעבון וכו', אבל לא יאכל כל זמן שימתק המאכל לחכו". ביאר רבינו: האדם נברא מצויד בחוש הטעם כדי שיוכל לאכול כמו שצריך. אך אין זה אומר שצריך לאכול מכיון שהמאכל טעים ובהרגשה של תענוג. וכונת האכילה הראויה צריכה להיות, שאוכלים משום שמוזכרים. והסיבה שיש חוש הטעם הוא משום שבלי זה האדם לא היה אוכל, וגם משום שעל ידי זה האוכל 'נבלע' טוב יותר. אבל אין להחשיב את האכילה להנאה בפני עצמה, כי הרי מה זה משנה איזה טעם יש לזה?!

רבנו אוכל כל השנים אותו אוכל ללא שינוי, חוץ מראש חודש שבו אוכל בשר.

אגב, רבינו דייק מדברי החובת הלבבות שיש באפשרות האדם שיאכל רק 'פעם ביום' וזה יספיק לו. שכן כתב (פרישות פ"ה): "ושים אכילתך ביום יותר קלה מאכילתך בלילה אם מנהגך לאכול פעמים ביום". (הליכות שני)

בענין הנאה מעולם הזה

איתא בגמ' (נדרים י' ע"א) דנזיר נקרא חוטא על שציער עצמו מן היין. ולכאורה צ"ע דהא מצינו בגמ' שאמרו על תנאים ואמוראים שלא נהנו מהעוה"ז כלום, דנראה שמעלה הוא שאין נהנה מהעוה"ז ואמאי מי שציער עצמו נקרא חוטא.

ונראה הביאור דיש הנהנה מעוה"ז ומרגיש שהקב"ה נותן לו, נתנו לנו עולם הזה כדי שנרגיש שהקב"ה עושה זאת, ובשביל זה נועד הדבר, ועל זה מברך כשנהנה ממה שעשה ה' ומרגיש שעשאו, ובכה"ג אין איסור להנות מעוה"ז, ואדרבה יענש על שלא נהנה ממנו דהקב"ה בראו כדי שיהנה ממנו וירגיש שעשאו. ובזה נשתבחו הצדיקים שלא נהנו מעוה"ז כלל בשביל סתם הנאה אלא רק כדי להרגיש שהקב"ה עשאו ולשבחו על זה. וזה מה דאיתא במדרש דלעתיד לבא עתיד אדם ליתן את הדין על מה שהיה לפניו ולא נהנה ממנו, והיינו דהקב"ה זימן לו דבר שיהנה ממנו ויכיר במה שעשאו וישבחו על זה והוא מונע עצמו מזה ואינו נהנה על זה עתיד ליתן את הדין.

ובודאי דלא יאמר אדם הריני אוכל מכל תאוות עוה"ז כדי שאהנה ואשבח להקב"ה דלא לזה התכלית, אלא הגדר בזה הוא שיאכל האדם ממה שמועיל לבריאותו ולחזקו לעבודת בוראו ולא ימנע מלאכלו מפני הנאתו, כיון שמה שנהנה הוא כדי שיוכל על ידי זה לראות שהקב"ה בראו ויודה לו וישבחו עליו, אמנם לכבוד שבת אפשר לאכול ג"ב מיני מגדנות שמביאים בסעודה דאין זה סתם הנאה אלא שאוכל לכבד את השבת. (חוט שני)

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

308

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

שיחה שנאמרה בישיבת משך חכמה

יום שלישי, ערב חג השבועות תשע"ז

העולם וכו', אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות מכוח הגבורה של הקב"ה, אבל גבורתו ועושרו של אדם אינה כלום", היינו שאדם שמשגיח חכמת התורה רק על ידי הכישרונות שלו, בלי להתפלל ולבקש סייעתא דשמיא, חסר בשלמות הדרגה של תורה.

וכעין זה מצינו לגבי יראת שמים, שאם אדם לומד תורה בלי יראת שמים, חסר בשלמות התורה, כמו שהביא הנפש החיים (ש"א פ"ג בהגה"ה) מדברי הזוהר "אורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא", היינו שבלי יראת שמים התורה אינה עולה למעלה, וחסר בשלמות הדרגה של תורה, צריכים גם יראת שמים.

אבל האם יראת שמים זה דבר פשוט? יש כמה מדרגות ביראה, יראת העונש ויראת הרוממות, והרמב"ם כתב בהלכות תשובה (י, א) שיראת העונש היא מדרגה נמוכה ופשוטה שמלמדים אותה לנשים ולעמי הארץ, אבל מי שהוא בעל מדרגה צריך גם יראת הרוממות.

יראת הרוממות – מדרגת הבושה

ומה היא יראת הרוממות? למשל כשאדם עומד ליד החזון איש, הרי הוא עומד בדרך ארץ, ונוהר שלא לעשות דבר שאינו ראוי, כי הוא רואה את החזון איש ויש לו יראת הרוממות ממנו, כך הטבע כשרואים אדם גדול מתביישים ומרגישים יראת הרוממות, אבל את הקב"ה לא רואים ולא מרגישים יראת הרוממות כמו מבשר ודם.

וזהו שמובא בגמרא (ברכות כח, ב) שבשעת פטירתו של רבי יוחנן בן זכאי, אמרו לו תלמידיו, רבינו ברכנו, אמר להם, יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, ושאלוהו, עד כאן ולא יותר? אמר להם הלוואי, תדעו, שהרי אדם עובר עבירה בסתר ואומר שלא יראני האדם, היינו שמפחד ונוהר מבני אדם שלא יראוהו עובר עבירה, וממה הוא מפחד, וכי הוא ירא שמה יענישוהו? לא זו הסיבה, אלא מפני הבושה, שהוא מתבייש מידידיו ומכיריו שיראוהו בקלקלתו.

וענין זה שייך ליראת הרוממות, שעניינה הוא להתבייש מהקב"ה הרואה את כל מעשיו, כמו שאמרו (אבות ב, א) דע מה למעלה ממך עין רואה ואוזן שומעת וכל מעשיך בספר נכתבים.

אבל טבע האדם הוא שמתבייש מבני אדם הרואים אותו ומסתתר מהם, ואילו מהקב"ה אינו מתבייש למרות שהקב"ה רואה את כל מעשיו, וזהו שביד רבי יוחנן בן זכאי את תלמידיו שתהיה להם בושה מהקב"ה לא פחות ממה שמתביישים מבשר ודם.

ובושה כזו של יראת שמים היא מדרגה גדולה וגבוהה מאד.

הרמב"א באורח חיים סימן א' מביא מדברי הרמב"ם במורה נבוכים "שויתי השם לנגדי תמיד הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים", וכתב שם כי על ידי שאדם יזכור כל הזמן שהקב"ה רואה את מעשיו, כל הנהגתו תהיה אחרת, וכל המעשים ישתנו, וגם יגיע מזה ליראה, והכנעה, ובושה מהקב"ה.

והנה זה מובן שהמעשים ישתנו, שמתרגל בשב ואל תעשה להיוהר מעבירות, כיון שזוכר שיש עין רואה ואוזן שומעת, ויש גיהנום וגן עדן, אבל להגיע למדרגת הבושה זוהי עבודה גדולה יותר.

ובהקדמה לספר מנוחה וקדושה מובא על המחבר, שפעם אחת הגיע לסליחות בעת שאמרו "לך השם הצדקה ולנו בושת הפנים" ותקפתו

ההכנה לתורה – ללמוד!

אנו נמצאים בזמן של הכנה לתורה, ערב חג השבועות, זמן מתן תורתנו, ונתבונן מה היא ההכנה לתורה, כיצד זוכים לתורה? הדבר הראשון הוא ללמוד, לעסוק בתורה. התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים, והדבר הראשון הוא "בתלמוד" – ללמוד בהתמדה, בלי זה לא שייך הצלחה בתורה. זהו דבר פשוט.

וכך מצינו בגמרא (נדה ע, ב) ששאלו את רבי יהושע בן חנניה מה עשה אדם ויחכם, מה העצה לזכות לחכמת התורה? והשיב ואמר "ירבה בשיבה", היינו ללמוד בהתמדה, "בישיבה" היינו בציבור, עם שימוש חכמים דיבוק חברים ופלפול התלמידים, זהו הדבר הראשון הנצרך כדי לזכות לחכמת התורה – ללמוד בהתמדה.

ומובא שם בגמרא ששאלו את רבי יהושע בן חנניה על זה, שהרי הרבה עשו כן ולא עלתה בידם, רבים עסקו בתורה בהתמדה, ואף על פי כן לא זכו לחכמת התורה, והשיב רבי יהושע בן חנניה שצריך עוד דבר "יבקש רחמים ממי שהחכמה שלו", היינו מלבד הלימוד בהתמדה צריך גם להתפלל ולבקש רחמים על הצלחה בתורה, ולכאורה אם כן מדוע לא אמר זאת כבר בתחילה שצריך לבקש רחמים.

ונראה, משום שזהו דבר פשוט שצריכים תפילה, כמו שמבואר בהמשך הגמרא שם ששאלו "מאי קא משמע לן", ופירש רש"י "למה ליה למימר להו ירבה בשיבה הואיל וברחמים הדבר תלוי", ותיצרו "דהא בלא הא לא סגי", והיינו כי מה שצריכים לבקש רחמים זה דבר פשוט, כי בלי סייעתא דשמיא אי אפשר לזכות להצלחה בתורה, וכדי לזכות לסייעתא דשמיא צריכים לבקש רחמים.

אלא שהיה מקום לחשוב כי מאחר שהדבר תלוי ברחמים, אם כן לא צריך להרבות בשיבה, רק ילמד קצת, וינוח כמה שהוא רוצה, בלי להתאמץ עם כל הכוחות, ועל ידי שיבקש רחמים כבר יזכה לסייעתא דשמיא להצלחה בתורה, וזהו שחידש רבי יהושע שאין הדבר כן, אלא צריך גם להרבות בשיבה, ללמוד בהתמדה בלי בטלה.

אבל מה שצריך לבקש רחמים אינו חידוש, ולכן לא הזכיר זאת רבי יהושע בתחילת דבריו, ורק לאחר ששאלוהו אמר להם.

תפילה על תורה

ומבואר שבלי תפילה לא שייך לזכות לחכמת התורה, כיון שצריך סייעתא דשמיא, וכדי לזכות לסייעתא דשמיא צריך לבקש, ומי שאינו מבקש למה שיתנו לו, כתוב בספרים שאם אדם אינו מבקש, סימן שהוא חושב שיכול להצליח בכוחות עצמו, וכיון שכן מניחים לו מן השמים שינסה ויראה שאינו יכול לבד.

והבקשה צריכה להיות מכל הלב, שירגיש שהוא מסכן בלי הצלחה בתורה, ומי מרגיש כך? וכי באמת אדם מרגיש מסכן שאין לו הצלחה בתורה, או שחושב הרי אני מצליח קצת, ומרגיש טוב ביחס לאחרים, שיש אחרים גרועים ממנו, ושמוח ומסתפק בזה.

אם לא מבקשים רחמים אין הצלחה בתורה, אמנם שייך קצת הצלחה לפי הכישרונות, אבל חסר בשלמות הדרגה של תורה, כמו שמצינו במדרש (תנחומא מטות ה) "שלושה מתנות ברא הקב"ה בעולם, חכמה וגבורה ועושר, זכה אדם לאחד מהן נוטל חמדת כל

בושה גדולה כל כך, עד שלא היה יכול להרים ראשו כמה רגעים, וזרם של דמעות ניגרו מעיניו, וכל ימיו היה מתפלל שיזכה עוד לרגעים קדושים כאלו בחייו, כי המדרגה הייתה קיימת רק לרגע אחד, אבל לחיות תמיד במדרגה הזאת קשה יותר.

וזהו שכתב הרמב"ם שעל ידי "שויתי השם לנגדי תמיד" אפשר לזכות שמדרגת הבושה תהיה קיימת תמיד, והרמב"ם שכתב זאת בודאי ידע מה היא בושה וקיים את זה, אמנם זוהי עבודה לא פשוטה.

כל הדברים האלו הם הכנה לתורה, יראת שמים היא הכנה לתורה, ובלי יראת שמים אין הצלחה בתורה, אמנם כפי שכבר הזכרנו, ההכנה הראשונה היא ללמוד בהתמדה בלי בטלה.

המשך החיזוק – מדרגה קבועה

והנה בדרך כלל בימים שלפני שבועות באמת לומדים בהתמדה בלי בטלה, בפרט בשלושת ימי הגבלה, משתדלים לנצל כל רגע ורגע לתורה, ויש שבאים ושואלים עצות כיצד זוכים לתורה, ומה אפשר לעשות עוד יותר ממה שעושים כבר, זהו באמת דבר טוב מאד.

אבל השאלה היא מה יהיה אחרי שבועות, שאז המתח יורד, ומתברר שהמדרגה הייתה רק לזמן קצר ואחר כך יש ירידה.

מצינו בגמרא (ע"ז י, יז, יח) כמה מעשים שהיו שקנו עולמם בשעה אחת, ואמרו על זה "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בכמה שנים", ולאורה על מה בכה רבי, הלא אדרבה, טוב מאד שזכו לקנות את עולמם, וראוי לשמוח בזה.

וביאר המהרש"א כי רבי בכה על מה שזכו רק לדרגה של קונה עולמו בשעה אחת, ולא זכו לקנות עולמם בהרבה שנים, כי כל אלו המזכירים בגמרא לא היו צדיקים, רק פעם אחת עמדו בניסיון, ומיד אחר כך מתו, ובזה קנו את עולמם, אבל יש הרבה דרגות בעולם הבא, ומה שקונים בשעה אחת אין זו מדרגה יציבה, ולא זוכים בזה לעולם הבא כמו מי שקונה עולמו בהרבה שנים.

וכך אמר מו"ר הגרא"א דסלר זצ"ל שבכל מקום שמוזכר יש קונה עולמו בשעה אחת, מיד אחר כך מת, ואם היה ממשיך לחיות היה יורד מן המדרגה, כי מדרגתו אינה יציבה, ורק בגלל שמת נשאר במדרגה, אבל מי שחי הרבה שנים עם תורה ותפילה ויראת שמים, זוהי מדרגה יציבה וקבועה, וזוכה לעולם הבא גדול יותר.

לכן גם אנו צריכים להשתדל שהמדרגה שזכינו עד עכשיו, תהיה מדרגה יציבה וקבועה, והחיזוק יימשך גם לאחר שבועות, והדרך היחידה לזה היא על ידי ספרי המוסר, לימוד המוסר בקביעות זהו "חיזוק תמיד" (רש"י ברכות לב), וכבר הזכרנו מהמשנה ברורה סימן א' כי התבלין ליצר הרע הוא לימוד ספרי היראה.

ספרי המוסר נותנים הדרכה כיצד לחיות עם יראת שמים וחשבון הנפש, ורבים אמרו לי, צעירים וגם מבוגרים, שהתחילו ללמוד מוסר בקביעות, אפילו זמן קצר בכל יום, ועל ידי זה כל החיים השתנו, ונעשו מאושרים הם ובני משפחותיהם, כי חיים עם חשבון, לא סתם לפי מה שמתחשק פעם כך ופעם כך, אלא הכל מסודר ומחושב לפי דיני התורה. זוהי הדרך היחידה, ללמוד מוסר מתוך התעניינות, וכל מילה שלומדים בהתעניינות עושה רושם ומשפיעה על הנפש.

אלו הם דברים קצרים הכוללים הרבה, ויהי רצון שנוזכה לסייעתא דשמיא להצלחה בכל מה שצריך להצליח!

*

מעלת התורה

מתוך דברים שנאמרו סיון תשע"ג

אנו עומדים אחר חג השבועות, וצריכים להמשיך את החיזוק בתורה, הבה נתבונן בגודל חשיבות התורה ומעלתה.

הנה בפרשת נשא מבוארים שני עניינים: נזירות, וקרבת הנשיאים. נזיר הוא מי שמקבל על עצמו בנדל שלא לשתות יין ושכר, ועל ידי זה נעשה קדוש כמו שכתוב (ו, ה) "קדוש יהיה", ואסור ליטמא למתים, אפילו אם יאמר שמקבל עליו נזירות רק מיין ושכר, ורוצה להיות

מותר ליטמא למתים, זה לא יועיל, ואסור ליטמא, כיון שנתקדש בקדושת הנזירות, והקדושה אוסרת ליטמא למתים.

ומדרגת הקדושה של נזיר היא כמו כהן גדול, שאסור ליטמא גם לשבעת הקרובים, ובאמת על נזיר נאמר (שם ז) "כי נזר אלוקיו על ראשו", והוא הלשון האמור גם בכהן גדול (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלוקיו עליו". זוהי המדרגה של נזיר.

ועוד למדנו בפרשה על מדרגת הנשיאים, שהביאו קרבנות לחנוכת המזבח, והם קרבנות מיוחדים שלא מצינו בשום מקום, וכבר כתב רש"י (ו, יד) "לא מצינו קטורת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה הייתה", וכן מה שהביאו חטאת נדבה, זוהי הוראת שעה, כי חטאת באה על חטא ואינה באה בנדבה.

וכל הקרבנות האלו במקום אחר היו אסורים על פי הלכה, כי אין מביאים חטאת בנדבה, ולא קטורת יחיד, אבל הנשיאים הבינו ברוח קדשם כי צורך השעה להביא קרבנות אלו כדי שתשרה השכינה במשכן, ואמנם לא עשו בלי הסכמת משה רבינו, ומשה רבינו בתחילה לא רצה לקבל מהם, אבל הקב"ה אמר לו שיקבל מהם, כמו שכתב רש"י (שם י) "שלא קיבל משה מהם עד שנאמר לו מפי הגבורה".

ומבואר כי היו במדרגה גדולה כל כך של רוח הקודש שזכו לכוון מדעתם לרצונו של הקב"ה ולהביא את הקרבנות הנצרכים להשראת השכינה במשכן. עד כדי כך הייתה מדרגת הנשיאים.

ועם כל זה אנו מוצאים (רש"י בתחילת בהעלותך) שאחרי חנוכת המזבח חלשה דעתו של אהרן, שלא היה בחנוכה לא הוא ולא שבטו, ולא זכה להביא קרבנות עם הנשיאים בחנוכת המזבח, וניחמו הקב"ה ואמר לו "שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

וצריך ביאור מה הנחמה בזה לאהרן, ומדוע זה גדול יותר מקרבנות הנשיאים, והלא בכל דור ודור יש כהנים גדולים שמדליקים את הנרות, וגם כהן הדיוט כשר לזה, ומה המעלה המיוחדת שזכה אהרן בהדלקת הנרות, ועיין עוד ברמב"ן שם מה שהקשה בזה.

וכתב הרמב"ן בשם מדרש כי אין הכוונה כאן להדלקת המנורה בבית המקדש, אלא לנרות חנוכה של בית חשמונאי, שהיוונים ביקשו להשכיח תורה מישראל, כפי שאנו מזכירים בעל הנסים "להשכיחם תורתך", ובני חשמונאי שהיו מזרעו של אהרן עמדו במסירות נפש כנגד היוונים ובזכותם נשארה התורה בכלל ישראל. נמצא שכל העמדת התורה לדורות היא בזכות זרעו של אהרן ומכוח קדושתו של אהרן.

והנרות מרמזים על תורה כמו שכתוב (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור", ויש לפרש כי נר הוא הפמט או השמן, ואור היינו האש המאירה, שהמצוה נמשלה לנר, והתורה היא יותר מזה, כמו האש בעצמה (עיין נפש החיים שער ד' פ"ל).

ובזה ניחם הקב"ה את אהרן שכל העמדת התורה בכלל ישראל היא על ידו, כמו שכתוב (דברים לג, י) יורו משפטך ליעקב, ועליו נאמר (מלאכי ב, ז) כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו, והתורה חשובה יותר ממדרגת רוח הקודש של הנשיאים.

וכך גם לגבי מדרגת הקדושה של נזיר, שהוא כמו כהן גדול, תורה היא יותר מזה, שהרי אמרו (הוריות יג, א) ממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ, אפילו ממזר, שאסור לבוא בקהל, אם הוא תלמיד חכם, הרי הוא קודם לכהן גדול עם הארץ, ואפילו כהן גדול שהוא נזיר, ממזר תלמיד חכם קודם לו!

רואים בזה גודל מעלת התורה וחשיבותה.

לעילוי נשמת הגאון הגדול
רבי **דוד יצחק** ב"ר **מרדכי לייב מן** זצ"ל
ראש ישיבת "כנסת חזקיהו" כפר חסידים
נלב"ע י"ד סיון תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת הרבנית הצדקנית
מרת **גיטא פייגא** ב"ר **יעקב קרול** ע"ה
נלב"ע י"א סיון תשס"ב - תנצב"ה

דברי אמת

מאמרי חינוך השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מורן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 38 ■ בעלותך

ההרגל עלול להקהות את רגשות ההתפעלות

ויאמר אל נא תעזוב אותנו כי על כן ידעת חנותנו במדבר והיית לנו לעיניים (י, לא).
משה רבנו מבקש מיתרו חותנו שלא ישוב למדין אלא ישאר עם ישראל במדבר ויהיה להם לעיניים. במה היה יפה כוחו של יתרו להאיר את עיניהם של ישראל?

ישנם שמפרשים, שלפי שהיו בני ישראל עדים לשרשרת הניסים של יציאת מצרים וקריעת ים סוף, וגם בהיותם במדבר מוקפים היו בניסים יום-יומיים - ההרגל בניסים הקהה, מטבע הדברים, את רגש ההתפעלות שהיו הניסים צריכים לעורר בהם. והנה, יתרו בא למדבר אך מקרוב ורגש ההתפעלות מהניסים פעם בו בחזקה, וכפי שמספרת התורה: **"ויחד יתרו על כל הטובה אשר עשה ה' לישראל אשר הצילו מיד מצרים. ויאמר יתרו ברוך ה' אשר הציל את אתכם מיד מצרים ומיד פרעה... עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלקים..."** ומכיוון שכך, ביקש משה מיתרו: **"השאר עמנו במדבר ועורר אותנו להתפעל מניסי ה', מגודלו ומידו החזקה"**.

התפעלותם של גדודי הרומאים מעמוד הענן וממוזה

הגמ' במס' ע"ז (י"א) מספרת שלאחר שאונקלוס בר קלונימוס התגייר, שלח דודו קיסר רומי, גדוד רומאים אחריו כדי להחזירו לעמו. את הגדוד הראשון שבא לקחתו, משך אונקלוס בפסוקים והתגירו כל חיילי הגדוד, ומשום כך שלח הקיסר גדוד אחר וציווה אותם: **"אל תגידו לו מאומה"**.

כאשר לקחוהו והלכו אמר להם: בנהג שבעולם שכאשר יש צורך להחזיק נר כדי להאיר את הדרך, מטילים את התפקיד על הצעיר שבחבורה ולעולם לא על הקיסר, לעומת זאת, כשעם ישראל צריך נר להאיר את הדרך, הקדוש ברוך הוא הוא נושא את הנר לפני ישראל, שנאמר (שמות, י"ג, כ"א): **"וה' הלך לפניך יומם בעמוד ענן, ולנתחם תהרף, ולילה בעמוד אש, להאיר לך את הדרך, יומם ולילה. התגייר כולם"**.

אחר כך שלח הקיסר גדוד שלישי ואמר להם: אל תדברו עמו מאומה. כשלקחו אותו והלכו ראה מוזה על הפתח, הניח ידו עליה ואמר להם: מה זה? אמרו לו: תגיד לנו אתה. אמר להם: מנהגו של עולם, מלך בשר ודם יושב בפנים ועבדיו משמרים אותו מבחוץ. ואילו הקב"ה - עבדיו מבפנים והוא משמך בחוץ, שנאמר: **"וְשָׁמַר צֶאֱתָךְ וּבִזְאֹף מַעֲתָה וְעַד-עוֹלָם" (תהלים, קכ"א, ח')**. התגייר.

כשחיילי הרומאים שומעים על היחס של הקב"ה לעם ישראל, שהוא נושא עבורם את הנר להאיר להם הדרך, ועבדיו מבפנים והוא משמך בחוץ - התפעלותם גואה עד כדי שהיא מביאה אותם לשנות את חייהם מן הקצה לקצה ולהתגייר, ואילו אותנו זה לא מלהיב ולא ממלא שמחה. אין זאת אלא שההרגל וחוסר ההתבוננות מקהה אצלנו את רגש השמחה וההתלהבות. ואמנם, אם נתבונן בכל ברכה וברכה בעת שאנו אומרים "אלוקינו", שהקב"ה הוא אלוהי ישראל ומנהיג אותנו בהנהגה מיוחדת; אם נגיד את עלינו לשבח" כפי שצריך, אין ספק שזה יפעל עלינו את פעולתו.

חז"ל אומרים: "רשעים בחייהם קדיים מתים, ודאים חמה זורחת ולא אומרים יוצר המאורות, חמה שוקעת ולא אומרים מעריב ערבים". אדם חי הוא אדם שפועמים בו רגשות התפעלות בשעה שעומד מול חזיון מפעים. מי שרואה את החמה זורחת

שפועמים בו רגשות התפעלות בשעה שעומד מול חזיון מפעים. מי שרואה את החמה זורחת ושוקעת יום אחר יום, ולא בוקעת מפנימיותו ברכה למי שבראה והעמידה להאיר ולשמש את העולם, אות היא שרגשותיו מתו.

"במקום שבעלי תשובה עומדים"

מסופר על הגרף פוטוצקי הי"ד, הגר-צדק הידוע, שבעת שעבר פעם בעיירה יהודית שמע קול שמחה בוקע מאחד הבתים, ושאל על מה השמחה. כשסיפרו לו שחוגגים שמחה של נער ונערה שבאו בקשרי שידוכים, התפעל מאד מכך שלא מסתפקים בשמחה שעורכים ביום החתונה, אלא כבר בשעה שנתקבלה ההחלטה להינשא זל"ז, עורכים שמחה כדי להודות ולהלל את ה' יתברך על רוב חסדיו.

הוסיף על כך הגאון ר' שלמה זלמן אויערבך זצ"ל, שישנם כמה וכמה דברים שאנו כבר התרגלנו אליהם, אך מי שבא מבחוץ מתפעל ומתרגש מהם. אחת הדוגמאות לכך היא, כשאנשים הרחוקים מתורה מתארחים אצל משפחות של שומרי תורה, וזוכים לטעום לראשונה בחייהם טעם של שבת. הנסיון מלמד שמצוי מאד שהם יוצאים משבתות אלו מלאי התרגשות מהאוירה המיוחדת השוררת בשולחן השבת, מקדושת השבת וכדו' - דברים שנראים אצלנו כמוכנים מאליהם. ובאמת, רבים מבעלי התשובה מספרים על תחושה של אושר והתעלות שליוותה אותם בעת שהחלו לקיים תורה ומצוות.

רבי נתן בירנבוים זצ"ל, מגדולי בעלי התשובה בדור שעבר, פירש את מאמר חז"ל "במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" - לעניין האושר הגדול שזוכים לו בעלי התשובה. בעלי התשובה, הסביר ר' נתן, שטעמו את החושך של חיים ללא תורה, חשים שבעתים באור המזהיר של חיים של תורה וכיבוש היצר, בעוד שצדיקים גמורים, חיים אמנם את האור שבחי התורה, אך מעולם לא חשו את החושך של החיים ההפוכים. וכלשונו: **"שכן מהו אושר של הצדיק, המורגל תמיד באור, לעומת אושר של בעל התשובה, המגלה פתאום את האור אחרי ליל חשיכה ארוך..."**

קברות התאה - הערב רב השפיעו על הקצינים שבעם

ויחי העם כמתאננים רע בעיני ה' וישמע ה' ויחר אפו ותבער במ אש ה' ותאכל בקצה המחנה (יא, א). "בקצה המחנה" - במקצין שבהם לשפלות, אלו ערב רב. רבי שמעון בן מנסיא אומר, בקצינים שבהם ובגדולים (רש"י בשם הספר).

שואל הר' נועלי תלמידו של הרמח"ל, וכי יש מחלוקת מציאותית מה היה שם, האם האש אכלה בגדולים או בערב רב? ותיקן, שהמציאות הייתה כדברי שני התנאים, שהאש אכלה גם בערב רב וגם בקצינים ובגדולים, אלא שהתנא שאומר ש"בקצה המחנה" אלו "ערב רב", סובר שהתורה באה להשמיע באומה "בקצה המחנה", שהתלונות התחילו מהערב רב, והם השפיעו גם על הקצינים שבעם.

עניין זה של השפעתם הרעה של הערב רב, נוגע מאד לתקופתנו - דור עקבתא דמשיחא, וכפי שהבאנו (בפרשת בשלח) את דברי הגר"א ב'אבן שלמה' (פרק 'חבלי משיח') שבדור העקבתא דמשיחא, עתידים עזי פנים ורשעים שבדור, אשר הם מגלגול נשמתם של הערב רב, להתמנות להיות ראשי ישראל ומנהיגיו. והערב רב גרועים מהגויים, לפי שישראל נמשכים אחריהם, שרואים שהשעה משחקת להם.

חז"ל, שמאכלים אלו היו קשים למניקת ומשום כך המן נשתנה לכל המאכלים חוץ מלמאכלים (אלו) עושים ענין ובוכים? וזאים מכך שלמדות שלא חלף זמן רב מאז המעמד המרומם של מתן תורה, מ"מ תאוות הגוף לא נעלמו מאלהין, וללא עבודה של התגברות הן צפו ועלו ואפילו ניצחו, עד שהביאו אותם לבכיה.

ומה יצא מהתאוות זו? "ואף ה' חרה בעם ויך ה' בעם מכה רבה מאד. ויקרא את שם המקום ההוא קברות התאוה כי שם קברו את העם המתאווים". "מדוע קראו למקום "קברות התאוה" ולא "קברות המתאווים"? יש מפרשים, שלאחר שקברו את העם המתאווים וראו בחוש את סופם המר של בעלי התאוה, העם הנותר קברו את התאוה, כי הבינו את גודל הרעה שהתאוה מביאה למי שמשועבד לה.

הנה במדינות צפון אירופה, אמצו מזה שנים תרבות של שחרור מכל ההגבלות המוסריות, כשגם דברים שפעם היו נחשבים אצלם כבלתי מוסריים - הותרו. ומיה התוצאה? התרבו שם מאד מקרים של התאבדויות, ושל אנשים שנזקקים לטיפול נפשיים כתוצאה מדכאויות חמורות.

אדם אשר כרוך אחרי תאוות, צריך לדעת שהתאוות עלולות לכלות אותו ולהוליכו אלי קבר! התבוננות בתכונותיו של גוף האדם לעומת תכונת גופם של בעלי חיים, מלמדת אותנו דבר מאלף: תכונותיו של גוף האדם היא, שמחד הגוף מתאוה לאכול יותר ממה שדרוש לו בשביל לשבוע, ומאידך אם הוא יאכל וישתה ככל אשר תאוה נפשו ולא יתחשב בסוגי המאכלים ובכמויות האוכל, מובטח לו שבמקדם או במאוחר זה יהרוס את בריאות גופו לחלוטין. וכך גם לענין שאר תאוות הגוף. מציאות זו היא הראייה הגדולה ביותר לכך, שהקב"ה ברא את האדם באופן שיצטרך להתגבר על תאוותיו, ומשום כך הוא נתן לאדם דעת וכוחות, להתגבר באמצעותם על תאוותיו. לעומת זאת, בעלי חיים שלא נתן להם דעת וכוחות להתגבר על תאוותיהם, נבראו באופן שאין להם תאוה לאכול יותר מכפי שגופם יכול לעכל.

אחד החכמים התבטא, שאדם כורה לעצמו את קברו עם סכין ומזלג, על ידי אכילה מופרזת ואכילת מאכלים לא בריאים.

"עדות ה' נאמנה מחכמת פתי" – "פתי" מלשון פיתוי, התורה הקדושה מחכימה אותנו שלא נכשל ללכת אחרי פתויי היצר ותאוותיו. אשרינו מה טוב חלקנו ומה יפה ירושתנו, שאנו מונהגים על ידי התורה הקדושה אשר ניתנה להיטיב לנו ומדריכה אותנו מה טוב ומה רע עבורנו. (לעבודך באמת)

לדאבון לב, הפריצות שיש היום ברחוב עלולה מאד להשפיע לרעה גם עלינו, ויש לעמוד על המשמר שלא להיות מושפעים מהם. ושייך שישנם בחורים שישנים שלא בצניעות הראויה, ואחרים שישנים ביום ללא כיפה וציצית, מנימוקים שונים ומשונים שבודאי שאינם מוצדקים, כשהסיבה האמתית לכך היא שהם מושפעים מהפריצות של הרחוב. החזו"א התבטא על עצמו: "אם לא אחזק את עצמי יום יום, אני עלול לטבוע בזבל של הרחוב".

סכנתם של המסיתים לדבר עבירה

עלינו לזכור את דברי הרמב"ם (בהלכות דעות פרק ו' הלכה א'), על הסכנה הגדולה שבהשפעתם של הרשעים על סביבתם, ועל החובה להתרחק מהם. וז"ל הרמב"ם: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד, כדי שילמד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחושך, כדי שלא ילמד ממעשיהם".

בהמשך מפליג הרמב"ם בסכנה הגדולה שישנה בקרבה לרשעים ואומר, ש"אם היו כל המדינות נוהגים בדרך לא טובה... ישב לבדו יחידי, כענין שנאמר 'ישב בדד וידום'".

ועד היכן מגיעים הדברים: הנה שלמה המלך אומר במשלי (פרק יז): "פגוש דב שכול קאיש, נאל כסיל באיוולתו". מפרש המצודות: דרכו של דב שכול שהרגו את בניו, שמחמת מרידותו הוא מתנפל והורג את אשר יפגוש בדרכו, ואומר הכתוב שמוטב לפגוש בדב זה, מלפגוש איש כסיל בעת שמסית לדבר עבירה. וכן פירש רש"י שם: "טוב לאדם שיפגע בו דוב משכל, ואל יפגע בו אחד מן הכסילים המסיתים אותו לסור מה' ומתורתו".

"אשרי האיש... ובדרך חטאים לא עמד" - ישנם שמפרשים: "בדרך חטאים" - בדרך שחטאים עלולים לעבור אע"פ שעכשיו עדיין אינם שם, "לא עמד", מחשש שמא תיכף יעברו.

מדוע קראו למקום "קברות התאוה" ולא "קברות המתאווים"

והאספסוף אשר בקרבו התאוה וישבו ויבכו בני ישראל ויאמרו מי יאכלנו בשור. וזכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנים את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת הבצלים ואת השומים (פרק יא, ד, ה). לאלו דברים התאוה האספסוף, לשומים ובצלים? וכי בגלל חסרונם של כמה מאכלים גרועים (ענין רש"י בשם

תפקידנו להמשיך את קבלת התורה

ב"ה, זכינו והתוסף עלינו החג הקדוש - חג מתן תורתנו, כולנו קבלנו על עצמינו כאחד - נעשה ונשמע! כעת תפקידנו להמשיך את קבלת התורה ביתר שאת וביתר עוז. המשגיח שליט"א רגיל לצטט בשמו של הגר"י הוטנר זצ"ל שלא נכון לומר כדרך שהעולם אומרים 'החג עבר', החג לא עבר, החג הקדוש ניתוסף לנו! כעת מוטלת עלינו להתנהג כמי שהתוסף עלינו חג השבועות - יום קבלת התורה, וזה יהיה - מציין המשגיח - רק ע"י שנחזור ונשנן שקבלנו עלינו עול תורה...

הצלחה בחינוך – דוגמא אישית

בערב ר"ח סיון זמן שכולנו מתפללים ומתחננים עבור צאצאנו, נכנסו קבוצת אברכים ובקשו לשמוע על רגל אחת מרבנו מרן המשגיח שליט"א מה סוד ההצלחה בחינוך? המשגיח שליט"א ציין לספרים העוסקים בכך, והוסיף בהדגשה נקודה חשובה: העיקר בחינוך הוא הדוגמא האישית של ההורים והמתחננים!

אחד ביקש מהרבי מקוצק מה לעשות שהבן שלו לא לומד, אמר לו הרבי אם תלמד הבן יראה וגם הבן ייעשה כמוך, אבל אם הבן יראה שאתה מבקש ברכות גם הוא יבקש ברכה לבן שלו... הכרתי שתי רבנים, אחד שלא התפלל כראוי אבל דרש מהילדים שלו שהתפללו טוב ולא הצליח, ומאידך היה רב אחר שלא תבע מהילדים, אך הוא בעצמו התפלל טוב והילדים שלו למדו ממנו...

חשוב מאוד שההורים יקיימו את המצוות בשמחה ובחביבות ואז גם הילדים יקיימו בשמחה, אולם אם ח"ו ההורים מקימים מתוך עצבנות יש חשש שהילדים לא ירצו לקיים את המצוות.

חשוב מאוד שלא לבעוס על הילדים שלא במוצדק (שאו צריך כעס הפנים), דברתי לפני אימהות שלא לבעוס על הילדים, הם לא אשמים! לא תמיד הם יכולים להתגבר. ראיתי פעם שילד ביקש דבר מה בשבת ואמו אמרה לו בטענה: עכשיו אתה נזכר לבקש, רציית לומר במקומו אני רק בן חמש...

לע"נ מרן הגאון הגדול רבי
יעקב אדלשטיין
זצוקללה"ה

גליון קל"ד, פ' בהעלתך
ט"ז סיון ה'תשע"ז
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זצוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

קדושת הארץ

[תומלל מתוך סרט הקלטה ישן]

על פי ה' יסענו בני ישראל ועל פי ה' יחנו *

יסודות קדושת הארץ וקדושת המקדש, הם יסודות שחשוב מאד לדעת אותם. בפסוק כתוב "וַעֲשׂוּ לִי מִקְדָּשׁ וְשִׁכְנִתִּי בְתוֹכָם" וְהַמִּקְדָּשׁ הַזֶּה הוּא הַמִּשְׁכָּן שֶׁהָיָה בַּמִּדְבָּר בְּלִי קִידוּשׁ שֶׁל שָׁטָח, אֲלָא הַמִּשְׁכָּן קָדוֹשׁ. וּבִזְמַן שֶׁהַמִּשְׁכָּן עֹמֵד מִי שֶׁנִּכְנַס לָשֵׁם בְּטוֹמָאָה, שֶׁלֹּא טָבַל אַחֲרֵי שִׁנְטָמָה בְּשֶׁרֶץ, אוֹ בְּטוֹמָאָה אַחֲרֵת, חַיִּיב כִּרְתָּ. וּבִרְגַע שֶׁמִּפְרָקִים אֶת הַמִּשְׁכָּן וְנוֹסְעִים, "עַל פִּי ה' יִסְעוּ" הַמָּקוֹם הַזֶּה הוּא חוֹלִין. וְכֵן גַּם גּוֹרְלוֹ שֶׁל הָרַם סִינִי, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהַשְׁכִּינָה הִתְהַלְּקָה שֶׁם בַּמִּשְׁכָּן אֲרֻבָּעִים יוֹם שֶׁמֶשֶׁה רִבְּנוּ הָיָה בְּהָרַם סִינִי, הָיָה "וּמִן־אַתָּה כְּבוֹד יְהוָה קָאֵשׁ אֶקְלָת בְּרָאשׁ הָהָר" רָאוּ כְּמוֹ אֵשׁ, מִי שֶׁעוֹלָה בְּהָרַם חַיִּיב סְקִילָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "סִקּוֹל יִסְקָל אוֹ יִרְהַר יִרְהַר" שֶׁהַמָּקוֹם קָדוֹשׁ. וְכָתוּב "גַּם הָצֵאן יְהִיבֶקֶר אֶל יָרְעוּ אֶל מוֹל הָהָר הָהוּא" וּבִרְגַע שֶׁמֶשֶׁה יִרְדַּם מִשֶּׁם וְהִבִּיא אֶת שְׁנֵי לִוְחֹת הַבְּרִית, נִסְתַּלְקָה מִשֶּׁם שְׁכִינָה וְאֵין שֶׁם שׁוֹם קָדוֹשָׁה, וְנִעְשָׂה הָרַם כִּכְלָה הָרִים.

אבל יש את "המקום אשר יבחר ה'", והוא המקום ששמואל הנביא ודוד המלך קבלו במסורת, וגם למדו מהפסוקים, שהוא המקום וזהו הר הבית הידוע בימינו בירושלים, ועל זה כתוב בפסוק "זאת מְנוּחָתִי עָדִי עַד פֶּה אֲשֶׁב כִּי אֲנֹתִי־ה'", המקום הזה נבחר לעולמי עדי, וזאת קדושת המקדש.

^א במדבר ט, יח

^ב שמות כה, ח

^ג שם, שם

^ד שמות כד, יז

^ה שמות לד, ג

^ו תהלים קל"ב, יד

ובמשנה' כתוב "ארץ ישראל מקודשת מכל הארצות" – שיש הרבה מצוות התלויות בארץ, כל מצוה שהיא חובת קרקע, דוגמת תרומות ומעשרות, שמיטה וכלאים, נוהגות רק בארץ ישראל, ובחוץ לארץ אינן נוהגות.

ארץ ישראל עברה תהליך של קידוש פעמיים, פעם אחת בימי יהושע בן נון, ופעם שנייה בימי עזרא הסופר. בימי יהושע בן נון גם קדשו את הארץ, אחרי שיהושע בן נון כבש את הארץ וחילק אותה, מאותו הזמן התחייבו בני ישראל בכל המצוות התלויות בארץ, ויש בזה מחלוקת תנאים האם לאחר חורבן בית ראשון בטלה הקדושה הראשונה או לא, והאם קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד לבוא, או לא. הרמב"ם פוסק שקדושה ראשונה בטלה, ויש מחלוקת נוספת בין רבנן ורבי יוסי האם קדושה שניה בטלה.

עזרא הסופר שעמד בראש אנשי כנסת הגדולה קידשו שוב את ארץ ישראל, ושוב התחייבו בתרומות ומעשרות וכו'. בשבועים שנה שבני ישראל היו בכבל, נשארו שרידים בארץ ישראל אחרי חורבן בית המקדש, שהרי מתשעה באב עד צום גדליה היה היישוב היהודי פעיל בארץ ישראל, ובחדשים האלה היו פטורים ממעשרות, שלא נהגו אז המצוות התלויות בארץ, ועזרא קידש בחזרה ובוזה נחלקו האם הקדושה השנייה קיימת עד היום או לא. הרמב"ם פוסק שקדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, ולכן אם אחד זורע בארץ ישראל חטים ושעורים ולא מרחיק את ההרחקה הראויה, או שזורע שני סוגי ירקות ולא מרחיק ביניהם הרי הם כלאים, וכל שכן בכרם, אם הוא זורע בין הגפנים עובר הוא איסור תורה, משום שקדושה שניה לא בטלה.

אבל בעניין השמיטה יש מחלוקת נפרדת, שבזמן שלא נוהג יובל לא נוהגת שמיטה, ויובל יש לו תנאים מסוימים שבזמן שכל יושבי הארץ עליה, אפילו לא כל עם ישראל ממש אלא מכל שנים עשר השבטים יש ציבור שגר בארץ ישראל, או נוהג היובל, ובסוף ימי הבית הראשון בתחילת גלות עשרת השבטים הפסיקו לנהוג יובל, וזה שנים רבות קודם החורבן שכבר כמה שבטים לא היו בארץ,

ואח"כ גלו כל עשרת השבטים, ורבי יהודה הנשיא אומר שבזמן שלא נוהג יובל לא נוהגת שמיטה מן התורה, אמנם נוהגת שמיטה מדרכנן, וכך גם פוסקים ששביעית בזמן הזה מדרכנן.

אמנם הבית יוסף בספרו 'כסף משנה' פירש בדעת הרמב"ם שהוא פוסק ששמיטה בזמן הזה נוהגת מדאורייתא, ויש בזה מחלוקת כיצד לפרש את דעת הרמב"ם, ורוב המפרשים נקטו שזה רק מדרכנן, ואמנם גם אם היא מדרכנן זה חמור מאד, שזה מדברי סופרים, וכמו נרות חנוכה שכל אחד מקפיד להדליק.

והנה דוד המלך כבש את סוריה וסיפח אותה לארץ ישראל, שכבש את ארם צובא שהיא חֶלֶב, ודמשק, והאם סוריה היא כמו ארץ ישראל, ויש בזה פלוגתא האם כיבוש יחיד שמו כיבוש או לא, דוד המלך שכבש את סוריה האם יש לו את אותו הכח שהיה ליהושע בן נון, שהיה על דעת הסנהדרין וכל ישראל, או שמא כיבוש דוד אין לו את הכח הזה, משום שהיה כיבוש יחיד. והטעם, יש אומרים משום שלא היה על פי הסנהדרין, ויש אומרים משום שכבש את סוריה קודם שכבש את כל ארץ ישראל, ויש בזה מחלוקת מה הדין של סוריה. ואם סוריה לא נחשבת כמו הכיבוש של ארץ ישראל, אם כן חייבים שם במצוות הארץ רק מדרכנן. למעשה יהודי סוריה היו רגילים לתת תרומות ומעשרות מדרכנן, ואמנם אם כיבוש דוד שמו כיבוש אם כן סוריה חייבת במצוות הארץ מן התורה, והפלוגתא הזאת שייכת מימי דוד והלאה, וגם בימי הבית השני. אבל הפלא הוא שיש ברייתות ומשניות על סוריה בימי התנאים בימי הבית השני, ואותה הפלוגתא קיימת גם שם, האם סוריה דינה כארץ ישראל, לגבי תרומות ומעשרות, ולענין עפרה האם טמא הוא כעפר חוץ לארץ.

וצריך להבין מה זה נפק"מ לנו אם קדוש או לא, הרי בין כה וכה קדושה ראשונה בטלה, [וממילא גם קדושת דוד בטלה] ובימינו ארץ ישראל קדושה מכח קדושה שניה של הבית השני שקידש עזרא, והקידוש הזה לא בטל, ואם כן צריך לדעת האם קידש עזרא את סוריה או לא, ומה נוגע לנו ההסטוריה האם קדושת דוד קדושה או לא, זאת קושייה ששאלו את הגאון ר' חיים מבריסק, וכאן צריכים גברא רבה למצוא את התשובה לשאלה הזאת.

רבות ויהודים יצאו ועזבו, והכל זה רק השערות. ויודעים שישנם מקומות שישבו יהודים בימי הבית השני בודאי, כגון יפו, רמלה, לוד, חברון ושכם, אלו מקומות שעולי בכל כבשו אותם, ויש ערים שחברו לפי השערות. והגבולות של הארץ הכתובים בתורה אלו שטחים שמצווה לכבוש אותם, ואכן בימי הבית הראשון כבשו את הכל וכמו שכתוב בברייתא שאת הכיבוש האחרון שלא הספיק יהושע לכבוש עשה ירבעם בן נבט מלך ישראל שכבש וסיפח לארץ ישראל גם את מבוא חמת (שהוא באיזור סוריה או לבנון).

והנה הרמב"ם פסק (הל' תרומות פ"א ה"ג) שסוריה הרי היא כבבל שיצאה מכלל חוץ לארץ ולמעלת ארץ ישראל לא הגיעה, וכתב הטעם מפני שכבש אותם דוד קודם שכבש את כל ארץ ישראל. ומעניין שכשהגיע הגאון רבי יצחק זאב סולוביצ'יק (המכונה הרב מברסק) לארץ שהיה אדם שנהג להחמיר, וחושש חששות והגיע לארץ דרך תורכיה בזמן שלטון האנגלים, והגיע לסוריה לחלאב, ולא אכל פירות, משום שחשש שהם חייבים במעשר. שהרי היו שם יהודים רבים שהיו להם כרמים ופרדסים, ומחמת החשש לא אכל כלל פירות. ובאמת גם כשהגיע לארץ בשבועיים הראשונים הוא לא עישר בעצמו, והתארח בתחילה אצל הרב אלפא בחיפה שהיה קרוב משפחה של החזו"א, וביקש ממנו שיעשר בשבילו. וכך ישב ולמד הלכות מעשר ורק לאחר שבועיים התחיל לעשר בעצמו.

והנה בפירות של נכרים יש מחלוקת האם נוהגת בהם קדושת שביעית או לא. שיטת הבית יוסף שלא נוהגת, ושיטת מהרי"ט שכן נוהגת, ועד היום יש מנהגים שונים כיצד לפסוק להלכה, ועל כל פנים ודאי שהפירות של נכרים בשביעית מותרים באכילה. וכל השאלה האם נוהגת בהם קדושה או לא, אך בקרקע של יהודי ירקות שנזרעו בשנת השביעית הם אסורים באכילה, והם הנקראים ספיחי שביעית, ובפירות האילן אין איסור אכילה, אלא רק איסור לסחור בהם, וצריך להפקירם ולנהוג בהם קדושה.

והנה בפירות הנכרים לענין מעשר, הרי הם פטורים מן המעשר, ואין הטעם משום שיש בכח הגוי להפקיע את הקרקע מקדושתה, אלא משום שהגמר מלאכה נעשה בידי הגוי. ואם כן זה רק בדבר שגדל אצלו והוא מוכר אותו בתור מוצר מוגמר, כגון ירקות עליים שהם אגודים. אך אם למשל יהודי קונה מגוי ירקות מפורזים, והיהודי מסדר אותם בארגז, שזה גמר מלאכתם, אזי הירקות האלה מתחייבים במעשרות, כיון שנעשה גמר מלאכה ביד היהודי, וזה תלוי בכל פרי ופרי, ובכל ירק וירק מהו הגמר מלאכה שלו.

כיבוש, שהקידוש השני אין בו תנאי של כיבוש, אלא אתם תבואו אל הארץ שכבר נכבשה פעם ותתיישבו בה, "והטיבך והרכך" כתוב בירושלמי מהו והטיבך? הטיבך הוא שיהיה לך יותר טוב, שהקדושה הזאת תבוא לך יותר בקלות, אין צורך בשלטון ולא במלחמות אלא כל שיהודי אחד מתיישב, ואפילו זורק אבן ואומר אני מחזיק כאן, די בכך, שכל מקום שיד יהודי נוגעת קדוש. וזהו דין התורה, שלצורך קידוש לא דרוש כלל כיבוש, זאת קדושת עזרא, וכיון שכך לא אכפת לנו מי שולט שם, אם החשמונאי או הרומאי, כל מקום שיהודי יושב שם נשאר קדוש, והקדושה לא בטלה ועד היום קיימת קדושת עזרא בארץ ישראל וחייבת מן התורה באיסור כלאים, ותרומות ומעשרות וכו', זה הפירוש בדברי הרמב"ם.

ואם כן הסביר הגאון ר' חיים מברסקי שקדושה שניה אין הפירוש כל מה שקידשו בזמן עזרא, אלא קדושה שניה פירוש, כל מה שקידשו אותו בפעם השניה. שמקדשים את השטח הזה פעם שניה שאותה האדמה שהיתה קדושה בימי יהושע ושוב רוצים לקדש אותה מתקדשת היא בקלות. וזהו קדושה שניה באותו המקום. ואם כך, אם בימי עזרא התיישבו בני ישראל במקום שלא קדשו בימי יהושע נמצא שמקדשים אותו בפעם הראשונה, ולזה צריך כיבוש מלחמה, וצריך לזה גם סנהדרין עם נביא וכו' כפי שהיה בימי יהושע, [ולפי"ז מובן גם כן מדוע בכל לא התקדשה, משום שזה היה בפעם הראשונה].

ולפי זה הסביר הגאון ר' חיים מברסקי מובן הענין של סוריה, שעזרא ודאי הושיב יהודים בסוריה, ועזרא היה מעונין לקדש את סוריה, וא"כ נמצא שזה תלוי בקידוש דוד, שאם קידוש דוד שהיה כיבוש יחיד שמו כיבוש, והועיל לקדש את סוריה, א"כ נמצא שכשעזרא בא לשם הרי הוא מקדשה בפעם השניה, והרי היא מקודשת כמו כל ארץ ישראל. אבל אם כיבוש דוד לא הועיל, וגם בימי דוד היא לא היתה קדושה כמו ארץ ישראל, אם כן כשעזרא בא לקדשה, היה זה הפעם הראשונה, ובפעם הראשונה לא יכול היה עזרא לקדש.

ובקיצור: קדושה שניה אין הפירוש הקדושה שקדשו בימי הבית השני, אלא שניה הכוונה לשטחים שמקדשים אותם שנית, שכבר קדשו אותם ופקעה קדושתם, ועכשיו באים לקדשם שנית, ולכן סוריה תלויה בזה גם כן. זהו החידוש שאמר הגר"ח מברסקי.

ולענין הגבולות האמיתיים של הארץ כיום, אין לנו מסורת מדויקת על כך, משום שהשנים

והגאון ר' חיים מצא את הפיתרון שהנה פסק הרמב"ם בפסק ו' מהל' בית הבחירה הלכה ט"ז, ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא ובקדושת שאר ארץ ישראל לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר והשימותי את מקדשיכם, ואמרו חכמים אע"פ ששוממין, בקדושתן הן עומדים. אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים – זהו כיבוש יהושע, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינן מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השניה הוא מקודש היום ואע"פ שנלקח הארץ ממנו, וחייב בשביעית ובמעשרות, עכ"ל. והנה הרמב"ם אומר את הסיבה שקדושה ראשונה בטלה, שהקדושה הראשונה היתה מכח כיבוש, והקדושה השניה מכח חזקה.

ויש קושיה ששואלים, שהלא בקדושה ראשונה אמנם כבשו, אבל גם הרי החזיקו וכיון שמה שהחזיקו לא בטל מדוע בטלה קדושה ראשונה. אמר על כך הגאון ר' חיים מברסקי, שהקידוש הראשון כתוב בתורה, והקידוש השני גם כתוב בתורה. שכתוב בתורה כי תבואו אל הארץ וגרשתם את הכנעני ואת החתי והתישבתם וכו', ואחר כך כתוב בפרשת ניצבים כי יבואו עליך הקללות האלה-הכוונה לחורבן, והביאך ה' אלוקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך-דהיינו שתבואו פעם שניה לארץ ישראל, וירשתה, והטיבך והרכך מאבותיך- שיהיה עוד יותר טוב מהדורות הראשונים, נמצא שבין קדושה ראשונה ובין קדושה שניה שניהם כתובים בתורה, וזה אומר הרמב"ם, שהקידוש הראשון היה בו תנאי שיהיה על ידי כיבוש ושלטון, ובלי שלטון לא היה מתקדש, ואילו היה יהושע מושיב את בני ישראל בארץ ישראל על ידי שהיה בא במשא ומתן עם המלך האמורי ועם המלך הכנעני, והיו נותנים להם להתיישב, לא היתה הארץ מתקדשת, משום שהתנאי הוא שארץ ישראל תתקדש רק על ידי שהוא כבש מידיהם את הארץ, והתקבל שלטון יהודי בארץ ישראל. וכיון שזה היה התנאי של הקידוש, א"כ בחורבן הבית הראשון שהכח של בבל כבש בחזרה, בטלה הקדושה.

והקידוש השני גם כתוב בתורה, כשתבואו לארץ ישראל [פעם שניה] ותקדשה, וזאת נבואה לעתיד לבוא, ושם לא צריך שום

נפשו גחלים תלהט

גליון 143 בהעלותך תשע"ז

ניצוצות ממשנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרוביץ זצוק"ל
לתרומות והנצחות, הוספת מנעים, הצעות והערות יש לפנות ובטלפון: 0527697944 ולמייל: shnelderav1@gmail.com

דבר המערכת

נלמד ציור סוגית "והשבות אל לבבך" בכמה רבדים במאמר הראשון.

בשבועות הקרובים נביא פרקים מתוך הספר נפשו גחלים תלהט – היהודי המקורי. גם הפעם הספר מבוסס על משנת רבינו והדברים עברו עיבוד וממילא נכתבו בנוסח אחר וביתר הרחבה מכפי שהם במקורם. נשמח שכל מי שיש לו הערה או הארה לא לחסוך מזמנו ולשלוח למערכת לזכות את הרבים. כל הערה תתקבל בשמחה רבה.

הבהרה: מחמת סגנונו היחודי שאינו שווה לכל נפש דברי תורתנו של רבינו זצ"ל עוברים עריכה ועיבוד לשוני כפי שנעשה בספר "נפשו גחלים תלהט" על עקבתא דמשיחא שי"ל בעדודו. על כן כל שגיאה וטעות נא לתלות אך ורק בעורך.

נשמח על כל הערה והארה.

המערכת

ב' תקופות ביוצאי מצרים בנין הדעת והמעשה

בדור המדבר היו שתי תקופות. תקופת היותם במדבר היתה תקופת הבנין והקנין של מהלך הנשמת חיים שלהם בבחינת ה"חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו". ולכן היו אז כל חייהם מרוכזים רק בבית המדרש לקנות חכמה ודעת ולהגביר השאיפה של העליה למעלה, [א.ה וכן ניזונו מהמן שהכשיר את גופם לקלוט את עדינות התורה כמ"ש בעלונים הקודמים]. התקופה השנייה היא תקופת כניסתם לא"י - הכניסה לעולם המעשה. כי כל עיקר המצות מעשיות הם בארץ דוקא וכידוע. ב' תקופות אלו הם בדיוק מקבילות לב' השלבים שבאדם.

שתי תקופות לאה ורחל בבנין כנסת ישראל

על דרך זה נבין גם את תפקידם של שתי האמהות שבנו את בית ישראל. מהלכה של לאה היה כולו בהסתר, היא נכנסה בבית באופן נסתר דוקא, וכמ"ש ויהי בבקר והנה היא לאה. וגם קבורתה היתה במערת המכפלה שהיא סתומה מעין אדם. כי לאה שייכת למערכת השכל והחכמה בבנין בית ישראל שהיא מערכת נסתרת מהעין. לעומתה כל מהלכה של רחל היה בגלוי, היא היתה בבית באופן גלוי וכן נקברה על אם הדרך במקום גלוי דוקא, כי תפקידה היה העמדת כח המעשה - שהוא גם כן כולו מהלך גלוי כלפי המחשבה – ולכן היא גם מקבילה למצב הכניסה לארץ שהוא מקום קיום המעשים וכו"ל.

ואם כי ערך החכמה והדעת רב מאד, מכל מקום איתא (ברכות י"ז) אמר רבא תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים. היינו שהתכלית והעיקר הוא המעשה. וביאור הענין הוא כי מה שנאמר "אין עוד מלבדו" ית"ש הוא כפשוטו. ובאם נשאר אפילו משהו, פינה אחת נידחה, אשר שם אין מתקיים חזון זה, הוי חסרון זה ריעותא בכל המושג דאין עוד מלבדו, ולא שהמושג נתגלה רק שעדיין חסר גילויי בפינה אחת זו. על כן, בהיות כי תחושת החלל שהיא היפך האין עוד מלבדו, נמצאת בגופו ובנפשו הטבעית של האדם

התאווה תאוה [בסוד ישרים שלח תשנ"ה]

שלמות מבנה האדם נפש טבעית ונשמה אלקית

ננסה להבין כמה סוגיות הנשלבות זו בזו. מדוע בית ישראל נבנה ע"י שתי האמהות לאה ורחל. וכן יש להבין מודע בחיי האמהות לא היתה האחדות ביניהם בגמירות כמפורש בפרשת ויצא. ועוד להבין מה פשר תקופת המדבר שקדמה לכניסה לארץ, מה היתה תכליתה.

על האדם הראשון נאמר בצלם אלקים ברא אותו פירושו שהוא נבנה כיצור כזה שבו יתגלה כללות היקף הכבוד שמים בעולמות וכמ"ש. ומטעם זה נבנה מחולק לשתי מערכות. תחילה נבנה הגוף מן העפר ובהיותו מוטל גולם אז הוכנסה בו הנפש הטבעית והבהמית [עין רמב"ן בפ' בראשית] ואחר כך נופחה בו הנשמת חיים ואז נהפך לנפש חיה. שילוב שתי מערכות אלו הן כללות ה"ויהי האדם לנפש חיה" שאחר כך.

הנפש הטבעית הבהמית הזו היא בעלת תנועה ומעשה בדיוק כשם שקיים ענין זה בבעלי חיים. ובנפש וגוף זה הוטבעה תחושת "חלליות" [א.ה היינו הרגשת העדר, כעין חלל] מכבוד שמים וכמ"ש חז"ל על לא יהיה בך אל זה, איזהו אל זה בגופו של אדם זה יצר הרע. אבל במערכת הנשמת חיים שלו אין שום "חלל" מכבוד שמים. שכן יצירתה היתה באופן של "ויפח באפיו נשמת חיים" ופי' הקדמונים דמי שנפח מתוכו נפח. כלומר מקור הנשמת חיים מעצם הפנימיות למעלה הרבה מעבר למדרגת המלאכים שיצאו רק מדיבורי העשרה מאמרות וכמ"ש חז"ל [א.ה נבין ההבדל כפי המורגש אצלנו. בכל מהלך של דבור יש את האויר שמגיע מעומק פנימיות האדם וכאשר אויר זה עובר דרך חמשת מוצאי הדבור שבחלל הפה מתהווה הדבור. נמצא שהדבור לעומת הנפיתת אויר הרבה יותר חיצוני. כך גם מהלך הויפח באפיו מורה על שורשה העמוק של הנשמת חיים לעומת מה שנברא ממאמרות בא להורות שיש כאן יצירה שהיא פחות מגלה את המקור, כי כבר מתלבש המקור במאמר [ויש עוד הבחנה בין מאמר לדבור עשרה מאמרות ועשרת הדברות ואכמ"ל]. אמנם עם כל רוממות מעלתה של הנשמת חיים, כשהיתה צריכה לירד לעולמנו ניתן לה כח הנקרא שכל כדי שתוכל לנהוג חיים המיוחדים לה גם בעולם הזה. ולשון הר"י בריש שערי תשובה הוא "הקב"ה נפח בי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו". היינו שמערכת השכל היא בעצם בת עליונים הבאה לשמש את הנשמה שהיא עומק השגת העליון. וכן בעצמותה היא חיים של מושכלות ועולם הזה נקרא עולם המעשה. ועצמות המושכל מופשט מהמעשה.

יש לאדם תפקיד המורכב מב' שלבים. אחרי שקנה חכמה ודעת יתירה יכניס השקפתו לתוך מעשיו. ובהיות המעשה מיוחד לתנועת הנפש הטבעי כנ"ל הוי זה חיבור הנשמת חיים עם הגוף שהוא עפר מן האדמה. זהו כללות מבנה האדם.

על פי הקדמה זו נבין את אשר הוטל על דור המדבר.

כנ"ל, ובו הוא קיום המעשה דווקא, על כן לא נשלם החזון של "אין עוד מלבדו" רק בעת שהמעשה הבא מן הנפש נכלל לגמרי בכבוד ה' [א.ה דאם נשאר משהו מכח המעשה שלא נכלל בתפיסה זו הרי חסר באין עוד מלבדו]. ובהיות שזהו ענינה של רחל שכל המעשה יהיה מלא רצון ה' על כן היא עקרת הבית [א.ה כלומר היא מבטאת את עיקר מהותה של כנסת ישראל ולא לאה שרק מיצגת את כח השכל שאין הוא העיקר כפי שנתבאר, ומשום שיש קושי לחבר את הנשמת חיים עם כח המעשה לכן נבין שורש החילוק והפירוד שהיה בין רחל ללאה וכן בין יוסף בנה של רחל ליהודה בנה של לאה וכן זה שורש הפילוג בין מלכות יהודה למלכות ישראל ובין משיח בן יוסף למשיח בן דוד ואכמ"ל].

כשלוך האספסוף ירידת דור דעה ואיבוד הנהגת משה

בפ' בהעלותך בעת שהאספסוף בקשו בשר נשמעה מפי משה טענה לא מובנת. אם הוא צריך לטפל בזה אז, הרגני נא הרוג ואל אראה ברעתי יעו"ש. ביאור ענין זה הוא שיעודו של משה היה להפוך את כל דור המדבר לבני עליה גמורים לפי כל אפשרות חריפות שאיפת העליה. ובכשלוך האספסוף הוריד הציבור את עצמו לתוך רצון של חיי חומריות. במקום לחם רוחני מן השמים בקשו להם בשר תאוה. וכתוצאה מכך נהיה שינוי פנים בחייהם. ועל זה אמר משה, מוטב שאמות מלראות ברעתו. כי נשמת משה מתפשטת בתוך כל הס"ר כי הוא שורש כולם, כמ"ש שש מאות אלף רגלי העם אשר אנכי בקרב, וממילא אם הם ירדו לחיים בשריים הוא יורד עמהם להיות מנהיג של חיים בשריים, וירידה זו מיתה היא לו. ולכן אז האציל מרוחו על ע' זקנים ועל ידם היתה הנהגה זו. אבל צריך לדעת שבפנימיות הציבור כבר חל שינוי, שירדו במדה מסוימת לתוך רקע הטיבעיות.

וענין אחד גורר אחריו עוד ענין, שאחר כך היה ותקרבו אליו כולם ותאמרו נשלח אנשים לפנינו ויחפרו לנו הארץ.

כולכם, בערבוביא, נערים דוחפים הזקנים יעו"ש ברש"י. כי אחר ירידתם ממדריגת בני העליה, בני דעת גמורה, אז היה ניכר אי-מעלות החשיבות של הדעת. וחלף שהיו צריכים ליכנס לארץ בכל תוקף רוממות הדעת ולהכניסה לרקע המעשה השייך לרחל וישוב הארץ כנ"ל, ירדו למצב כניסה במצב של שפלות הדעת הנ"ל. והיתה בזה סכנה. זהו שאמר הקב"ה למשה שלח לך לדעתך אני איני מיעצר. ולזה בחר משה בי"ב נשיאי הציבור, שהם יכנסו לארץ ויכניסו בה רוממות הדעת תוך חיי המעשה בארץ. אמנם בהיותם שלוחי הציבור, וכח המשלח בשליח, אז ניתן מקום להם לראות הכל בערבוביא דכח המשלח, ואז בהיות שאצל המשלח היה חסרון תקיפות הדעת ואדרבא ירדו להסתכלות הטבעי, ראו כל המראה בגוון הפוך. ארץ ישראל מיוחדת בזה שעיקרה הוא חזון הרוממות בבריאה (ואמרו אורא דארץ ישראל מחכים, ב"ב פ"ט), על כן היא משונה לגמרי, ואז גם הטבע שלה משונה לגמרי. ובהסתכלות טבעית, באמת ראו תוקף אחיזת גויי ארץ ישראל, ענקים בני הנפילים, ארץ אוכלת יושביה, ערים בצורות עד לשמים.

הרי נתבאר כי בנייתוק בין החכמה לבין המעשה, וכאן - בתפיסתם - נעשתה אי-אפשרות הכניסה למקום המעשה, לכן נותקו זה מזה. וממילא היה הדיבור היותר חריף בזה כי חזק הוא ממנו ח"ו.

העולה למעשה זהירות בעת ירידות לא ליפול לגמרי

הלימוד היוצא מזה למעשה הוא הגם דיש מצבים בחיים שקשה לבן עליה להחזיק מעמד בעליתו ומוכרח להקל קצת [א.ה בבחינת ירידה מסוימת לחיי חומר], אבל כל זה הוא רק באופן שלא יצא מאותה מסגרת של עליתו, ובזה אפשר להשאר ולא נקרא שיורד ממדרגתו לתוך מדרגה אחרת. אבל להקל ולירד לתוך מדרגה אחרת זוהי נפילה לעולם אחר ויש חשש שלא יגרור תוצאות אחרות לפי אותה נפילה.

עצה נפלאה לא להתפעל מהצלחת הרשע ועיני ישראל ח"ב עמ' קפ"ח

אמרו חז"ל על הפסוק ולאום מלאום יאמץ, שלא נבנתה צור אלא מחורבנה של ירושלים. גילו לנו כאן חז"ל הקדושים שיש יחס מיוחד בין עשו לישראל שלא נמצא ביחס לשאר האומות. בשאר האומות יתכן שיעלו וירדו בלי קשר להצלחת או כשלוך ישראל, אך ביחס לעשו אינו כן. כשזה קם זה נופל. היינו שעשו קם על גבי נפילת ירושלים ולהיפך. עומק הענין שבנפילת האחד נלקחים האוצרות הרוחניים שלו לשני. וצריך להבין איזה אוצר רוחני יכולה כנסת ישראל לקחת מעשו.

כחו העיקרי של עשו כפי שבא לידי בטוי אצל נכדו עמלק הוא הכשרון לא להתפעל משום דבר. אף אם הוא מוכרח ממש. כזכור עמלק בא להלחם כנגד ישראל היוצאים ממצרים אף שאימת ישראל נפלה על כל האומות וכפי שנכתב בשירת הים. חיל אחז יושבי פלשת וכו'. אך עמלק אינו מתפעל מכל זה, ובגאון מתנגד ומכריז "אז מה".

רכוש זה של עמלק הוא כלי רב עוצמה לקחת אותו ולעמוד מול כל העולם הצועק להיפך מאמיתת התורה ומאיים לבלוע את הצורת ת"ח המקורית והאמיתית. וכן לעמוד מול כל החומריות המתחדשת בכל יום ולא להתפעל ולהכריז בגאון "אז מה". זו הדרך בעקבתא דמשיחא לבנות את ירושלים מרכושו של עמלק [באגרות דעת [ק"א] רבינו זצ"ל המליץ להשתמש בתחושת העצמאות השופע בתקופה זו [עיי"ש הטעם], לפתח היכולות הפנימיות לשגשג ולהרקיע שחקים ולעלות לדרגות רמות בעזרתו ית"ש. עיי"ש].

תכלית הבריאה לגלות את המלך [פרקים מתוך נפשו גחלים תלהט - יהודי מקורי]

יש כאן הארה נוראה של הרמח"ל [וכן הוא להדיא במהדורת המסילת ישרים סדר הויכוח עין שם]. התפיסה השטחית ביותר לגבי העולם היא ש"יש עולם" העומד לעצמו. וממילא יש לנצל אותו, לשאוב ממנו כל טוב אפשרי [ונראה פירותיו בעולם הבא] בזמן המועט שנמצאים כאן. לכאורה זה תואם את עיקרי האמונה היהודית שיש עולם הבא והעוה"ז הוא מקום ההכנה לעולם הבא.

אבל רבים הם הטועים שלמרות שהעולם הוא רק פרודור לעולם הבא אך עדיין אינו סתירה לכך שהעולם הזה הוא "גם עולם". מיליארדי בני אדם חיים בו. אלא שלהם פשוט לא גילו את הסוד. ולכן הם חיים כאן בלא לדעת שיש כאן בעצם מכרה זהב. חול שאפשר להפיק ממנו יהלומים יקרי ערך.

סדר הדברים ברמח"ל מורה שגם זו טעות [ובסדר הויכוח מתוכח להדיא עם בעל גישה זו]. ראשית התכנית היא ש"לא נברא האדם אלא להתענג על ה'", בורא עולם רוצה להיטיב. כיצד יעשה זאת, הדרך היא על ידי קיום מצוות, שתהיה לאדם עבודה כדי שלא יתבייש בקבלת שכרו. ולכן השלב השלישי של הוצאת רצונו לפועל הוא ש"נברא העולם". כי הוא המאפשר לאדם לעמוד בניסיון לקיים את המצוות ותו לא.

נמצא שאין שום מציאות לעולם מצד עצמו. העולם נברא אך ורק לשמש כמקום קניית העונג הנכסף הנ"ל. על פי האמור בתחילת דברינו מתבאר עומק העבודה. גלוי כבודו. למרות המסכים הרבים עלינו לא לנטות אחריהם. וזהו עצם התענוג לעתיד לבוא. אחרי שהיינו שותפים מלאים [מתוך קשיים רבים, ולפעמים מתוך לעג הבריות והסביבה] בגלוי כבודו ממילא נהנה מאורו ית'.

אבל עכ"פ אין כאן אפשרות חיים אחרת. כל צורות החיים האחרות הנראות לנו הם גם חלק מהנסיון, מההעלם. כל ארועי העולם אך ורק מכוונים לתכלית זו. בורא עולם לא מסיח דעת לרגע מהבאת העולם לתיקונו כדי להנעים מזיו העליון לבחיריו, וממילא אין שום ארוע שקורה בעולם שאינו קשור במישרין או בעקיפין לתכלית זו. הכל דרגות וצורות שונות של העלמה. ובתוכם צועד עם הנצח ואמונתו בפיו "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד", "אין עוד מלבדו". וככל שיותר מתעמק החושך כך גלוי כבודו רב יותר.

ביאור הד' גלויות.

נתרומם לרגע מעל הזמן. נתנתק מעסקינו הפרטיים ונראה כיצד חז"ל הגדירו את מהלכי ההסטוריה כפי מבט האמת וממילא כאשר נחזור למציאות הפרטית שלנו נבין אותה בהיקף אחר לגמרי.

כותב המדרש רבה [בראשית פרשה ב' ד'] על הפסוק השני בתורה. וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ וְבָהוּ וְחָשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לִקְיָשׁ פִּתְרַ קְרִיאָ בְגִלּוֹת, וְהָאָרֶץ הִיְתָה תֵהוֹ, זֶה גִלּוֹת בְּבֹל. וְבָהוּ, זֶה גִלּוֹת מְדִי. וְחָשֶׁךְ, זֶה גִלּוֹת יוֹן. עַל פְּנֵי תְהוֹם, זֶה גִלּוֹת מַמְלַכַת הַרְשָׁעָה, שְׂאִין לָהֶם סֶקֶר כְּמוֹ הַתְהוֹם, מֵהַ תְּהוֹם

מהותו של היהודי עמוקה היא עד מאוד וכדי להבינה היטב מוכרחים להתחיל מבראשית ממש, כי שם נעוץ מקורו.

כל המביט סביבו עד למחזה מרהיב. הקב"ה ברא עולם מופלא ומורכב, גדוש בפרטים אין ספור. האם ישנו בריח תיכון החובק את כל המציאות הזו. כיצד נתמצת במילה אחת את מהות העולם. מנפלאות לשון הקודש שאין היא זקוקה למילון לפרשה. במילים עצמן מונחת הגדרתן. אמרו חז"ל שהמילה המגדירה את המציאות שבה אנו חיים בכללות - "עולם" שורשה מהמילה "העלם".

ואם ישאל השואל איזה העלם יש כאן. רק העלם אחד בלבד והוא המאפשר את כל מה שמתרחש בעולמנו. העלמת כבוד מלכותו ית'. העולם המרהיב עין ביופיו פארו והדרו אינו אלא מקום בו נעלם מלכו של עולם. בבחינת א'ל מסתתר. זוהי מהות העולם להעלים כבודו ית'. ולשם מה? התשובה היא שהבורא עולם מסתתר כדי שיגלו אותו מתוך הסתרה זו. כיצד?

הנשמה היהודית החצובה מתחת כסא כבודו חשה בהעלם זה וכל תשוקתה אינה אלא לגבור על ההסתרה ולגלות כבודו ית' [ע"י עשית רצונו ית' - היינו קיום התרי"ג מצוות שהן רצונו- כי בעומק תמיד "רצונו לעשות רצונך" עיין רמב"ם הל' אסורי ביאה]. נשמה זו הורכבה בתוך גוף המשתייך למהלך ההסתרה פנים, ולכן נטיותיו רק לחיות כפי מציאות ההעלם, היינו עוה"ז. וממילא נכסף למלאות רק תשוקותיו הגשמיות. האדם נמצא במאבק תמידי בין חיים של גלוי כבוד שמים במעשיו ובין חיים של נתוק מבוראו ע"י השתקעות במסכי ההעלם.

נדגיש היטב את הדברים. העולם נברא אך למטרה אחת בלבד... שיעמוד בה אדם והוא אשר יגלה שכל המציאות הנתפסת בחוש היא רק הצד החיצוני של הבריאה ומסתתר כאן רק מלכו של עולם. יותר מזה אין שום תכלית וענין במציאות עולם הזה. כל לב מרגיש מיד מנסה לקשר הגדרה זו שהיא אולי חדשה לכל מה שמוכר לו, האם הדברים מתאימים זה לזה. הרי באנו לעולם הזה לקיים מצוות. ללמוד תורה. האם יש קשר.....

קורא יקר לפני שנמשיך נעיין בדברי הרמח"ל המפורסמים בתחילת מסילת ישרים ונראה שהדברים מפורשים שם. דבריו הקדושים שגורים על לשונו של כל צורב "לא נברא האדם אלא להתענג על ה' ולהנות מזיו שכינתו". לא תמיד שמים לב שאחרי שלימד אותנו מהי תכלית האדם הוא הגדיר לנו היטב מהי מהות העולם.

"אך הדרך כדי להגיע אל מחוז חפצנו זה, הוא זה העולם. והוא מה שאמרו זכרונם לברכה (אבות ד) העולם הזה דומה לפרודור בפני העולם הבא. והאמצעים המגיעים את האדם לתכלית הזה, הם המצוות אשר צונו עליהן האל יתברך שמו. ומקום עשיית המצוות הוא רק העולם הזה. על כן הושם האדם בזה העולם בתחלה כדי שעל ידי האמצעים האלה המזדמנים לו כאן יוכל להגיע אל המקום אשר הוכן לו, שהוא העוה"ב".

הזה אין לו חקר, אף הרשעים כן. ורוח אלקים מרחפת, זה רוחו של מלך המשיח.

מגלים לנו חז"ל הקדושים שכל מהלכי ההסטוריה נצפו ותוכננו כבר בראשיתה ממש. ספרי העיתים יכולים לעסוק בפרטים, לפאר את ממלכות העבר, לנתח מה הביא לעלייתם ומפלתם. לנוסות לבנות על כך תאוריות. אלפי חוקרים עסקו בכך בניסיון לפענח מה מניע את גלגלי ההסטוריה שכולנו נעים בה. אך אין בידם אפילו קצה חוט... אין הם יכולים להעלות על הדעת את המהלך האמיתי כי הם מנתחים את המהלך מצד חיצוניותו. חז"ל מגלים לנו מה אומר המושך בחוטים...

כיון שעולם זה נועד להיות עולם הנסיון לכן עוד לפני שברא הקב"ה את האדם מתכנן עבורו ד' גוונים כלליים של הסתרה בהם ינוסה האדם.

הם הם ארבעת המלכויות שישלטו בבריאה במשך ששת אלפי שנות קיומו. יעודם להיות התפאורה בהם תצעד כנסת ישראל במשך ימות העולם. הקב"ה מתכנן מראש את התהו והבהו החושך והתהום כדי שבני ישראל ימסרו תחתם כדי לקיים תפקידם. כאשר בסופו של דבר ורוח אלקים מרחפת. גילוי כבוד מלכותו.

נמצא ברור שכל תולדות העולם, עלית ונפילת ממלכות, אינו תלוי כלל במהלכים ההיסטוריים אותם יודעים לתאר חוקרי העיתים. אלא רצונו של הבורא יתברך להעמיד כאן מערכת מסודרת של ד' מלכויות הוא אשר מסובב שזו תעלה וזו תיפול בדיוק בזמן שתוכנן. ובנוגע לדורנו עלינו להשריש ששלטון הערב רב הוא החלק האחרון מהגלות האחרונה כפי שנתבאר בארוכה בנפשו גחלים תלהט ח"א עיי"ש ואכמ"ל.

הד' מלכויות העמידו צורות שונות של שלטון אדם אשר ניסה לשעבד תחתיו בגזירות ושעבודי הגוף את העם היהודי, להסירו מתפקידו. לכל מלכות היה גוון מיוחד כפי שעולה מהרבה מאמרי חז"ל. ולכן בכל גלות צמחה גדלות מיוחדת... קשיים אלו לא פגעו בעצם צורת היהודי. היהודי ידע מיהו יהודי וגם העולם ידע זאת היטב. מי שנטש את תפקידו כי לא עמד בפיתויים וביסורים, ובחר או הוכרח להשלים עם המציאות המכחישה שלטון מלכו של עולם ידע שהוא נוטש את היהדות, את העקשות לחיות עפ"י האמת המוחלטת ולא על פי השקר הארעי.

בשלב האחרון של הגלות האחרונה מעמיד לנו הקב"ה נסיון חדש. נסיון שלא ידעו אבותינו.

החזק שבשלוחיו - הטלת ספקות

מו"ר הגרי"א וינטרוב ז"ל [בסוף מאמר "המשכילים יבינו" שנדפס בספר "התקופה בסערת אליהו" מהדורת תשע"ד] גילה מתוך דברי הגר"א ז"ל את השטח העיקרי בו ניטשת המלחמה עם שלוחי השטן בדור האחרון, הלא המה הערב רב. רבים תמהים על מהותם של אותם יהודים אשר חדורים במטרה להלחם בצורת ישראל המקורית. כיצד זה יתכן. הגר"א ז"ל מגלה לנו את הסוד להבנת תכונה זו. כמו היצה"ר באדם כן הם [הערב רב] בישראל עכ"ל. היינו שאותה קבוצה, על אף היותה חלק מכלל ישראל, אבל כמו שבאדם יש יצה"ר כך הם היצה"ר של הכלל ישראל. ממשיך רבינו ז"ל על פי דברי חוה"ל הנודעים [פ"ה משער

יחוד המעשה] להגדיר בשפה ברורה את עיקר צורת מלחמתם. ראוי לך לדעת כי השוא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרן וכו' והוא מורה אותך בחיצו הממיתים לשרשך מארץ החיים וכו'. ומן החזק שבשלוחיו אשר יורה אותך וילחם אתך בהם שישתדל לספק עליך אמיתתך ולשבש מה שנתברר לך ולערבב נפשך במחשבות כזבים וטענות שקרים וכו' עכ"ל.

מטרתם העיקרית הינה להטיל ספק בכל יסודי החיים היהודיים. עין בוחנת תבחין שאכן זהו הנסיון העיקרי בו אנו עומדים בדור העקבתא דמשיחא. יסודות החיים שהיו פשוטים במשך אלפי שנים התערערו במחנה היראים כתוצאה מהשפעתם המסוכנת של הערב רב.

מושגים חדשים על מטרת החיים, צורת החיים וכו' חדרו לתוך המחנה. לא תמיד ניתן לזהותם מכיון שחדרו בלא משים, בתהליך שנמשך שנים רבות. תולדתם היא בלבול הדעת כפי שנראה בס"ד. כאשר הבלבול שולט כבר ניתנת דריסת רגל לכל דכפין להציע מרכולתו וכבר יכולים להתרקם מסלולים חדשים הרחוקים מהדרך המסורה מדור לדור.

לא עוד נסיון לנתק את היהודי לעבר השקר המזדמן. לנסות להניעו תחת הכח הצבאי על ידי אינקויזיות, רדיפות, כשהמבוקש הוא נטישת היהדות. אלא המבוקש הוא להשאר "יהודי", אבל יהודי אחר. ההעלמה החדשה שמה "עיוות עצם צורת היהודי". הנוטש את יהדותו כבר לא נקרא מומר, כופר, בוגד. אדרבה יכול להמשיך להקרא יהודי ולא להיות קשור כלל בתכלית אותה יהדות. הערב רב מנסים לעצב צורת יהודי חדשה. הם חרדים להאחז ביהדות החדשה שלהם. כמעט כל מושג עבר ניתוח פלסטי. אותם מועדים אבל עם משמעות חדשה. אותה שפה אבל נטולת כל קדושה. שימוש מדויק במושגים קדושים לעם ישראל כדי לחלל אותם.

הנסיון עשה פרי ויתכן אפילו לשמוע טענות שהם הם היהודים האמיתיים... כך בלי שום בוש. הסילוף הוא הממשיך האמיתי.

אמנם כולנו לועגים לטענות אלו אבל צריך לדעת שהרחוב החדש שעיצב הערב רב נושף בערפנו, מנסה להסיט את ספינת היהדות מדרכה אשר התעצבה במשך אלפי שנות קיומה. נראה בהמשך דוגמאות לכך.

זהו הקרב האחרון ממש. המסע הארוך והמפרך עומד בפני סיומו. עומדים אנו להכנס לנמל היעד. השטן יודע שסיום המסע אומר בטולו הסופי. ולכן שלח את שלוחיו בנסיון האחרון למנוע את ההגעה ליעד. נשקו הוא טשטוש הדעת, בלבולים וספקות. אפשר להיות יהודי בצורה החיצונית וכל הפנימיות רחוקה לחלוטין ממהות היהודי המקורי. עלינו להשריש שבגלות זו מלחמת הערב רב היא להשכיח צורת היהודי המקורי. לערב בצורת היהודי גוונים חדשים וזרים כדי שירחק מדמות אבותינו המקורית.

פנינים משולחן רבינו הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה - פרשת בהעלותך תשע"ז -

חייב לו מעות

וְהָיָה אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טִמְאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וְגו' (ט"ו)

הנה בגמרא סוכה (כ"ה א') מובא כמה דעות מי היו אותם אנשים, ודעת רבי יצחק שהיו האנשים שעסקו במת מצוה, שחל שביעי שלהן להיות בערב פסח, שנאמר 'ולא יכלו לעשות הפסח ביום ההוא', 'ביום ההוא' אין יכולין לעשות הא למחר יכולין לעשות.

והנה אמרינן בגמרא (שם) דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולפינן לה מקרא דידן, דנטמאו למת מצוה אע"פ דהיה עליהם חיוב להביא קרבן פסח.

והנה יש לדון בדינא דעוסק במצוה, מהו במי שרואה אבידת חבירו, והמאבד חייב לו כסף:

ונראה פשוט שיכול לקחת האבידה לעצמו בתור גוביינא. ומכל מקום נראה דבעת לכתו לעשות הגוביינא, אם יבוא עני יפטר מלתת לו צדקה.

דהרי הוה עוסק במצוה, דיש לו מצות השבת אבידה שמציל את חבירו מהפסד, דהרי אם לא יקח האבידה, ישאר החוב וגם יפסיד החפץ, משא"כ השתא דאע"פ דמפסיד החפץ אבל החוב נפרע.

אלא דתליא בדברי המשנה ברורה (סי' ל"ח סע"ח) במי שעושה מצוה ומקבל שכר. ובאמת אסיק התם דבחושב על שניהם שפיר מיקרי עוסק במצוה.

האם פטור מאותה מצוה

הנה יש לחקור בעיקר דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, מהו במי שהולך להגביה אבידה, והנה רואה אבידה נוספת יקרה ממנה, ואינו יכול להרים את שניהם, ואם היה רואה שתייהם כאחת היה מרים האבידה היקרה.

מי נימא שבאמת יעזוב האבידה הזולה ויקח היקרה, או דילמא לא יעזוב הזולה, דהרי כיון דכבר עוסק במצות השבת אבידה דהזולה, פטור מהמצוה באבידה היקרה.

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי אמרינן בזה עוסק במצוה פטור מן המצוה, דכיון דעוסק במצוה להשיב אבידה הזולה, פטור מלהשיב אבידה היקרה, או דילמא מכיון דשניהם הוה מצות השבת אבידה, אם כן נימא דבחדא מצוה לא אמרינן עוסק במצוה.

ב. להוכיח שפטור

הנה לחד גיסא יש להוכיח דפטור, דהנה אמרינן (שבועות מ"ד א') במלוה על המשכון, דהמלוה הוה שומר שכר על המשכון, מכיון דמרויח בה פרוטה דרב יוסף, דהרי מחמת שעוסק בהמשכון פטור מליתן פרוטה לעני, וטעמא, דעיסוקו בהמשכון חשיב עוסק במצוה דהרי המשכון הוה מחמת מצוה דהלואה.

ומשמע דמשום הכי יהא פטור גם מלהלוות לעני, חזינן דמחמת דעוסק במצות הלואה פטור ממצות הלואה. ואם כן יש למילף לכאורה דהכי נמי בנידון דידן.

וכן חזינן בתוספות בשבועות (מ"ב ב' ד"ה שומר) דהמתעסק בממון עניים הוה שומר שכר, כיון דמרויח פרוטה דרב יוסף. חזינן דאף בתרי גווני צדקה אמרינן דינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, ולא אמרינן דחשיב הכא חדא מצוה.

ג. עוד הוכחה שפטור

וכן חזינן מדברי החפץ חיים באהבת חסד (פ"א נתיב החסד אות ז') שהקשה שהמשאיל לעני מקיים מצוות צדקה, ואם כן בשעת ההשאלה יפטר מפרוטה דרב יוסף, ואם כן גם המשאיל נהנה מהשאלה, ואין כל ההנאה של השואל ואם כן הוה שומר שכר.

והרי בכגון זה כתב הר"ן בתשובות (סי' י"ט), ומובא בש"ך חו"מ סי' ע"ב סי' כ"ט) שהמשאיל ספר לחבירו ונאנס אצל השואל, הוה כשומר שכר ופטור השואל מאונסים, דמכיון דהמשאיל מצוה קעביד, אם כן אף המשאיל נהנה דהרי מיפטר לתת פרוטה דרב יוסף, נמצא שאין כל הנאה של השואל, וחוזר השואל להיות כשומר שכר.

חזינן דפסיקא ליה להחפץ חיים דהעוסק במצות צדקה פטור מצדקה שניה.

ד. להוכיח שחייב

אך לאידך גיסא יש לדון דחייב, דהרי בהולך לקחת תפילין להניחם, ורואה תפילין מהודרות יותר, יקח המהודרות, כמבואר בחכם צבי (סי' ק"יו) ובשבות יעקב (ח"א סי' ל"ד). ותיקשי הרי להנייל איכא פטור דעוסק במצוה גם במצוה אחת.

ה. וכן מוכח מעוסק בתפילה

וכן חזינן דהקשה בתשובות נשמת כל חי (למהר"ח פלאג'י, סי' ד', דף ט"א) היאך עונים אמן וקדושה במקומות המותרים באמצע התפילה, הרי מכיון דעוסק במצות תפילה פטור מעניית אמן וקדושה.

אלא על כרחך צריך לתרץ כהנ"ל, דמכיון דתפילה ועניית אמן וקדושה חשיב חדא מצוה, לא אמרינן ביה הפטור דעוסק במצוה.

ו. לחלק

יש לחלק, דהתם באמת הוה שתי אבידות, ואם היה יכול היה מגביה שתייהן, אבל כיון דאינו יכול להגביה אלא אחת מהן, נמצא דהראשונה פוטרת השניה. וכן הוא בבי' מצוות צדקה.

משא"כ לענין תפילין איכא רק מצוה אחת, והוא שיניח תפילין, ובזה לא שייך לפוטרו מדין עוסק במצוה אלא אמרינן דיעשהו באופן המובחר. וכן לענין תפילה יש לומר דתפילה ואמן הוה חדא מצוה והוא להודות לד'.

ה. מטעם אחר יקח היקרה

אבל לעני' נראה מטעם אחר דגם בבי' אבידות יניח הזולה ויגביה היקרה, לא מיבעיא באופן ששתייהם שייכות לאדם אחד, דבזה ודאי אן סהדי דעל האבידות מותר על הזולה, ואם כן דמי לרואה אש בבית חבירו דיכול לשבור החלון בשביל לכבות האש אף אם החלון לא ינזק מהאש.

אלא גם באופן ששתי האבידות שייכות לשני בני אדם, מכל מקום יגביה היקרה ויגבה מבעל האבידה דמי הזולה ויתן הדמים לבעל הזולה, וכדחזינן (חו"מ סי' רס"ד סע"ה) דשופך יין ידידה להציל דבש של חבירו.

קושיית הריטב"א

הנה אמרינן במשנה בסוכה (כ"ה א') דהעוסק במצוה פטור מסוכה, וילפינן לה בגמרא (שם) מדכתיב 'בלכתך בדרך' בלכת דידן הוה דמחייבת בקריאת שמע, אבל בלכת שמים פטור.

וכן ילפינן לה מקרא דידן, דוהיו אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם, דחזינן דהעוסק במצוה ליטמא לקרובים פטור ממצות קרבן פסח, דהא לא הקריבו הפסח, דשביעי שלהם היה בערב פסח.

ומצרכינן להני תרי קראי, דמקרא קמא הוה ידעינן רק דנפטור מקריאת שמע דאין בו כרת, ומקרא דידן דקרנן פסח הוה אמרינן דהא דפטרינן היינו משום דאכתי לא מטי זמן חיובא דקריאת שמע דקא עבדי קודם הזמן.

והיכא דמטי הזמן והוה מצות עשה של כרת, יש לומר נמי עוסק במצוה, דאע"פ דהילפותא דחיוב כרת איירי רק קודם דמטי זמן חיובא, מכל מקום אתי מתרויחו. אבל חזינן בתוספות (סוכה כ"ה ב' ד"ה משום) דפסיקא להו דאינו כן, ומכאן כן תמהו על סוגיא דזבחים (ק' א') דאמרינן התם דלאחר חצות נמי יטמא לקרובים, אע"פ דכבר מטי זמן חיובא.

והנה באמת דברי התוספות קשים, דאף אם נימא עוסק במצוה פטור ממצוה דכרת אע"פ דמטי זמן חיובו, אכתי לא יתיישב, דהרי ב' המצוות לפניו, ואמאי יעדיף מצוה טומאת קרובים ממצות הקרבת הפסח. וכן הקשה בקרן אורה בזבחים (שם).

והנה בריטב"א (סוכה שם) הקשה כיון דדינא דעוסק במצוה אינו ביכול לקיים את שניהם, אלא איירי בעודו עוסק במצוה אחת, אם כן תיקשי דפשיטא דפטור מן המצוה השניה, דלמה יניח מצוה זו מפני מצוה אחרת.

ויש לדון בכמה דרכים בישוב הקושיא:

א. דעת הר"ן דאף יכול לקיים שניהם

הנה כתב בריטב"א דהא ודאי לא אמרו דהעוסק במצוה פטור מן המצוה אלא בשאי אפשר לקיים שתיהן, כי בעודו בסוכה או שמניח תפילין או שמתעטף בציצית או שיש מזוזה בפתחו אין לפטרו מכל המצוות, אם כן הקשה כהנ"ל דגם בלא קרא לא יניח מצותו.

והנה זהו כדעת תוספות בסוכה (שם ד"ה שלוח), אבל הר"ן בסוגיין (בדפי הרי"ף י"א א') פליג, וסובר דכל שהוא עוסק במצוה אחת מיפטור ממצוה השניה אע"פ דיכול לקיים שניהם. וכך כתב הרמ"א (או"ח סי' ל"ח סע' ח').

ולדברי הר"ן לא קשיא קושיית הריטב"א, דהרי בעינן קרא דפטור אע"פ דיכול לקיים שניהם.

ב. אין לעזוב המצוה

הנה בריטב"א תירץ ב' תירוצים, חדא, דנהי דידעינן דאינו חייב להניח, אבל סלקא דעתך דאם רוצה להניח מצותו מפני אחרת גדולה הימנה יהא רשאי, קא משמע לן קרא כיון דאינו חייב לעשות הוה ליה רשות ולא יניח מצוה שחייב בה מפני מצות דרשות.

ויש לדון מהו אם עבר והפסיק וקיים המצוה השניה, האם נימא דלא יצא ידי המצוה השניה מכיון דהיה מצוה הבאה בעבירה.

ולכאורה אינו כן, דהנה איתא בגמרא שבת (ק"ו א') הקורע על מתו בשבת, אע"פ שעבר על מלאכת קורע, מכל מקום יצא ידי קריעה. והקשה בירושלמי (שבת פרק האורג ה"ג) אמאי יצא ידי קריעה, הרי הוה מצוה הבאה בעבירה, דעל ידי המצוה דקריעה חילל שבת.

ומיישב בירושלמי דהא דאמרינן דינא דמצוה הבאה בעבירה, היינו דוקא בגווי דהוה גופו עבירה, כגון לולב הגזול, משא"כ היכא דרק איהו עבד פעולה של עבירה, כהכאי גוונא לא אמרינן דהוה מצוה הבאה בעבירה, והכי נמי הרי גוף הקריעה אינה עבירה, אלא נעשה על ידי מעשה עבירה.

והכי נמי בנידון דידן דעבר והפסיק באמצע מצוה לקיים מצוה אחרת, לא גרע מקורע בשבת דלא חשיב מצוה הבאה בעבירה, דגוף המצוה אינו עבירה.

[וכמו כן לא נראה לומר דמכיון דפטור מן המצוה, חשיב אינו בר חיובא באותה מצוה, וכמבואר במשנה ברורה (סי' תע"ה בשער הציון אות ל"ט) שכתב להדיא דאם בשעה שעוסק במצוה אכל מצה יצא ידי חובתו].

ג. טרם התחיל

תו כתב בריטב"א דבעינן קרא להיכא דטרם התחיל בשתי המצוות, כגון קודם קריאת שמע וקודם קרבן פסח, וקא משמע לן דיכול לעשות אידך מצוה אע"פ שיפסיד המצוה הקבועה.

ולכאורה קשה דאם כן הא דקריאת שמע איירי נמי שאמרינן ליה שיתחיל מקודם מצוה אחרת, והרי בגמרא משמע דזה שמעינן מקרבן פסח, ומקרא דקריאת שמע שמעינן שבשעת החיוב עוסק במצוה, וסלקא דעתך דפסיק, והרי להריטב"א הסברא בהיפוך שאם כבר עוסק במצוה גם בלא קרא לא יפסיק, ואם כן למה לן קרא דקריאת שמע, כיון דלדבריו איירי בלא מטי חיובא דקריאת שמע

וסלקא דעתך דלא יתחיל כלל, וזה הא שמעינן מקרא דקרנן פסח. ונהי דלתירוצא קמא דריטב"א אתי שפיר צריכותא דגמרא אבל לתירוץ בתרא יש לעיין.

ד. מצוה חשובה או עוברת

בעיקר קושיית הריטב"א צריך עיון, דהרי באופן דהמצוה השניה הוה מצוה יותר חשובה ממנה, וכן אם היא מצוה עוברת, למה מסברא לא יתחייב להפסיק.

כהן שמותר לשבור עצם

וְעֵצָם לֹא יִשְׁכְּרוּ בּוֹ כָּכָל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ (ט' י"ב)

הנה איתא בקרא איסור שבירת עצם בקרבן פסח. והנה משכחת לן אופן שכהן שאוכל הקרבן פסח יכול לשבור עצם ולאכול. ויש להקדים כמה הקדמות:

א. בכור מעשר ופסח

הנה אם היו ג' ציבורים, אחד של בכור ואחד של מעשר ואחד של פסח, ופרש אחד מהם, הנה נאכל לשני ימים, דהרי אע"פ שהפסח אינו נאכל אלא לילה אחת, מכל מקום מכיון דהבכור והמעשר נאכלין לשני ימים ולילה אחד, אם כן אזלינן בתר רוב. וכן מותר לישראל לאכול הבשר, דאע"פ דהבכור נאכל רק לכהנים, מכל מקום מכיון דמעשר ופסח נאכלין גם לישראל, אם כן אזלינן בתר רוב.

אמנם לפי זה ביום השני יהא מותר רק לכהן, דהרי לכהן מותר ביום השני גם אם הוה בכור וגם אם הוה מעשר, ואיכא רוב להיתירא, משא"כ לישראל מותר ביום השני רק אם הוה מעשר, דהרי אם הוה פסח אסור משום יום השני, ואם הוה בכור הא אסור לישראל, נמצא דאיכא רובא לאיסורא.

ב. לכהן מותר ולישראל אסור

מעתה ביום הראשון בלילה, אם יאכל כהן, יכול גם לשבור עצם, דהרי לכהן איכא רוב דמותר לשבור, דבין אם הוה מעשר ובין אם הוה בכור אין איסור שבירת עצם.

אמנם אם יאכל הישראל המנוי על הפסח, לא ישבור העצם, דהרי לישראל מותר רק אם הוה מעשר או פסח, והרי אם הוה פסח איכא איסור דשבירת עצמות, ורק אי הוה מעשר ליכא איסור, נמצא דליכא רובא להיתירא.

ג. אותו אדם או אדם אחר

אך אכתי יש לעיין, דגם לישראל מותר לשבור העצמות, דלענין שבירת עצם, הוי רובא להיתירא, דהרי גם בכור וגם מעשר מותרים בשבירת עצם, ולאחר מכן לענין האכילה, גם כן מותר לישראל לאכול מצד דאיכא רוב אחר להיתירא, דגם פסח וגם מעשר מותרים לישראל.

אך אם אותו האדם קא עביד הכי, נהי דיש לו רוב להיתירא על כל פעולה, מכל מקום הוי תרתי דסתרי, גם לשבור העצם וגם לאכול, דהרי בכל פעולה משתמש ברוב אחר. אך בבי בני אדם שפיר דמי.

והנה נמצא לפי זה דמשכחת לן דאם כהן אוכל יכול לשבור עצם ולאכול, ואם ישראל אוכל יכול רק לאכול בלא שבירת עצם.

והנה באמת יש כאן חיובא לשבור העצם ולאכול הבשר שבתוכו, כדי לקיים מצות האכילה, ואם כן אם ישראל אכל יהא חיוב שאחר ישבור העצם, ושיתנו הבשר בתוך העצם לאכול גם לראשון, או לאחר בין ישראל ובין כהן, אך לא לזה ששבר העצם אם הוא ישראל.

ד. מצות אין מבטלות זה את זה

הנה אם יש כאן ג' חתיכות שנתערבו, הא מצוות אין מבטלות זה את זה, ועדיין מקיים באכילת החתיכה שהוא קרבן פסח מצות אכילת קרבן פסח, ומכל מקום לענין לשבור העצם יהא מותר, דהאיסור בטל ברוב.

הנה אמרינן דאסור לאכול מוח שבתוך עצם דקרנן פסח מפאת לאו דעצם לא תשברו בו. והקשה הגרע"א (תניינא סי' קל"ב) דמשום מצות עשה דאכילת פסח שמחוייב לאכול כל הבשר של הפסח, אם כן יהא מחוייב לבטל עצם הגולגולת דהפסח וכן שארי עצמות דמוח,

בשאר עצמות דחולין, ואז יהא מותר לשוברם דיתבטל הגולגולת דפסח בבי גולגולת אחרות, וכך יהא מותר לו לאכול גם הבשר בתוך העצמות.

ותירץ הגרע"א דכיון דבטל ברוב, בטל פקע שם פסח מיניה ואינו מקיים עשה באכילתו. [ועוד עיין מה שהבאנו על דברי הגרע"א בפרשת תזריע מצורע תשע"ה].

אמנם להאמור הדרא קושיית הגרע"א, דהרי הא דתירץ דבטלה כאן מצוות אכילת קרבן פסח ואינו מקיים עשה באכילתו, זה דוקא בביטלו בגולגולת של חולין, אך הרי להאמור יכול לבטלו בעצמות של קרבנות אחרות. [ולומר דרק במצה ומרור, כמדומה בסוגיא דאין איסורין מבטלין זה את זה יש למילף דכל גוונין].

ה. תרתי דסתרי

הנה דינא הנ"ל דתרתי דסתרי, מצאנו לא רק בספקות המותרות [כמו להרמב"ם דהספיקות מותרים], אלא גם כשיש פסק של חזקה, כגון באיכא ספק בבי מאכלים איהו מהן טמא, ואדם שנגע באחד מהם, דהאדם נעשה ספק טומאה, מוקמינן אותו אחזקתיה וטהור ויכול ליכנס למקדש, אך אם אחר כך הזה וטבל ונגע במאכל השני, אסור ליכנס למקדש, [אף שיש חזקה של כל דפריש].

אך טענו דנהי דבהנ"ל אמרינן תרתי דסתרי, אבל בנידון דידן שיש היתר מכח רוב לכל פעולה, בזה עדיפא ולא אמרינן בזה תרתי דסתרי.

והנה מסברא אין לחלק כדבריו, דמאי שנא חזקה מרוב, אבל כמדומה דיש ראייה לדבריהם, דבתוספות ר"ד (נבא בתרא ל"א ב' ד"ה שתי) קאמר דתערובת יבש ביבש הוה משום כל דפריש, והרי חזין דמותר לאכול לכולם.

ובאמת הביא בחידושי הרי"ם (תשובות יו"ד סי' ט') ראייה דתרתי דסתרי שרי מדין הנ"ל דחתיכה דאיסור דנתבטל ברוב דהיתירא ואכלינן לכולהו. וילף מהכא לכל היכא דשרי כל אחד בפני עצמו, דשרינן גם בתרווייהו, ולפי זה גם בדעתו למיעבד תרווייהו.

[והא דאמרינן דבשני שביילין ונכנס למקדש דבתרווייהו חייב חטאת אף שהזה בינתיים, כתב דלגבי הקרבן אזלינן בממה נפשך אע"פ דשרי. ואחד מגדולי הדור שליט"א תמה היאך יתכן שעל פעולה מותרת יהא קרבן].

ומעתה תיקשי על מהרי"ט (יו"ד סי' א') דאסר תרתי דסתרי מן התורה, [וכן דעת הפרי חדש], ועל כרחך לומר כדברי הנ"ל דיש לחלק בין חזקה לרוב.

ו. עצם שבלע תרומה

העירוני דמשכחת לן גוונא אחרת דלכהן יהא מותר לשבור עצם, כגון שהפסח בלע תרומה בעת הצליה, ונימא דעשה דאכילת תרומה לכהן דוחה לא תעשה דשבירת עצם.

אך הא מקשינן בגמרא זבחים (צ"ז ב') נימא עשה דפסח לידחי לאו דשבירת עצם, ומשני אין עשה דוחה לא תעשה שבמקדש, ובפשוטו איירי לא רק בעשה של מקדש, כגון מצות אכילת הקרבנות, אלא גם עשה שאינו של מקדש, כגון תרומה שנבלע בה טעם פסולי המוקדשין, דהרי אם בשר קדש בלע טעם נבילה, בפשוטו אכיל משום עשה דוחה לא תעשה, הרי דעשה שבמקדש אלים, אלא דלא תעשה שבמקדש חמיר, ואם כן גם עשה שאינו של מקדש לא דחי לא תעשה שבמקדש.

ברכת הפסח

ועשה פסח לה' (ט' י')

הנה כשאוכל מקרבן פסח מברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הפסח.

וכן כשאוכל מקרבן חגיגה [בפסח ראשון] מברך ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו על אכילת הזבח.

ואיתא במשנה בסוף מסכת פסחים (קכ"א א') דפליגי תנאי בבירך על הפסח אם פוטר של חגיגה.

והקשה באור זרוע (ח"א הל' קריאת שמע סי' כ"ה) הרי הפסח אוכלין אחרון, דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ואם כן היאך משכחת

לן שהברכה על הפסח יפטור החגיגה.

א. מוציא את חבירו

יש לומר דאיירי במוציא את חבירו, והנידון אם הברכה על פסח דיליה יפטור זבח דחבריה. [א"ה. וכך תירץ האדר"ת מובא בשו"ת ביכורי שלמה ח"א סי' נ"א].

ב. עובר לעשייתו רק לכתחילה

באור זרוע תירץ (שם) דאיירי באופן שאכל מן החגיגה ושכח לברך עליה, ואחר כך כשמברך על הפסח פוטר את החגיגה שכבר אכל. וכתב דמכאן שמעינן דדין עובר לעשייתו רק לכתחילה, אבל בדיעבד אם לא בירך ברכת המצות עובר לעשייתו, יכול לברך גם לאחר קיום המצוה. והובא דבריו בהגהות אשר"י (פ"ק דחולין סי' ב') ובתשובות הגרע"א (תניינא סי' י"ג).

ג. טפל לפני העיקר

הנה בחוט המשולש (בתשובות הגרא"י צ"ל סי' ג' עמוד קל"א ב') הקשה מדנפשיה האי קושיא דפסח וזבח, וילף מינה ראייה לדברי אור זרוע (מובא ברמ"א סי' רי"ב סעי' א') שכתב דבאוכל הטפל לפני העיקר, יברך ברכת העיקר על הטפל, כגון אם אוכל מידי לפני שאוכל הפת כדי שיוכל לאכול אחר כך הפת, יברך עליו המוציא.

ואם כן אתי שפיר דבאמת אוכל החגיגה מקודם, אך כיון שאוכלין החגיגה כדי שאחר כך יוכלו לאכול הפסח על השובע, אם כן החגיגה הוה ליה טפל, והלכך מברך עליו את ברכת הפסח. [ועיין שם בחוט המשולש מאי דאיתי מדברי הירושלמי].

והקשו דלפי זה מהו ראיית האור זרוע לדינו דעובר לעשייתו הוה רק לכתחילה, הרי לפום שיטתיה גופיה דכשמקדים הטפל מברך עליו ברכת העיקר, אם כן אתי שפיר בפשיטות כדברי הגרא"י צ"ל הנ"ל. אך צריך עיון בעיקר דברי הגרא"י הנ"ל, דהרי בגמרא פסחים (שם) מתבאר דהא דפסח יפטור הזבח, היינו מכיון דהעבודות שוות, או מטעמי אחרוני, ולפום האי תירוצא הרי ודאי שהפסח יפטור את הזבח גם בלא הני טעמי. ואם כן אתי שפיר דברי האור זרוע לשיטתו.

ד. בין כזית ראשון לשני

הנה בעיקר קושיית האור זרוע יש לעיין, דנהי דאין לאכול החגיגה אחר הפסח, אבל בין כזית ראשון לכזית שני יהא שרי לאכול חגיגה, ואם כן אתי שפיר. [א"ה, ומעין זה תירץ במאירי שם].

אין לו קרקע

הנה איתא בקרא מצות קרבן פסח. ואמרינן בגמרא שבת (קל"א ב') דלרבי אליעזר מכשירי פסח ומילה ולולב וסוכה דוחין את השבת.

ומקשינן בגמרא דלר' אליעזר ציצית ומזוזה נמי ידחו את השבת. ומתצינן דשאני הכא דבידו להפקיר הבגד או הבית ויפטור מהמצוה. [ולכאורה גם שם הוה רק מכשירין, דהמצוה אינו לקשור הציצית אלא להתעטף בהם, וכן מזוזה אינו אלא חובת הדד].

ובתשובות חתם סופר (או"ח סי' קכ"ד) מביא דהקשה הגאון אהל דוד, דאם כן אמאי מכשירי פסח דוחה שבת (כמבואר בפסחים ס"ה ב') הא בידו להפקיר הקרקע ואזי לא יהא לו קרקע ויהא פטור מקרבן פסח, וכדאמרינן בתוספות בפסחים (ג' ב' ד"ה מאלה) דמי שאין לו קרקע פטור מפסח, וממילא נימא דלא ידחה שבת.

ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

תירוץ א' - חוזר ביובל

הנה אם הפקר חוזר ביובל, נמצא דאע"פ שמפקיר קרקע, מכל מקום אכתי יש לו בו קנין הגוף וחייב בקרבן פסח. ויש לומר דסברי דהפקר אינו חוזר ביובל.

[ובעיקר האי נידון, בחזון איש (בכורות סי' כ"ז סק"א) דן בהפקר לחודא אם חוזר ביובל, וכן דן באמרי ברוך על הטוריין אבן (ריש חגיגה ד"ה בא"ד אלא). ובעולת שלמה (ערכין ל"א ב') כתב דחוזר].

תו יש לומר דהקושיא לריש לקיש דקנין פירות כקנין הגוף, דלשיטתו יש לעיין מה דין קנין הגוף לענין קרבן פסח.

תירוץ ב' - ביאור הצל"ח

הנה מבואר בגמרא פסחים (ג' ב') דר' יהודה בן בתירא לא עלה לרגל.

והקשו בתוספות (שם ד"ה מאל"ה) אמאי באמת לא עלה לרגל אלא נשאר בנציבין. ותיירצו שלא היה לו קרקע. [נתן תירצו שזקן היה שאינו יכול להלך ברגליו, או דנציבין הוה בחוץ לארץ]. וכתבו בתוספות דמכיון דלא היה לא קרקע היה פטור גם מקרבן פסח.

והקשה במשנה למלך (ויש ה' קרבן פסח) מנא לן דאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, דלענין עליה לרגל אשכחן מדכתיב 'ולא יחמוד איש את ארצו', אבל קרבן פסח מנא לן.

וכתב בצ"ח דאין כוונת התוספות שמי שאין לו קרקע פטור מקרבן פסח, אלא איירי באופן דהיה פטור מקרבן פסח מטעם אחר, שהיה בדרך רחוקה, ולא מצינו שיהיה מחוייב לעלות ולהתקרב קודם זמן הפסח, אלא דהוקשה לתוספות דכיון דצריך לעלות לרגל דעל זה אין פטור של דרך רחוקה, וכיון שיעלה לרגל אם כן שוב חייב בקרבן פסח. ועל זה תירצו שלא היה לו קרקע ומי שאין לו קרקע אין צריך לעלות לרגל. [אך העירו דהא מפאת עליה לרגל היה יכול לבוא בחול המועד].

לפי זה נמצא דבאמת בקרבן פסח חייב אף שאין לו קרקע, אם לא היה בדרך רחוקה.

מעתה לאור דברי הצ"ח, כתב בתשובות 'נהרי אפרסמון' דלא קשיא קושיין, דהרי גם מי שאין לו קרקע חייב בקרבן פסח.

אלא דיהא הקושיא בהיותו בדרך רחוקה, אלא חייב לעלות לרגל ואז בידו להפקירן ולא יעלה לרגל, ואז מכשירי פסח לא ידחו שבת. אך זה לא קשה דאם כבר עלה אין לו פטור של דרך רחוקה.

תירוץ ג' - אסור להפקיר כל נכסיו

הנה בחתם סופר (שם) תירץ קושיית האהל דוד, דכל הקושיא על ר' אליעזר, והרי לענין פטור מראיה ופסח צריך שלא ישאיר לו שום קרקע כל שהוא, והנה רבי אליעזר לשיטתו סבירא ליה (משנה ערכין כ"ח א') דאסור להחרים ולהקדיש ולהפקיר כל קרקעותיו מדכתיב מאחוזתו, ואם הפקיר כל נכסיו אפילו בדיעבד אינם מופקרים, נמצא דלענין קרבן פסח לא שייך לומר דבידו להפקיר, ולא דמי לציצית ומזוזה דצריך להפקיר רק הציצית והבית.

בישול בהיתר

הנה אם הניח בשר על גבי גחלים, אם נצלה צליה גמורה כשיעור גרוגרת חייב משום מלאכת מבשל, אפילו אם הגרוגרת אינה במקום אחד אלא מתלקט משנים ושלשה מקומות, ואפילו אם לא היה צליה גמורה רק כמאכל בן דרוסאי.

אלא אמרינן בגמרא מנחות (נ"א א') דבאופן שאינו עושה צליה גמורה אלא רק כמאכל בן דרוסאי, צריך שיהיה מבושל משני הצדדים של הבשר, אבל אם אינו מבושל אלא מצד אחד של החתיכה פטור. [וכל זה הוא לענין חטאת אבל איסורא יש בכל גווני]. [וכן פסק במשנה ברורה סי' ש"י"ח סק"א, ושער הציון שם סק"ה].

[ויש לעיין מהו בבישל יותר מחצי חתיכה כבן דרוסאי, האם גם בזה אמרינן ביה דינא דהגמרא במנחות דלא חשיב בישול].

ויש לדון דלפי זה איכא גוונא דמשכחת לן בישול בהיתר מה"ת, וכדלהלן:

א. ימשיך לבשלו

הנה אם באופן הנ"ל ימשיך לבשלו עד שיהא מבושל כל צרכו, יהא חייב אף אם נימא דכבן דרוסאי עד כל צרכו הוי בכלל אין בישול אחר בישול, דהכא הבישול קמא לא הוה כלל בישול. תדע, דאם לא כן המבשל בישול שלם מצד אחד יהא פטור.

ב. חתכו

אם בישל מצד אחד כבן דרוסאי, ואחר כך חתכו ובישלו לגמרי, בזה הדין נותן דפטור, דהרי אחרי שחתכו חשיב מבושל כמאכל בן דרוסאי. והיינו להסוברים דהמבשל מכבן דרוסאי עד כל צרכו אמרינן ביה אין בישול אחר בישול, וכי תימא דהבישול הראשון בפטור, אך לא גרע מבישל מערב שבת כל החתיכה כבן דרוסאי ואחר כך גמרו בשבת דלהאי דעה אמרינן אין בישול אחר בישול ופטור.

זאת למודעי' הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

אך יש לעיין בדבריו, דהנה לדין עליה לרגל בעינן קרקע בארץ ישראל, כדכתיב ארצך, משא"כ לענין דינא דימאחוזתיו ולא כל אחוזתו, יש לעיין אם גם כן איירי דוקא בקרקע בארץ ישראל, ואם נימא דבאמת איירי גם בקרקע בחוץ לארץ, אם כן אם שייר קרקע בחוץ לארץ שפיר יכול להפקיר כל נכסיו בארץ ישראל, ואם כן אכתי בידו להפקיר כל נכסיו בארץ ישראל וכך ליפטר מקרבן פסח.

אמנם בגמרא ערכין (כ"ט א') אמרינן דקרקע דחוץ לארץ כמטלטלין דארץ ישראל, ואם כן משמע דלא כהנ"ל, אלא אם יפקיר כל קרקעותיו שבארץ ישראל אף שישאיר קרקע בחוץ לארץ, יהא דינא כמפקיר כל ארץ אחוזתו. וצריך עיון.

תירוץ ד' - חזון יחזקאל

הנה שמעתי מהגאון חזון יחזקאל זצ"ל (א"ה), ועוד עיין בחזון יחזקאל ע"ס הדפים למסכת שבת (שם) ליישב קושיית אהל דוד באופן אחר, דהכונה ב'הואיל ובידו להפקירן', דמזה חזינן שאין המצוה אקרקפתא דגברא אלא על ממונו, ומשום הכי לא ילפינן ציצית ומזוזה שאינם חובת גברא ממילה ופסח שהם חובת גברא.

ולפי זה לא תיקשי דיכול להפקיר הקרקע ולהיפטר מקרבן פסח, דהרי אע"פ דיכול להיפטר מקרבן פסח, מכל מקום ודאי דהאי מצוה הוה אקרקפתא דגברא ולא על ממונו, והקרקע אינו אלא תנאי החיוב. [ובלקוטי הערות על החתם סופר הביא לתרץ כך מהרבה גאוני בתראין].

תירוץ ה' - לקנות קרקע להתחייב בעלייה לרגל

הנה דן בחזון איש (חגיגה ס"י"י כ"ט ד"ה שם היאך) בהא דאמרינן דמי שאין לו קרקע פטור מראיה, מי אמרינן דחייב לקנות קרקע כדי שיהא חייב בעליה לרגל, [ולענין דרך רחוקה אם חייב להתקרב, עיין במנחת חינוך (מצוה ה') באורך שנחלק על הצ"ח].

ולחצד דחייב לקנות קרקע, יש לדון ליישב קושיין, דהא אין לומר דבידו להפקיר, דהרי אסירא ליה להפקיר, ואדרבא חייב לקנות קרקע. אך אינו מוכרח דסוף סוף פטור. וצריך תלמוד.

עניני שבת

[ויש לעיין בדין הנ"ל, מהו אם חתך החלק הבלתי מבושל באמצע הבישול, ואחר כך זה ממשיך להתבשל מכח הפעולה הראשונה, להסוברים דאין בישול לאחר כבן דרוסאי, היכי דיינינן לה].

ג. בישול בהיתר

לפי זה דן אחד מגדולי הדור שליט"א (בהערות שבסוף ספר קרית מלך רב) דמשכחת לן בישול בהיתר כהנ"ל, והיינו שיבשל כבן דרוסאי חצי חתיכה שלימה, דמותר מן התורה, ואחר כך יתחכנה וימשיך לבשלו, וגם זה יהא מותר להסוברים דאין בישול אחר בישול מכבן דרוסאי לכל צרכו. ונפקא מינה לחולה שיש בה סכנה שיבשל בכהאי גוונא.

[ודע דאם כשיחתוך ישאר חלק שאינו מבושל כלל, לא הרויח כלום].

ד. יותר מכבן דרוסאי

הנה יש לעיין בזה, דהרי אי אפשר לצמצם שיהא כבן דרוסאי בדיוק, ואם היה פחות, לא הרויח כלום ויש כאן בישול, ואם היה יותר מכבן דרוסאי, יש כאן ספק מלאכה, ונמצא דאם יעשה כן, אכתי יש כאן חילול שבת מכח ספק ספיקא לחומרא.

ובפשוטו אם יכול לחלל שבת מכח ספק ספיקא לחומרא או בודאי, אין נפקותא, והרי חזינן דבאביו אומר השקיני מים ואמו הגרושה אומרת הקשיני מים, יעשה מה שירצה, אע"פ שאביו הוה רק מכח רוב משא"כ אמו הוה ודאי.

אבל באמת טעותא, דהרי יכול לבשל החתיכה שתהא בודאי יותר מבן דרוסאי אך לא כל צרכו, ואחר כך יחתוך וימשיך לבשל, דהרי הא דאמרינן בגמרא מנחות (שם) דבישל כבן דרוסאי חלק מהחתיכה דפטור, הוא אף ביותר מבן דרוסאי כל שאינו כל צרכו.

וכן לענין פלוגתא אם בן דרוסאי חצי בישול או שליש בישול, בנידון דידן יבשל חצי בישול מצד אחד, דאכתי פטור, ואחר כך יחתוך ויגמור הבישול.

ברכת מזל טוב

לידידינו הגאון ר' יצחק קרליץ שליט"א

לרגל נשואי בתו שתי'

עם החתן החשוב נחום נ"י בן הגר"מ שמואלביץ שליט"א

יהי רצון שיזכו לבנות בית נאמן בישראל לתפארת בית אבותיהם, ויזכו לרוב נחת מהם ומכל יוצ"ח מתוך בריאות ושמחה, וייראו דורות ישרים מבורכים, ואך טוב וחסד ירדפום כל ימיהם אבי"ר.

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מורנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלוי בן ציון פלמן זצוק"ל
פרשת בהעלותך

זכרנו את הדגה - במצוות הדלקת נרות שבת

"זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, את הקישואים ואת האבטיזים וגו'." ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו. (פרק י"א פסוק ה' - ו').

שכחתי את המן חסר להם השובע של הדגים שהיו אוכלים במצרים.

חייב אכילת סעודת שבת לאור הנר

ולפי זה יש לבאר את דברי המדרש שכתב "זכרנו את הדגה, מכאן שמדליקין נרות שבת", שהמדרש לומד מכאן שאם רואים שנוצרה תלונה כזו של "זכרנו את הדגה" מכה זה שלא ראו בעינים דגים, אלא טעמו טעם דגים, וטעם בלי מראה אינו משביע, וזה סיבה להיווצרות הטענה הזו. אם כן יש לנו ללמוד מכאן לסעודת שבת שיש מצווה להדליק נרות שבת, בשביל שבסעודה של ליל שבת יהיה אור. שהרי כל ענין סעודת שבת הוא בשביל עונג שבת, וכאן אנו רואים שכשאוכלים בלא לראות את המאכל חסר את העונג העיקרי של המאכל, עד כדי כך שבמדבר זה הביא לתלונה כזו חמורה על המן. ועל כן כדי לקיים את העונג שבת כראוי בסעודת שבת, צריך להדליק נרות שבת בכדי שיהיה אור בסעודה ויכול לראות את המאכלים שאוכל ולהנות ולשבע מהם לכבוד שבת.

הנה שצריך לעשות סעודה רק ביום ולא בלילה, בכדי שיוכל לראות את המאכל שאוכל ולהנות ולשבע ממנו, זהו דווקא כשאין לו במה להאיר בלילה, אבל מי שיש לו במה להאיר בלילה ויכול לראות את המאכלים אפשר לעשות גם סעודה בלילה. ומעתה בליל שבת שהסעודה היא בלילה, המצווה היא להדליק נרות שבת כדי שמכה זה יקיים עונג שבת בסעודה, שיראה את המאכלים וישבע מהם.

ובאמת מצינו מפורש ברש"י בשבת (דף כ"ה ב) ששורש התקנה של מצוות הדלקת נר שבת, הוא כדברי הגמרא ביומא בכדי שיראה המאכלים וישבע מהם. דאיתא בגמרא בשבת "הדלקת נר בשבת חובה", ופרש"י, "חובה, כבוד שבת הוא, שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין ימא, בפרק בתרא דיומא".

ומפורש בזה שכל תכלית הדלקת נרות שבת, היא בשביל הסעודה שעל יד כך הסעודה היא סעודה חשובה שאפשר לאכול בה ולשבע.

ובפסיקתא זוטרתא בפרשת בשלח, בפרשת המן, כתב מפורש על הפסוק "ולחם בבוקר לשבוע", שהטעם שירד לחם בבוקר הוא כדי שיראה את המאכל וישבע ממנו, וכתב שמטעם זה צריך להדליק נרות לשבת, שיוכל לשבע מסעודת השבת. וכתב, "ולחם בבוקר לשבוע, מלמד שאין שביעה אלא במראית העין, וכן קהלת אמר טוב מראה עיניים מהלך נפש. וכן אמרו רז"ל לא יאכל אדם תבשילו אלא לאור הנר כדי שישבע, הסומין אוכלין ולא שביעין. ומי שאוכלין בלילי שבתות בלא הנר בחשך ידמו, כי אין אוכלין לשבוע נפשם וכו'. לפיכך אמרו רז"ל הדלקת נר בשבת מצווה, שיתענג בשבת במאכל ובמשתה וכו'".

*

אין מקדשים אלא לאור הנר

ובאמת לפי ההגדרה הזו שיש הלכה להדליק נרות שבת בשביל הסעודה, שכדי שהסעודה תחשב סעודה חשובה שאפשר להנות ולשבע ממנה, חייבים שיהיה בה נרות כדי שיראו את המאכלים. מצינו באמת כמה ראשונים שפסקו הלכה למעשה, שאי אפשר לקדש אלא במקום הנר, שבמקום שאין בו נרות שבת אי אפשר לקדש ולסעוד שם סעודת שבת. שהם סוברים שדין נרות שבת בסעודת שבת, אינו רק ענין של מעלה בלבד, אלא זה מוגדר כעיקר הסעודה, ולכן מקום שאין בו נרות הוא מוגדר כמקום שאינו ראוי לסעודה ואי אפשר לקדש בו.

ופרש"י, "את הקישואים, אמר ר' שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו, מפני שהן קשים למניקות, אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק. משל למלך וכו', כדאיתא בספרי".

החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכה נ' אות ל') מביא מדרש פליאה שכתב "זכרנו את הדגה, מכאן שמדליקין נרות שבת".

ולכאורה לא מובן איך המדרש לומד מהפסוק הזה את ההלכה שמדליקין נרות שבת, היכן יש כאן רמז לענין הדלקת נרות שבת.

וכתב החיד"א בשם הרב המופלג כמהר"ר אלעזר די אבילא זלה"ה, שביאר דהנה יש להבין מהי הטענה שהאספסוף טענו כנגד המן, שאמרו שבמצרים היה להם לאכילתם דגים חנם, ועתה אין להם אלא מן בלבד "ונפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו". הרי כתוב בגמרא ביומא (דף ע"ה א') שכל מאכל שהיו רוצים לאכול היו טועמים את טעמו במן, שכל אחד היה לפני האכילה חושב לעצמו איזה מאכל ברצונו לאכול עתה, והיה טועם את טעם המאכל הזה במן. ומעתה אם הם חפצים לאכול דגים, הם יכולים לחשוב לפני אכילת המן שרוצים לאכול דגים, ויטעמו במן טעם דגים, וממילא לא מובן בשביל מה יש להם צורך לאכול דגים אם הם יכולים לטעום טעם דגים במן.

ובשלמא כלפי קישואים ואבטיזים שמוזכר בהמשך הפסוק מובנת טענתם, וכמו שכתב רש"י מדברי הגמרא ביומא והספרי, שטעם המן היה משתנה לכל דבר חוץ מאלו המאכלים, שכיון שהם דברים שמזיקים לגוף, לא היה במן את הטעמים הללו. וממילא גם אם רצו לטעום את טעמם וחשבו כן באכילת המן, למעשה לא היה המן מתהפך לאלו הטעמים, ועל זה אפשר להבין את התלונה שחסר להם את הירקות הללו. אבל בדגים קשה, מהי התלונה "זכרנו את הדגה" הרי הם יכולים לטעום את טעם הדג במן, ולשם מה דרוש להם דגים.

וכתב ליישב על פי דברי הגמרא ביומא (דף ע"ד ב') שאפילו שיכלו לטעום במן את כל הטעמים שבעולם, ככל זאת למעשה היה במן בחינה של עינוי. משום שעיקר השובע שאדם שבע מהמאכל שאוכל נעשה על ידי הראיה. ראית המאכל שאוכל משפיעה הרבה על הרגשת השובע. ומעתה כיון שהמראה היה כל הזמן רק מראה של מן ולא השתנה למראה אחר, ממילא אפילו כשחשבו לטעום בו טעם של כל המאכלים, טעמו בו את הטעם ההוא, ככל זאת כיון שבמראה הוא לא היה נראה כמו המאכלים הללו, על כן לא היה בו את הרגשת השובע כמו מי שאוכל את אלו המאכלים.

והגמרא דורשת את זה על הפסוק שנאמר בפרשת עקב לגבי המן "המאכילך מן במדבר למען ענותך", ומבואר בזה שהיה במן בחינה של עינוי, וזה הגמרא מבארת מהו העינוי שהיה במן. ולשון הגמרא הוא, "רבי אמי ורבי אסי, חד אמר וכו'. וחד אמר אינו דומה מי שרואה ואוכל, למי שאינו רואה ואוכל (אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן, רש"י). אמר רב יוסף, מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שביעין. אמר אביי, הלכך מאן דאית ליה סעודתא לא ליכלה אלא בימא וכו'".

ולפי זה מובנת התלונה של האספסוף, שטענו שעתה במדבר אין להם את הדגה שהיו אוכלים במצרים, אלא רק מן בלבד "נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עינינו". וי"ל שעיקר טענתם הוא שאפילו שאפשר לטעום במן טעם דגים, ככל זאת עיקר השובע ששבעים מהדגים חסר במן, שכיון שאין במן מראה דג, אלא רק טעם בלבד, והטעם בלבד אינו משביע כדרך שהיו אוכלים את הדגה במצרים. ועל כך התלונה

ובשו"ע (סימן רע"ג סעיף ז') הביא להלכה שיש אומרים הסוברים כדעה הזו, וכתב "יש אומרים, שאין מקדשים אלא לאור הנר. ויש אומרים, שאין הקידוש תלוי בנר, ואם הוא נהנה בחצר יותר מפני האוויר או מפני הזובובים, מקדש בחצר ואוכל שם אף על פי שאינו רואה הנר, שהנרות לעונג נצטוו ולא לצער, והכי מסתברא". מבואר בדעת היש אומרים הראשון שהחייב הוא לאכול דווקא במקום הנר, שזהו דין מדיני הסעודה שרק במקום הנר הסעודה נחשבת לסעודה, ולכן אם אין נר אי אפשר לקדש ולסעוד בו סעודת שבת.

שהכרע השו"ע וכתב "והכי מסתברא" כדעת היש אומרים השני, שאין הקידוש תלוי בנר, כתב המשנה ברורה (סקל"א) שזהו דווקא במצטרע הרבה, שיש לו צער לאכול בבית במקום הנר, אבל בלאו הכי צריך לאכול דווקא במקום הנר. ובביאור הלכה (ד"ה והכי מסתברא) כותב שהרבה גדולים ראשונים סוברים כדעה הראשונה דעיקר הסעודה תלויה בנר, וממילא הקידוש צריך להיות דווקא במקום הנר דאין קידוש אלא במקום סעודה, ועל כן כל ההכרעה של השו"ע כדעה השניה הוא דווקא במקום צער גדול שיש צער גדול לאכול במקום הנר.

נר ביתו עדיף משום שלום בית

ולכאורה קשה, דהנה בגמרא בשבת (דף כ"ג ב') מובא "אמר רבא, פשיטא לי וכו', נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו". ורבא מדבר באדם עני שאין ביכולתו לקנות נרות שבת ויין לקידוש, אלא הוא יש באפשרותו לקנות או נרות שבת או יין לקידוש, הרי עדיף שיקנה נרות שבת משום שלום ביתו. ופרש"י, "שלום ביתו, והכי אמרינן לקמן ותנחנח משלום נפשי זו הדלקת נר בשבת, שבני ביתו מצטערין לישב בחושך". ובהמשך הגמרא (דף כ"ה ב') פרש"י, שבמקום שאין בו נר אין שלום, שהולך ונכשל באפילה. מבואר בדברי רבא שבמקום שאין אפשרות לקנות גם נרות שבת וגם יין לקידוש, אלא רק אחד מהם, עדיף לקנות נרות שבת משום שלום בית. שאם אין נרות, אין שלום בבית שהוא הולך ונתקל ונופל, וגם בני הבית מצטערים לשבת בחושך. והסברא של שלום בית היא סיבה יותר חזקה מהענין של קידוש על היין, ומשום כן עדיף לקנות נרות שבת מכא סברא זו של שלום בית.

ולכאורה קשה לדעת הראשונים שסוברים שנרות שבת הוא דין מדיני הסעודה, ואי אפשר לקדש ולאכול סעודת שבת במקום שאין בו נר, אם כן תמוה מדוע רבא הוצרך לחדש טעם חדש של "שלום בית" ולומר שמשום כן "נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף", הרי גם בלא הסברא הזה יש לנו לפסוק שנר ביתו קודם. שהרי אם יעדיף ויקנה יין לקידוש ולא יקנה נרות לשבת לא יהיה לו מה לעשות עם היין הזה, שכל זמן שאין לו נר דולק בביתו אי אפשר לסעוד סעודת שבת ואי אפשר לקדש על היין, וממילא לא יתכן שנפסקו לו שצריך לקנות יין לקידוש ולא נרות לשבת, שאם אינו יכול לקדש על היין הזה למה לו לקנות יין בחינם. אלא מוכרחים לומר שנר ביתו קודם לקידוש היום, וכשיקנה נר לשבת לכל הפחות יוכל לסעוד סעודת שבת, ואע"פ שאין לו יין, עדיין הוא יכול לקדש על הפת, ומה שאין כן אילו יעדיף ויקנה קודם יין לקידוש שלא יוכל לעשות עימו מאומה.

ואם כן קשה מדוע רבא הוצרך לומר טעם חדש של "שלום בית", שמשום כן ההלכה היא שנר ביתו קודם לקידוש היום, הרי גם בלא דין זה מוכרח מצד עצם הדבר שנר ביתו קודם לקידוש היום.

סעודת שבת מבעוד יום

ונראה ליישב שישנם אופנים שגם לפי השיטות שאין מקדשים אלא לאור הנר, הם יודו שאפשר לקדש ולסעוד סעודת שבת גם בלא נר, דהנה יסוד הדין שאין מקדשים אלא לאור הנר הוא משום שכדי לסעוד סעודה חייב אור, ובלא אור אין הסעודה נחשבת לסעודה, שמאחר שלא רואים את האוכל לא נהנים ולא שבעים ממנו, ואין זה מוגדר כסעודה. ולכן בשבת שהמצווה היא לסעוד סעודה, הרי סעודה שהיא בחושך גמור אינה מוגדרת לענין זה כסעודה, וכמו שכבר נתבאר כל זה בארוכה. ומעתה כל זה שייך דווקא כשאוכל את הסעודה בלילה לאחר צאת הכוכבים, שאז כבר שורר חושך מוחלט ואי אפשר לאכול ולסעוד בצורה כזו. אבל אם יקבל שבת מבעוד יום ויאכל את הסעודה מבעוד יום, כיון שבזמן זה עדיין יש אור מאור היום, ממילא אין בזה את החסרון של אכילה בחושך, ובמצב כזה הסעודה מוגדרת כסעודה אפילו שאין בה נרות. ומסתבר שבאופן כזה גם לפי הראשונים הללו שסוברים שאין מקדשים אלא לאור הנר, בזה יודו שאפשר לקדש אפילו במקום שאין נרות. שכל הסיבה שצריך נרות היא כדי שיהא אור בסעודה, שרק סעודה שיש בה אור מוגדרת כסעודה. ואם כן במצב כזה שקיבל שבת מבעוד יום ואוכל בזמן ההוא את הסעודה, כיון שיש לו אור מצד אור

היום, הרי יש אור בסעודה, וממילא אפשר לקדש ולאכול מבעוד יום. וי"ל שלכן רבא שאומר "נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף", שאדם שיכול לקנות או נרות שבת או יין לקידוש, הרי נרות שבת קודמים ליין לקידוש ועדיף לקנות קודם, הוצרך לומר את הטעם של "שלום בית". שאם היה אומר רק שנרות שבת קודמים ליין לקידוש משום שאם אין נרות שבת אי אפשר בכלל לאכול סעודת שבת. אם כן לפי זה במקום שאוכל את הסעודה מבעוד יום, שאז אפשר לאכול את הסעודה אפילו כשאין נרות שבת, היינו אומרים שבאופן כזה שכשיש לו אפשרות לקנות רק דבר אחד או נרות שבת או יין לקידוש, עדיף לקנות יין לקידוש, שמעלת יין לקידוש עדיפה מנרות שבת. והרי באופן כזה נרות שבת אינם מעכבים בעצם הסעודה, שכיון שסועד מבעוד יום אינו צריך לעצם הסעודה נרות, ועל כן אין כאן את הסיבה שחייבים להקדים את הנרות מלפני יין לקידוש.

אבל לפי הטעם שרבא אומר שנרות שבת קודמים משום "שלום בית", הרי גם באופן כזה שאוכל את הסעודה מבעוד יום, ההלכה היא שנרות שבת קודמים ליין לקידוש, שצריך שיהיה אור בבית כליל שבת, ואם לא ידליק נרות יש חשש שבליילה בעת החושך יתקל באיזה חפץ ויפול ומחמת כן לא יהיה אצלו שלום בית.

ומשום כן הוצרך רבא לומר טעם של שלום בית, כדי שגם באופן כזה שלא שייך את ההלכה שאין מקדשים אלא לאור הנר, כיון שאוכל מבעוד יום ויש בסעודה אור מצד אור היום, גם כן יהיה הדין שנרות שבת קודמים ליין לקידוש, ועדיף לקנות נרות שבת.

אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת

עוד יש ליישב דהנה הגר"א במשניות בשבת (פרק ב' משנה ב') בפירוש "שנות אליהו", כותב שבאמת עיקר הנידון אם אפשר לקדש ולסעוד סעודת שבת במקום שאין שם נרות שבת, הוא מחלוקת תנאים במשנה. דהנה במשנה בשבת (דף כ"ד ב') נחלקו רבי ישמעאל וחכמים לגבי נרות שבת, "רבי ישמעאל אומר, אין מדליקין בעטרן מפני כבוד השבת. וחכמים מתירין בכל השמנים וכו'". והגמרא (דף כ"ה ב') מבארת שמצד עצם ההדלקה עטרן דולק טוב, אלא שהחסרון הוא שריחו רע, ורבי ישמעאל אומר "מתוך שריחו רע, גזרה שמא יניחנה ויצא". ומבואר בהמשך דברי הגמרא שסובר שהדלקת נר בשבת חובה, שכדי לצאת ידי חובה בסעודת שבת חייבים שיהיה דלוק בה נרות ויאכל את הסעודה באור ולא בחושך, וסעודה שאין דולקים בה נרות לא יוצא בה ידי חובה. ומעתה אם ידליק נרות שבת בעטרן יש לחוש שמאחר שריחו רע, לא יהיה מסוגל לאכול באותו מקום את הסעודה, ויצא למקום אחר שאין בו נרות לאכול את הסעודה, ולא ייצא באכילה הזו ידי חובת סעודת שבת. ומטעם זה יש לאסור להדליק בעטרן, שיש לחוש שזה יגרום לו שלא יאכל לאור הנר ולא ייצא חובה באכילת הסעודה הזו. ולפי זה מפורש בדעת רבי ישמעאל שההלכה של הדלקת נרות שבת, היא דין מדיני הסעודה, וסעודה שאין בה נרות אינה סעודה ולא יוצאים בה ידי חובה. וזוהי ההלכה שכתב בשו"ע שאין מקדשים אלא לאור הנר, שפסק כרבי ישמעאל שההלכה כרבי ישמעאל כמפורש בשו"ע (סימן רס"ד סעיף ג'). וממילא לשיטתו כיון שזה מעכב בסעודה שאי לצאת ידי חובה ככזו סעודה, צריך להיות שאסור לקדש באותו מקום, שאין קידוש אלא במקום סעודה, ואם אינו מקום הראוי לסעודה אסור לקדש בו.

אבל חכמים חולקים ומתירים להדליק בעטרן, שלשיטתם הדלקת נר אינה חובה בסעודת שבת, וגם כאשר אוכל שלא לאור הנר יוצא זה ידי חובת סעודת שבת, ולכן אפילו אם לא יאכל לאור העטרן אלא יניחנו וייצא, אין בזה חסרון בדיני הסעודה ויצא בזה ידי חובת סעודת שבת.

ולפי זה שתי הדעות שהביא השו"ע שיש אומרים שאין מקדשים אלא לאור הנר, ויש אומרים שאין הקידוש תלוי בנר, בשורש הדברים זה מחלוקת בין רבי ישמעאל וחכמים. ולדעת רבי ישמעאל שאין מדליקין בעטרן, יוצא שהדלקת נר היא חובה בסעודת שבת ולא יוצאים ידי חובה בסעודה שאין בה נר, ולכן אי אפשר לקדש באותו מקום. אבל לרבנן שהדלקת נר אינה חובה בדיני הסעודה ויוצאים ידי חובה גם באכילה בחושך, לפי זה אין הקידוש תלוי בנר ואפשר לקדש ולאכול אפילו במקום שאין בו נר. והגר"א תמה על השו"ע כיון שהוא פוסק להלכה כרבי ישמעאל, וכותב (סימן רס"ד סעיף ג') שאין מדליקין בעטרן מפני שריחו רע ויניחנו וייצא, אם כן איך הוא מביא כאן יש אומרים שאין הקידוש תלוי בנר, הרי הדעה הזו היא דעת חכמים, והשו"ע פוסק שלא כדעת חכמים אלא רבי ישמעאל.

והנה לפי דברי הגר"א הללו, שהנידון הזה אם יוצאים ידי חובה בסעודת שבת שאין בה נרות, הוא מחלוקת תנאים בין רבי ישמעאל וחכמים,

מדוע רבא הוצרך לכך, שהרי השיטה הזו שסוברת שאי אפשר לאכול סעודת שבת אלא לאור הנר היא דעת רבי ישמעאל, והרי במשנה מובא דעת חכמים שחולקים ולשיטתם אפשר לקדש ולאכול סעודת שבת גם בחושך ואין זה מעכב בעצם הסעודה. ומעתה רבא שאומר שנרות שבת קודמים ליין לקידוש רצה לומר את דבריו לכולי עלמא, אפילו לדעת חכמים, ולחכמים שאפשר לאכול סעודת שבת אפילו בחושך ויוצאים בזה ידי חובה, ולשיטתם צריך לומר את הסברא של "שלוש בית", שמשום כן עדיף לקנות נרות שבת מאשר יין לקידוש. וכלא הסברא של שלום בית, באמת היה מקום לדון לשיטתם שאולי יין לקידוש עדיף.

מיושבים היטב דברי רבא שאומר "נר ביתו וקידוש היום, נר ביתו עדיף משום שלום ביתו", שמי שיכול לקנות או נרות שבת או יין לקידוש, עדיף שיקנה נרות שבת משום שלום בית שאם יש חושך בבית זה עלול לגרום לחוסר שלום בית. והובא להקשות לפי השיטות שאין מקדשים אלא לאור הנר, מדוע רבא צריך לחדש טעם חדש של שלום בית, הרי גם לולי טעם זה ההלכה מוכרחת להיות שנרות שבת קודמים ליין לקידוש, שהרי אם לא יהיו לו נרות שבת לא יוכל לאכול סעודת שבת, שלשיטה זו כדי לצאת ידי חובה בסעודת שבת מוכרחים שיהיה בה נרות שבת, שאם אין בה נרות לא יוצאים ידי חובה, ומדוע רבא הוצרך לחדש טעם חדש של שלום בית. ונראה דלפי דברי הגר"א מיושב היטב.

מסכת אבות - פרק ב' ולא הביישן למד

"הוא היה אומר וכו', ולא הביישן למד וכו'". (פרק ב' משנה ה').

ממנו כוונה לנצח. ומסיים וכותב, "חזק נא בן אדם חזק, לבוש אומץ, חגור מרץ, והוי שקוד ללמוד הלכה".

*

במידת הקנאה - ורקב עצמות קנאה

ובאמת ראוי להוסיף שיסוד זה שרואים כאן כלפי מידת הבושה, שצריך להיות שליט במידה מתי להשתמש בה ומתי לא, ואפילו שבושה היא מידה טובה שמעלה ומרוממת את האדם עד מאוד, בכל זאת ישנם זמנים שאין להתנהג במידת הבושה, כמו בלימוד התורה שלא הביישן למד, שאם יתבייש ללמוד או לשאול את קושיותיו, יפסיד ולא ילמד ולא יחכם בחכמת התורה. הרי יסוד זה הוא נכון גם בכל המידות כולם, ואפילו במידות הגרועות גם כן יש זמנים שצריך להשתמש בהם.

ומצינו לגבי מידת הקנאה, שמצד אחד חז"ל מאריכים רבות בגנות מידת הקנאה, ובגמרא בשבת (דף קנ"ב ב') דורשים את הפסוק במשלי "ורקב עצמות קנאה, כל מי שיש לו קנאה בלבו עצמותיו מרקיבים, כל שאין לו קנאה בלבו אין עצמותיו מרקיבים". ופרש"י, "מי שיש לו קנאה, ותחרות על חברו. עצמותיו מרקיבים, ועליו נאמר וישב אל העפר". הקנאה גורמת לאדם שיהיה רקב עצמות, וכביכול יתבטל לגמרי מהעולם. שבעבור הקנאה אדם יורד לשפל כזה עד שצריכים לסלקו ולאבדו לגמרי מהעולם, ואפילו לאחר מותו אין לו זכות שגופו ישאר שלם, אלא אפילו עצמותיו נרקבים ונאבדים.

אבל מצד שני רואים שכל זה דווקא בקנאה על עניני עולם הזה, על דברים גשמיים, אבל ברוחניות אדרבא הדרך שאפשר להתעלות בה באמת היא דווקא על ידי קנאה, כמו שמבואר בגמרא בבבא בתרא (דף כ"א א') "קנאת סופרים תרבה חכמה", שדווקא על ידי הקנאה יש יותר מרץ להשקיע, להתעלות ולהרבות בחכמה. ברוחניות זוהי מעלה טובה להשתמש במידת הקנאה, כדי להתעלות מכחה עוד ועוד.

ובפרשת ויצא כתוב בפסוק (בראשית, פרק ל', פסוק א'), "ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחותה", ופרש"י "ותקנא רחל באחותה, קנאה במעשיה הטובים, אמרה אילולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים". רואים גם בזה שבמעשים טובים, הקנאה היא מידה טובה, וזו היתה הקנאה של רחל באחותה, במעשים הטובים שלה שרצתה גם היא לעשות את המעשים טובים הללו.

ויקנאו בו אחיו

ובבית הלוי בפרשת וישב בחלומות של יוסף, מדייק בפסוקים שהלשון "ויקנאו בו אחיו", נאמר רק כלפי החלום השני של יוסף, שבחלום הראשון שסיפר לאחיו שראה את אלומותיהם משתחוות לאלומתו לא נאמר לשון קנאה. ורק בחלום השני שראה את השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים אליו, אז התעורר ענין הקנאה ונאמר "ויקנאו בו אחיו". ולכאורה יש להבין מה ההבדל, אם יש בחלום סיבה שמביאה לאחים קנאה ביוסף, אם כן מה החילוק בין החלום הראשון לשני, הרי שני החלומות הללו משמעותם היא אחת, שיוסף ימלוך וישלוט עליהם, אם כן מדוע דווקא החלום השני גרם לאחים קנאה על יוסף ולא החלום הראשון.

וכתב בבית הלוי לבאר, "והענין דבחלום הראשון נאמר לו שיהיה גדול מאחיו בעושר ובהצלחת עולם הזה, ואחיו יהיו נצרכים לו ללחם ולפרנסה. וע"כ הראו לו החלום בתבואה שהיו מאלמים אלומים, ואלומתו קמה ואלומתם השתחוו לאלומתו, דזה מורה על פרנסה ומזונות שיהיו נצרכים

וכתב ברכנו יונה, "ולא הביישן למד, מדת הבושת היא טובה בכל ענין לבד בלמוד, כענין שנאמר ואדברה בעדתיך נגד מלכים ולא אבוש, שדוד ע"ה בברחו מפני שאול ובעמדו לפני מלכי אומות מעולם לא היה מתבייש מלדבר בתורה ובמצוות, גם כי יהתלו בו ומלעיגים בדברו, כי לא טובה הבושה בלימוד. וגם אין לתלמיד לומר, טיפש כמוני איך אשאל דבר לפני חכם גדול בתורה ומפולפל בחכמה, לא דעת ולא תבונה לי, ואם כה יהיה משפטו כל הימים חכמה אליו מאין תבוא וכו'".

שליטה במידות

הנה הכלל במידת הבושה ובכל המידות, שגם כאשר יש באדם איזו מידה מהמידות הטובות, הוא צריך להיות שליט על המידה הזו לדעת מתי להשתמש בה ומתי לא, ולא שהמידה תשלוט עליו.

וזהו מה שנאמר במידת הבושה "ולא הביישן למד", שמצד אחד מידת הבושה היא מידה טובה, וכמו שכותב ברכנו יונה "מידת הבושת היא טובה בכל ענין". ובגמרא בנדרים (דף כ' א') מובא, "תניא, בעבור תהיה יראתו על פניכם, זו בושה. לבלתי תחטאו, מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא. מיכן אמרו סימן יפה באדם שהוא ביישן. אחרים אומרים, כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא וכו'". מבואר בזה שמידת הבושה מלבד מעלתה העצמית, הרי זוכים מכוחה להתעלות עוד ועוד, עד כדי כך שהגמרא מעידה שמי שיש לו את המידה הזו הוא זוכה להגיע ליראת חטא, ולא במהרה הוא חוטא. שהיא מעלה ומרוממת את האדם למדרגות גבוהות ונשגבות של יראת חטא.

ובכל זאת נאמר במשנה שגם במידה הטובה הזו האדם צריך לשלוט, ולא לתת למידה לשלוט עליו, וממילא כאשר נוגע הדבר לתורה אסור להיות ביישן, אלא הכלל בזה הוא "לא הביישן למד". שכדי להצליח בתורה צריך להתאמץ ולא להתבייש מללמוד בשום מצב שהוא.

ומבואר ברכנו יונה, שבדברי התנא "לא הביישן למד", נכללים שני דברים, אחד כפשוטו שלא להתבייש ללמוד, והשני שלא להתבייש לשאול בלימוד. ואצל דוד המלך מצינו שבעת שעמד לפני מלכים לא התבייש לדבר בפניהם בתורה ובמצוות, ולא פחד שמחמת זה ילעגו עליו. והדבר השני שלא להתבייש לשאול בלימוד, כי אם התלמיד יתבייש לשאול, חכמה מאין אליו תבוא.

חזק נא בן אדם

ה"חזון איש" בספר "אמונה ובטחון" (פרק ג' אות כ"ז) מאריך הרבה בענין זה וכתב, "ואמנם לא נמנע הוא בזמן מן הזמנים, אשר רוח נכון עובר בלבו, ומקיצו משנתו העמוקה, ומחשבה מעופפת באוויר עולמו, אולי עוד לא אחרתי המועד, אולי אפשר עדיין לקנות חכמה. הלא הרבה מעמודי עולם אשר קבעו עצמם ללימוד התורה בהיותם כבר באים בשנים, וגם אני כרב שקידה ועבודה תמידית אזכה לדעת תורה ולהבין בינה, אבל מדת הבושה המכבידה על צעד היקר הזה תעצרהו, וממנה להסית דעתו לדברים היותר נעימים לו לפי שעתו, ומתעכב על מעמדו הראשון, ועליו נאמר לא הביישן למד".

ובהמשך כתב, "מה נורא המכאוב ואנוש מכתה של מידה יקרה טועה בדרכה, אשר מנקודת הענווה וממרכז הצניעות רפו ידיו מלקנות חכמה. ומה רב אשרו לוא היה מזויין במידת העזות והתוצפה בהזדמנות זו וכו'". והאריך בזה שבשעה הזו שמתעורר ללמוד תורה, היה צריך להתלבש במידת העזות ולא להתפעל ממבט של אדם זה או אחר שיתמה עליו שהתחיל ללמוד, ועל ידי זה היה זוכה לחיי עולם, והיה נמנעת

לו. אבל בחלום השני הראו לו יתרונו עליהם בענייני רוחניות, וכמו שאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחוים לי, אשר השנים עשר כוכבים רומזים על סדר הנהגת העולם המונהג בסדרן של י"ב מזלות, אשר הוא יהיה המרכז לכל י"ב כוכבים וצדיק יסוד עולם. ועל כן בחלום הראשון לא נאמר בו קנאה כלל, כי הם לא רצו למלוך אחד על חברו, וצדיקים כמוהם לא יקנאו בעושר ובהצלחת עולם הזה, רק שנאו אותו על שחושב שהם יצטרכו למזון והוא ימשול בהם. אבל בחלום השני שמורה על יתרונו ברוחניות לא נאמר בו שנאה, כי לא שייך בזה שנאה רק קנאה על יתרונו עליהם, דהיא קנאה המותרת וכמו שאמר הכתוב אל יקנא

לכך בחטאים כי אם ביראת ה'". וע"ש בכל אריכות דבריו. ומבואר בזה שהאחים שמשלו במידותיהם היה מדוקדק אצלם על כל מידה ומידה מתי צריך להשתמש בה ומתי להתרחק ממנה, וממילא הם השתמשו במידת הקנאה לעבודת ה' כלפי קנאה על מעלות רוחניות, בכדי שמכח זה יוכלו הם בעצמם להתעלות יותר ויותר. ולכן דווקא בחלום השני שמשמעותו היתה על מעלות רוחניות שבזה יוסף יתעלה יותר מהם, בזה הם השתמשו במידת הקנאה כדי שמכח זה יתעלו יותר בעבודת ה'. אבל בחלום הראשון שהיה על עניני עולם הזה, בזה הקנאה היא קנאה שאין בה תועלת שצריך להתרחק ממידה כזו, ולכן לא היתה שם קנאה.

ואל יבוש מפני המלעיגים

הכיר את זקנו ששימש ברבנות בליטא). החזון איש המשיך לשאול עוד היכן מקום לימודיו, והוסיף להתעניין בו ובמשפחתו, עד שבסוף העביר החזון איש את ידו על פניו של הגר"צ וליטפו וברכו בהצלחה. בתחילה כשהחזון איש קרא לו והתחיל לשוחח עימו, הרגיש הגר"צ שאין לו זמן להתעכב עכשיו, שהרגשת השמחה במצווה שעתידה להזדמן לו למחר דחפה אותו לרוץ מחר אל אביו – להשיבו אל אביו – ולומר לו שמותר להכין הלילה את הציצית, והזמן קצר והמלאכה מרובה להכין ולקשור את הציצית עוד הלילה, ומחר בבוקר לקשור את נפשו בקשר של קיימא עם מצוות ציצית החביבה.

אבל כשהחזון איש התחיל בשיחה, הרגיש שכל מילה ומילה של החזון איש מקשרת אותו אל אורו הגדול, ומאותו השעה קיבל חשק גדול להיות קשור אליו בכל נפשו ומאודו, וזה היה לו כפתחת דלתות ההיכל להתחיל לבוא אל הקודש כדי לשאול כל ספקותיו בלימוד ובהלכה, ולהחכים בחכמת התורה.

לאחר סיום השיחה, חזרו הגר"צ במהירות האפשרית לשוב לבית הוריו בתל אביב, ובשמחה הכין לו אביו את הציציות החדשות בלילה, וכבר בבוקר לבשם הגר"צ כיאה לכבוד המצווה שחוטו הציצית בחוץ. ובאמת בהתחלה הדבר היה זר בנף הרחוכות התל אביבי, היו כאלו שבכלל לא הבינו מהם החוטים הללו, ומפעם לפעם כשעבר ברחוב היה אי מי שהעיר לו בתמימות "יול, מה זה החוטים הללו שיש לך כאן?". אבל הגר"צ שמר את קבלתו והמשיך ללכת עם חוטי הציצית בחוץ.

ולא יבוש

עברה תקופה וכאשר התקרבו ימי החופשה, חשבו משפחתו לצאת למנוחה לכמה ימים, ובאותם ימים היה ידוע על בית הבראה של ההסתדרות בצפת שנקרא "בית בוסל", וחשבו שבוודאי במקום זה יוכלו לשוב בהשקט ובמנוחה, וסיכמו עם הנהלת המקום על הימים שבהם יגיעו לנפוש שם.

אבל כשבירר הגר"צ בין חבריו על בית הבראה הלזה, שמע שהאנשים שבאים לשם לא כולם שומרי תורה ומצוות, אלא ישנם שם גם הרבה אנשים מהקיבוצים וכדומה.

ומשום כך התערער לו עתה שוב ספק בענין הציצית, שכיון שיהיה במקום בנושך שבו עם אותם אנשים, הוא מפחד שכאשר ילבש את הציצית כדרכו כשחוטו הציצית בחוץ, הדבר ימשוך תשומת לב יתרה של האנשים הללו שלא מבינים מימנם ומשמאלם במצוות ציצית, והוא יוכל להיות מחמת כן ללעג בעיניהם. ובמקום כזה שבא כדי לנוח אינו מעוניין להיות כמוקד שילגלו עליו, ויביישוהו לעין כל. וממילא חשב אולי אפשר בשבוע הזה, להכניס את חוטי הציצית תחת הבגדים באופן שלא יהיו ניכרים כלפי חוץ.

כשלא היה בידו הכרעה ברורה, החליט לנסוע שוב אל החזון איש, שכבר פתח לו את דלתו, ולשאול אותו כיצד עליו לנהוג. ואכן מיד החיש את פעמיו לעבר האוטובוס ונסע לבני ברק לאורו של עולם, לשמוע ולקבל את תשובתו.

נכנס אל החזון איש, והחזון איש שונע את השאלה, ומשיב מיד "הרמ"א בתחילת השו"ע כבר עונה על השאלה הזו", וקם ממקומו מוציא את השו"ע מהארון, וכשהספר בידו פותחו בסימן א' סעיף א', ומתחיל לקרוא את לשון הרמ"א שכתב "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת השם יתברך". ואז נתן את ידו השניה בידו של הגר"צ, והתחיל להסתובב עימו בחדר הלך ושוב, כשהוא חוזר על דברי הרמ"א כמה פעמים בניגון. ובסוף סיים ואמר "אתה שומע, תמשיך להוציא את חוטי הציצית בחוץ, ואל תתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה'".

הגר"צ שהיה כאמור בסוף שנות ילדותו, יצא מהחדר בהחלטה ברורה שאינו צריך להתפעל מאף אחד, והוא ימשיך ללכת עם הציצית בגאוה בחוץ בכל מקום וללא בושה. ולימים אף סיפר שדברי החזון איש הללו, נתנו לו חיזוק לכל החיים, לעשות מה שצריך לעשות בעבודת ה', ולא לחשוב ולהתפעל ממה ואין יאמרו אחרים.

יש לציין, שבסופו של יום הנסיעה לבית הבראה לא יצאה לאור עולם, משום ביוניים האחרונים לפני הנסיעה – לאחר שכבר כמעט הכל היה מוכן ומזומן לנסיעה – נודע שאותו בית הבראה אפילו שהוא מפרסם על עצמו שהוא "כשר", בכל זאת למעשה הוא רחוק מלהיות כשר, אי לכך התוכנית נגזזה וירדה מסדר היום.

שמחת המצווה

הרה"צ ר' משה שינפלד זצ"ל, שהיה אחד מהחלוצים שעמדו בראש, היה בנועם דברותיו מדבר עם הילדים על התורה והמצוות, כשהוא עומד בדברים על כך "כי זאת היא גאוותנו לחיות כיהודים המקיימים מצוות ה' יתברך", שלא רק שלא להרגיש בושה בקיום התורה והמצוות, אלא עלינו להתהלך בגאווה גדולה על הזכות שנפלה בחלקנו לקיים את המצוות.

ופעם אחת דיבר על מצוות ציצית, והאריך והרחיב על האושר הגדול שזכינו במצוות ציצית, ואמר שמצווה כזו נפלאה שיש בידנו, אסור לנו להתבייש בה ולהכניס את חוטי הציצית מתחת לבגדים, אלא עלינו ללכת בגאווה עם חוטי הציצית בחוץ. הגר"צ שהיה עדיין בילדותו כשנתיים לפני בר מצווה, התפעל מאוד מדבריו וניד החליט בלבו שיתחיל מעתה ללכת עם חוטי הציצית בחוץ, בגאווה ללא בושה.

ואכן חזר לבית הוריו וסיפר לאביו הגאון רבי שמואל זצ"ל, כי בדעתו מעתה ללכת עם חוטי הציצית בחוץ, ומשום כן ברצונו לקנות עוד היום חוטי ציצית חדשים ולהחליף בהם מיד את חוטי הציצית הישנים (שכבר נעשו ישנים ובוליים, ולא היו מתאימים ללבושם כך בגלוי), כדי שכבר מחר יתחיל ללכת עם חוטי הציצית החדשים בחוץ. אביו שלחו בשמחה לקנות חוטים חדשים, אלא שכאשר באו להטיל את החוטים בבגד כבר שקעה השמש, ואביו אמר לו שאינו יודע אם אפשר להטיל את הציצית בבגד בלילה, שלפי השיטות שלילה אין זה זמן ציצית יתכן שאי אפשר להכין ציצית בלילה.

אמר לו אביו, שאם חשוב לו כבר מחר ללבוש את הציצית החדשה, שיסע עוד הערב מתל אביב לבני ברק אל מרן החזון איש זצ"ל, ושאל אותו אם מותר להטיל ציצית בבגד בלילה. בתחילה חשש הגר"צ ללכת לבדו אל החזון איש, שעד כה מעולם לא דיבר עימו מאומה, ולא הכיר את אורחות חייו. ומשום כן ביקש מאביו שיתלווה עימו בנסיעתו אל החזון איש, אלא שאביו בחכמתו שכנע אותו שכדאי לו להכנס לבדו אל החזון איש, ואין לו ממה לחשוש. הגר"צ שמע בקול אביו, והזדרז בלב פועם לנסוע אל החזון איש כדי לשאול אותו את השאלה הדחופה שעומדת לו עתה על הפרק.

הגיע לבית הגדול, שנמשך יוצאת הוראה. בתחילה המתין זמן מה משום שעמד אדם ודיבר עם החזון איש זמן רב, וכילד לא הבין מדוע הוא מאריך כל כך בדיבור עם הרב, הרי כשיש שאלה שואלים את הרב ומקבלים תשובה והולכים, וכמה אפשר להאריך ולהטריח את הרב זמן כה רב. אבל בסוף סיים אותו אדם את דיבורו, והגר"צ ניגש מיד ושאל את שאלתו החשובה לו עתה מאוד, "האם מותר להטיל ציצית בלילה?".

החזון איש השיב בחיך, "כן, וגם אני מטיל את ציציותי בלילה".

הגר"צ קיבל את התשובה החיובית, וניד פנה לאחור כדי לרוץ במהרה אל אביו, לבשר לו את התשובה המשמחת הזו, שאפשר עוד הלילה להספיק להכין את הציצית וכבר מחר בבוקר יוכל לזכות לקיים את מצוות ציצית מתוך כבוד והדר, על ידי שילך עם חוטי הציצית החדשים בחוץ.

אבל לא הספיק ללכת רק שתי פסיעות, והחזון איש קורא לו ושואלו "אין קוראים לך". והגר"צ חזר ומשיב את שמו "בן ציון פלמן". והחזון איש ממשיך ושואלו אם הוא בנו של ר' שמואל, (החזון איש הכיר את אביו, שהיה מרבה להתייעץ עימו בענייני רבנותו שבבית הכנסת "היכל מאיר" בתל אביב, ואף

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

נראה היה לבחור כאילו וה"חפץ חיים" לא שמע אותו, ולכן חזר ואמר שהספיק ללמוד בחודש דף אחד בלבד.

אמר לו ה"חפץ חיים": "וכי חושב אתה שלא שמעתי? אך הרי אמרו חז"ל (אבות דרבי נתן ג, א) "יפה אחד בצער - ממאה שלא בצער", ואם כן דף הגמרא שלמדת בקושי כה רב, נחשב לך כמאה דפי גמרא!"

הרי לנו שברוחניות, אפילו מעלה אחת קטנה - עולם ומלואו היא! מעתה מובנת חלישות הדעת של אהרן, כי מאחר והיו חסרים לו קרבות הנשיאים, והיינו חסרון של עוד קורטוב רוחניות, אשר על כן חלשה דעתו!

תנופת הלויים - מעשה נסים

והניף אהרן את הלויים תנופה לפני ה' (ה, יא)

ה"חזקוני" אומר שתנופה זו של הלויים על ידי אהרן הכהן - מעשה נסים היתה.

"תנופה", כידוע, היא לארבע רוחות השמים. עוד ידוע כי מספרם של הלויים היה עשרים ושנים אלף (עין לעיל ג, לט).

מעתה הבה ונחשוב: הרי מלהניף את הידיים, גם אם הן תהיינה ריקות, עשרים ושנים אלף פעמים ברציפות לארבע רוחות השמים - הידיים "נשברות"! למישהו כאן יש חשק לנסות?...

קל וחומר אם הידיים אינן ריקות... ובכל פעם צריך להרים בן אדם בידיים ולהניף אותו...

והרי יש בני אדם ששוקלים...

ויש צורך לעשות זאת, כאמור, עשרים ושנים אלף פעמים! ואותן יש לעשות ברציפות, במהירות! הרי אם ייקח להניף כל בן אדם דקה אחת - זה ייקח לאהרון שבועיים, וגם זאת בתנאי שיעבוד יומם ולילה...

המדרש (תנחומא פרשת אמור אות ד) אומר שאהרן הניף את כולם ביום אחד:

אתם מוזמנים לעשות לבד את החשבון באיזה קצב אהרון "עבד"...

וזה לשון המדרש: "בוא וראה, כשהניף אהרן את הלויים, שנים ועשרים אלף הניף ביום אחד! כיצד היה מניף אותם? מוליך ומביא מעלה ומוריד".

אמור מעתה: הכוחות הללו, להצליח לבצע את כל התנופות ביום אחד - הינן בגדר נס ופלא!

והנה, חז"ל (תנחומא פרשת קרח אות א) אומרים, שאחת מן הליצוניות שהתלוץ קרח על משה ואהרן היתה ביחס לאותן תנופות. הוא לגלג על כך שהניפו בני אדם כמו שמניפים תרנגולים...

המדרש מתאר איך קרח מספר לבני ישראל בלגלוג איך הניפו אותו, בהיותו מבני הלויים: "ולא עוד אלא נשלגני ב'ד' ורגלי וקיוי מניפין אותי ואומרים לי, הרי אףך שיהור"...

קרח! ממה אתה עושה ליצנות? מניסים? הרי כל בר דעת מבין שהתנופה הזאת היתה מעשה נסים מתחילתה ועד סופה! על נסים אתה מעז ללגלג?

אלא למדנו מכאן, עד כמה שלילית היא הליצנות! עד כמה ארס והרס היא מחוללת! מי שיש בו את המדה המגונה הזאת - לא מתפעל מכלום! גם מניסים גמורים - הוא עושה צחוק אחד גדול! ה' ירחם!

הנפלאות שנעשו בעניי הכבוד

ולפי העלת הענין מעל האהל ואחריו בן יסעו בני ישראל ובמקום אשר ישפן שם הענין שם יחנו בני ישראל (ט, יז)

ברצוני להאיר שתי הארות נפלאות ביחס לעניי הכבוד:

א. **החיד"א** אומר, כי במדבר היו לבני ישראל "מכונות" טובות ומשוכללות... לא זו בלבד שהם לא היו צריכים ללכת ברגל, אלא שגם "לנהוג במכונות" הם לא היו צריכים! הם פשוט ישבו על הענן - ונסעו!

קורטוב של רוחניות - עולם אחר!

וידבר ה' אל משה לאמור: דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלתך את הנרות (ח, א-ב)

לכאורה יש כאן כפל לשון: "דבר... ואמרת אליו", מה זה 'דבר' ומה זה 'ואמרת'? אלא, כל אימת שכתובה לשון 'אמירה' הכוונה היא הגדה ברורה, לכן נאמר: "וידבר ה' אל משה לאמר" - היינו שיאמרו באופן ברור, והכתוב ממשיך ואומר: "דבר אל אהרן ואמרת אליו", גם אתה כאשר הנך מדבר אל אהרן, אמור לו בלשון ברורה.

ומה יאמר?

"בהעלותך את הנרות" - משה רבינו מצווה את אהרן על הדלקת נרות המנורה. ומובא ברש"י: "לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה: חיך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

מה פשר אותה 'חלישות הדעת' של אהרן? הרי כל היום הוא מקריב קרבנות ובשבעת ימי המילואים לבד הוא הקריב קרבנות רבים, ומדוע חלשה דעתו על שלא היה בחנוכת הנשיאים?

אלא, כיון שהיה חסר לו לאהרן הכהן אפילו קורטוב של רוחניות - כבר חלשה דעתו!

אני נזכר בורש שאמר לי יהודי ששמע בחתונה את רבי חצק'ל לוינשטיין זצ"ל מדבר [אגב, זאת יש לדעת, כי פעם היו מדברים בחתונות...]. אמר רבי חצק'ל: שנינו בפרקי אבות (ב, ה): "הוא [רבן יוחנן בן זכאי] היה אומר: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שנייה, מכריע את כולם. אבא שאול אומר משמו: אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים ורבי אליעזר בן הורקנוס אף עמהם, ורבי אליעזר בן ערך בכף שנייה, מכריע את כולם". שאל רבי חצק'ל: מה פשר דברי ריב"ז "מכריע את כולם"? הרי מדברים כאן על התנאים הקדושים, שאין לנו כל השגה בגדולתם, והנה לדעת רבן יוחנן בן זכאי רבי אליעזר בן הורקנוס מכריע את כולם, ואילו אבא שאול סבר שרבי אליעזר בן ערך מכריע את כולם, אף את רבי אליעזר בן הורקנוס. מחלוקת תהומית שכזאת, מן הקצה אל הקצה. מה פשר הדברים הללו?

אמר על כך ר' חצק'ל וורט חוק: ברוחניות אין מושג כזה שאחד 'קצת' יותר מהשני. אם לאחד יש מעלה רוחנית על זולתו, הוא אדם שונה לחלוטין. אם הוא מעט יותר גדול ברוחניות - הוא 'מכריע את כולם'. ברוחניות כל 'משה' זה 'עולמות' ממש, דרגה אחרת, עולם אחר.

'סיום' על דף גמרא

סיפר לי בני על יהודי אחד מארצות הברית שבא לרבי משה פיינשטיין זצ"ל וסיפר לו כי היה חילוני ובנו חזר בתשובה והחל ללמוד בישיבה. יודעים אנו כי 'ברא מזכה אבא' לא רק בעולם הבא אלא גם בעולם הזה, והבן החל ללמוד עם אביו גמרא. כל ההתחלות קשות, והאבא הזה שמעולם לא למד, החל ללמוד עם הבן, על אף הקושי הגדול שבדבר, ולאחר תקופה ממושכת של לימוד, הצליח לסיים דף גמרא שלם. "עתה" - כך אמר - "באתי אל הרב בבקשה שיבחן אותי על הדף גמרא שלמד!"

כאשר שמע זאת רבי משה, אמר לאבא בשמחה: "סיימת דף גמרא שלם? אם כן צריך אתה לעשות 'סיום'. תערוך מסיבת 'סיום' בביתך, ואני אבוא להשתתף בשמחה!"

וסיפר רבי משה, שגם בישיבתו של ה"חפץ חיים" למד בחור עם ראש חלש ביותר, אבל עם הרבה רצון ותשוקה ללמוד ולדעת. במשך חודש שלם עמל ויגע כדי להבין דף גמרא אחד, עד שבא ל"חפץ חיים" וסיפר לו בכאב על כך שהוא בקושי לומד דף גמרא בחודש, תוך שהוא אומר: "בשביל מה אני לומד?..." והנה הוא שומע את החפץ חיים ממלמל לעצמו: "בחור מתלונן על כך שהוא למד בחודש רק מאה דפי גמרא..."

מבקשים עליה

וַיִּשְׁבוּ וַיִּכְבְּדוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בָּשָׂר (א, ד)

וברש"י: "מי יאכלנו בשר - וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר (שמות יב, לח) וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו', ואם תאמר אכלום, והלא בבניסתם לארץ נאמר (במדבר לב, א) ומקנה רב היה לבני ראובן וגו', אלא שמבקשים עליה, עליה עליה, אבל משוגעים הם לא היו!... כיצד, אפוא, יכולים הם לומר שאין בשר? גם לעליה יש צורך באיוושה אחיה במציאות. התשובה היא כן. בעת שעם ישראל היו במדבר, את בשר הבקר לא היתה אפשרות לאכול סתם. היו חייבים להקדיש את הבקר לקרבן שלמים, להקריבו, ורק בדרך זו יכלו לאכול. היתה בכך הגבלה גדולה בשבילם. לדוגמא, כאשר נסעו בדרך, לא יכלו להקריב שלמים על המזבח וממילא לא היתה אפשרות לאכול בשר. כמו כן, לא יכלו לאכול בשר כאשר היתה טומאת הגוף, כגון בשעה שהיו בדרך ארץ עם נשותיהם, ושמאים צריכים להמתין לפחות עד הערב - "הערב שמש" כדי שלא להיות 'טבול יום', ולפעמים היה צורך להמתין ימים נוספים. נמצאו למדים כי היו להם הגבלות שלא היו קיימות במצרים. וזו היתה האחיזה שלהם לעלילה: "מי יאכלנו בשר".

פעם אחת חסר למלך שום...

וְכָרְנִי אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בַּמַּזְרִימִים חֲנֹם אֶת הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבִשְׁחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשְּׂמֹמִים (א, ה)

רבנו אפרים ז"ל, היה רופא המלכות באחת מארצות ערב, המלך אמר לו פעם בשרוניה: ההורים שלכם - בתקופת מצרים, היו כפויי טובה, התלונו שאין להם שומים ובצלים.

לאחר כמה ימים הלך רבנו אפרים ז"ל לטבח המלך והורה לו שבסעודת הבוקר מחר לא יביא למלך שום. המלך התיישב לסעודה והבחין כי אין על השולחן שום. הוא כעס וקרא לממונה: "וכי אינך יודע שאני מעוניין בשום לארוחת הבוקר?" אמר לו הטבח: הרופא היהודי של המלך הורה לי כך [לבריאותך].

קרא המלך לרבנו אפרים ותמה: "וכי לי מזיק שום? אתה יודע בעצמך שאני אוהב שום ואינו מזיק לי במאומה?" "ישמעו אונן מה שפך מדבר" - אמר לו רבנו אפרים - "ארוחה אחת שאין לכבוד המלך שום והוא כבר כואב וצועק. יהודים אכלו ארבעים שנה במדבר - מן ורק מן, ושוב פעם מן, ולך יש טענות עליהם?!"...

מנשי ראובן

כל מעמי העולם הזה נחשבו לו כאין וכאפס ולא חסך בדמים כדי להדר במצוות ולנאותו. היה מרבה רבי ראובן זצ"ל לשלוח את תפיליו בכל עת אל העוסקים במלאכה, כדי לנאותו ולפיתו, ונהג לפזר דמים מרובים על מצוות מזוהה, על מצוות ציצית, על טלית טאה, על ארבע מינים מהודרים ועל כל מצוה שהיא. באחת ההזדמנויות, כשהציעו לפניו אתרוג מהודר בתכלית ההידור, רכשו בסכום עצום ולאחר מעשה התבטא ואמר כי רק הקב"ה והוא ראו את האתרוג. בפיו היה שמור המעשה על הברון גינבורג, שנהג מידי שנה לקנות בממון רב את זכות פתיחת את הארון בשרם תפילת 'כל נדרי' של יום הכיפורים, בבית הכנסת הגדול של פטרבורג.

באחת השנים, התארח בבית הכנסת יהודי אמיד רחוק מתורה ומצוות. כאשר הגביא הכריז על מכירת פתיחת הארון, ביקש הברון לזכות בכבוד כמנהגו מידי שנה בשנה, אולם האורח קם ממקומו והציע סכום רב יותר, גינבורג הגביר לא שמן ידו בצלחת והעלה אף הוא את הסכום, אך האורח שב והעלה את הסכום בשנית.

כך התחרו ביניהם השניים, זה מעלה וזה מוסיף, עד שהסכום הלך והאמיר לבסוף, התייאש הברון גינבורג והניח לאורח הזר לקנות את זכות פתיחת הארון. האורח הנרגש, שזה עתה זכה בכיבוד, פנה אל הגבאי: "ועכשיו, מה עושים?"

"מה השאלה, פותחים את הארון!"

לאחר הסבר מפורט, קם האיש, עשה כמצווה ושב למקומו מלא סיפוק. לאחר התפילה, נישגו המתפללים אל האורח ושאלוהו: "הרי יהודי פיקח הנך, ומה ראית לקנות בסכום כה גדול דבר שאין לך מושג מהו?" "אסביר לכם את פשר מעשי", השיב האיש, "הרי גינבורג הגביר הוא 'סוחר' גדול היועד את אשר הוא עושה, ואם הוא קונה את המצווה בסכום עצום שכוה, הרי שאין כל ספק כי היא אכן שווה את תמורתה!"

לפי זה - אומר אחיו של הגאון, בספרו "מעלות התורה" - יתבאר כמין חומר מה שאמר משה רבינו ליתרו: "נסעים אֲנִחנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶתוֹ אֶתְּנוּ לָכֶם לֶכְה אֲתָנוּ וְהִטְבְּנוּ לָךְ" (במדבר י, כט):

עניי הכבוד שימשו רק את בני ישראל. לכן ביחס אליהם אמר משה "נוסעים אֲנִחנוּ", כי עניי הכבוד "הסיעו" אותם! אבל ביחס ליתרו, שהיה גר, אומר לו משה "לכה אֲתָנוּ": לך ניתנת האפשרות רק ללכת, לא ניתנת לך האפשרות לנסוע באמצעות העננים.

ב. העננים סימנו לבני ישראל את רצון ה', מתי עליהם לנסוע ומתי עליהם לחנות. כשהענן היה מיתמר ועולה - היה זה סימן שה' רוצה שייסעו, וכשהיה מתקפל - היה זה סימן שרצון ה' שיתנו.

נמצא, אפוא, ש"הענן" הוא בעצם "פי ה'": הוא גילה את רצון ה'! לפי זה, אומר רבי אליהו קמאי זצ"ל, מובן כמין חומר מה שכתוב בזהר שהמשכן היה מונח על גבי ענן, כי מאחר ומשה עשה את המשכן "על פי ה'", פירוש הדבר שהמשכן היה מונח על "ענן" שנקרא, כאמור, "פי ה'". המשכן היה מונח על גבי פי ה' - הענן.

בכל מקום - ליד השי"ת!

עַל פִּי ה' יִתְּנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ (ט, כג)

כסותו על מנת לבנות במקומו

ידוע כי כל מלאכות שבת נלמדות מהמשכן. גם מלאכת בונה וסותר לומדים מבניין המשכן, והגמרא (שבת לא ע"ב) אומרת כי האיסור של מלאכת 'סותר' נאמר רק ב"סותר על מנת לבנות במקומו", אבל אם הוא סותר על מנת לבנות שלא במקומו, אינו עובר על מלאכת סותר.

שואלת שם הגמרא, והרי כל המלאכות נלמדות מהמשכן, ושם כאשר פירקו את המשכן, היה זה כאשר נסעו ממקום למקום ובנו את המשכן במקום החדש בו חנו, נמצא שהיה זה 'סותר על מנת לבנות שלא במקומו? מתרצת הגמרא: "שאני התם כיון דכתיב 'על פי ה' יחנו' כסותר על מנת לבנות במקומו דמי".

מה הפשט בדברי הגמרא הללו?

ראיתי חידוש השבוע שהביא רבי אליהו ברוך קמאי [רב העיר מיר וראש הישיבה שם], בשם זוהר הקדוש, שהמשכן היה מונח כל העת על ענן מיוחד. וזו כוונת הגמרא באומרה כי סתירת המשכן היתה 'על מנת לבנות במקומו', כיון שתמיד שכן המשכן על הענן ובבנה מחדש על אותו ענן, רק הענן היה זה ממקום למקום, אולם המשכן תמיד היה באותו מקום.

בכל מקום - נותרו ביד השי"ת

רבי חיים מוולוז'ין אומר פשט אחר, ונבארו באופן מוחשי על פי משל: יהודי נוסע מבני ברק לירושלים והוא אמור להגיע לירושלים תוך חמישים דקות. בשעה ארבע הוא יוצא מבני ברק ובארבע וחמישים הוא בירושלים, אם אין פקקים בדרך כמובן... איפה הוא נמצא בשעה ארבע ועשרים? ליד שדה התעופה. ובארבע וארבעים? ליד טלז סטון, ובארבע וחמישים? אז הוא מגיע לירושלים. עתה נצייר לעצמנו שבאותה דרך נוסע תינוק המוחזק בזרועות אמו, לו אותו תינוק יכול היה לדבר והיינו שואלים אותו: "היכן אתה נמצא כעת?" היה משיב: "בידיים של אמא". אם היינו שואלים אותו בשעה ארבע ועשרים היכן הוא נמצא, שוב היה משיב: "בידיים של אמא". היינו אומרים לו: 'משהילה, אֲנִחנוּ עכשיו ליד שדה התעופה בלוד', והוא היה אומר: "אני לא בבני ברק ואני לא בלוד, אני בידיים של אמא!" כי מעבר לזה הוא אינו יודע דבר.

כך גם בני ישראל בעת הליכתם במדבר: "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו!" מבחינתם, בכל מסע ומסע הם נותרו באותו מקום - בידיו של הקב"ה! רבותי, אלו אינם דברי מוסר, לומדים מכאן הלכה: הרי הגמרא לומדת מכאן שכל איסור סתירה הוא רק לבנות במקומו. כלומר, על פי ההלכה, כלל ישראל במדבר היו כל הארבעים שנה באותו מקום בדיוק - בידיו של הקב"ה. זה הרי נורא נורא! וזה צריך להיות יסוד לכל יהודי כל ימי חייו. בכל שלב ושלב בחיים, לדעת כי "על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו", אל לך לדאוג כלל, כי כל העת הנך נמצא 'בידיים של אמא'.

שמעתי פעם מרבי חיים סטוצ'ינר מעשה שהיה עם רבי חיים עוזר שעמד ליד ה"חפץ חיים", ולידם עמד בן אדם שלישי.

פנה רבי חיים עוזר אל היהודי השלישי ושאל אותו כשהוא מצביע על "החפץ חיים": "ר', איד, אתה יכול לומר לי על יד מי הוא עומד?" ענה הלה בפשטות: "הוא עומד על ידינו".

"לא!", אמר רבי חיים עוזר, "ה'חפץ חיים' אינו עומד לידינו אלא ליד הקב"ה! הוא חי בכל עת ובכל רגע עם הבורא ואינו מסיח דעתו ממנו!"

זכור זאת ליעקב

מתורתו של רבינו הגדול
מרן בעל ה"זאת ליעקב" זצוק"ל

פרשת בהעלותך | שנת תשע"ז | גיליון 2

כתיבוק הבורח מבית הספר

חטא המרגלים כמש"כ רש"י. זהו מהות החטא של הבריחה, שזהו ניתוק מבית המדרש, שהבית מדרש שומר ומשפיע על האדם, וכאשר מתנתקים מהביהמ"ד אין את ההשפעה הזו, ולכן הגיעו לכל החטאים שהיה להם במדבר.

גודל מעלת הצמאון לתורה

והנה זה שהם הלכו בצורה של בריחה, זה גרם להם לעוונות אלו. אך צריכים אנו להבין מה גרם להם לברוח מהר סיני, וודאי שאין אנו מבינים מאומה בדרגת הגבוהה של דור המדבר, דוק מקבלי התורה, אך מ"מ צריכים אנו ללמוד לעצמנו מן פרשה זו, שלכן נקבעה היא בתורה. והמתבאר מדברי הראשו', שהיה בהם חסרון בצמאון לתורה, וזה מש"כ התוס' "לפי שלמדו הרבה תורה", והיינו שהרגישו שבעים, שכבר למדו הרבה. וכמש"כ הרמב"ן הנ"ל, דחששו שמא ירבה עליהם מצוות, והיינו שהיתה הרגשה של רייה, וחסרון בצמאון, הרגישו שכבר למדו הרבה תורה, וכן חששו שמא ירבה עליהם מצוות, שהיה חסר בצמאון לעוד מצוות, וזה הביא עליהם את כל החטאים לאחמ"כ, וכן"ל מדברי המהרש"א.

יש בהעמק דבר עה"פ הזה, וז"ל, שהיה בדעתם לסור מהעונג שהיה שם על ה' ובקשו להתענג על תענוגי בשרים עכ"ל, וזהו מה שמיד לאחמ"כ היה את המעשה דמתאוננים, והיינו שהרי כל מציאות ישראל בסיני היתה כולה מתיקות וערבות, שעל זה אמרו ישקני מנשיקות פיהו, שאותם יודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, וליום זה היתה הכנה גדולה, וצמאון גדול, שלזה היה כל הספירה, שחיכו ליום הגדול הזה, אך כאשר הרגישו הרגשה של רייה, והיה חסרון בצמאון ובהשתוקקות, מיד בקשו לסור מהעונג הגדול הזה, ובקשו תענוגי בשרים. וזהו **כלל גדול, שאם אין צמאון לתורה, מיד יש צמאון לתענוגי בשרים.**

נתבונן בענין הזה של צמאון לדברי תורה. במשנה באבות, הוי שותה בצמא את דבריהם, ומבאר ברוח חיים, דלכא' היה מתאים יותר לומר הוי שותה כצמא, כפי ששותה הצמא, ולא שותה בצמא, ומבאר הגר"ח, שהצמאון צריך להיות כשותה מים מלוחים, שככל שלומד מתגברת אצלו התשוקה ללמוד עוד, הצמאון גובר ע"י השתיה ולא נפסק על ידה, וזהו לשתות בצמאון, שהצמאון לא מפסיק.

איתא בחז"ל עה"פ וידגו לרוב בקרב הארץ, שנמשלו ישראל למים, כפי שדגים שבמים אפי' שהם כל כולם בתוך המים, מ"מ כיון שיוודת טיפה אחת מלמעלה מקבלין אותה בצמא, כך ישראל גדלין במים – תורה, כיון שהם שומעין דבר חדש מן התורה הן מקבלין אותו בצמאון כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהן. וכך צריכה להיות הצמאון לתורה, להיות צמא לכל דבר תורה. והוא כדברי הגמרא בסנהדרין (עו:): עה"פ למען ספות הרוה את הצמאה, שפירשו דהיינו לענין להשוות את ישראל לעכו"ם לגבי השבת אבידה, ופירש"י התם, דעכו"ם נקראין "הרוה", והיינו מלשון ריון, שאין צמאון, וישראל נקראים צמאה, "משום שתאבין ליראת יוצרם ולקיים מצוותיו", ומבואר שזוהי ההגדרה של ישראל, זהו השם והמהות שלהם, "צמאה", שהם צמאים ליוצרם. וצמאון זה צריך להיות כפי הצמאון של הדגים, שהם מרגשים בכל טיפה חיות חדשה, משום שהם נוצרו מן המים (ועיי' ערובין כז: דגים ממיא איברו), וזהו מקומם וזהו כל מקור חיותם – המים, לכך מרגשים הם בכל טיפת מים חיות חדשה, כך צריך כל איש מישראל להרגיש עם כל דבר תורה שהוא שומע, שזהו חיותו וזהו כל חייו, "כי הם חייטני", ולשמוח בו ולשתות אותו בצמאון גדול.

בגמרא במכות (י:): תלמיד שגלה מגלין רבו עמו, משום דכתיב וס על אחת מן הערים האלה וחי, עביד ליה מידי דליהוי ליה חיותא, וברמב"ם מוסיף, שחי בעלי החכמה ומבקשים, בלא חכמה, כמיתה הם חשובים, והיינו שבלא זה חשיב כמיתה, לכך צריך להגלות את רבו עמו דכתיב וחי. ובבואה חשבון, הרי מייירי הכא בכל תלמיד, ויכול להיות ג"כ תלמיד שמחכים את רבו, שידע ללמוד ג"כ בעצמו, והרי הוא גולה לערי מקלט שהם ערי הלויים, שהם תלמידי חכמים שלעצמם, **אלא שבכל אופן יש פה משהו של חסרון בתורה, משום**

עומדים אנו מספר ימים אחרי חג השבועות, וצריכים להזהר שלא לאבד את כל מה שזכינו לקבל ולספוג בשבועות. נתבונן בנקודה שאמרו חז"ל, ונלמד מזה לעצמנו. כ' רש"י עה"פ (במדבר י' ל"ה) ויהי בנסוע הארון, עשה לו סימניות מלפניו ומלאחרי לומר שאין זה מקומו, ולמה נכתב כאן, כדי להפסיק בין פורענות לפורענות. וכן הוא בגמ' (שבת קט"ז). שבאה פרשה זו להפסיק בין פורענות לפורענות, ומבארת הגמרא דפורענות שניה היינו הפרשה של המתאוננים, ופורענות ראשונה הוא הפסוק של "ויסעו מהר ה'", שסרו מאחרי ה'. ובתוס' שם (ד"ה פורענות) הביאו מדרש עה"פ ויסעו מהר ה', שנסעו כתינוק היוצא מבית הספר שבורח והולך לו, כך היו בורחין מהר סיני לפי שלמדו הרבה תורה בסיני. והיינו שהיתה הנסיעה מסיני בצורה של בריחה. וברמב"ן הביא מדרש ע"ז, שהתביעה היא שנסעו מסיני בשמחה, אמרו שמא ירבה ויתן לנו מצוות, והוסיף הרמב"ן, ושמא אלמלא חטאם היו נכנסים לארץ מיד, והיינו שהיה ענין זה מן הגורמים שגרמו לעיכובם במדבר.

יש כאן להתבונן בג' נקודות בעומק החטא הזה שנסעו מהר ה' כתינוק הבורח מבית הספר. שהנה דרשו חז"ל שהיה תביעה על כך שסרו מאחורי ה', שהיה זה כתינוק הבורח מבית הספר, וכ' המהרש"א כתינוק הבורח מבית הספר לבטל מדברי תורה, כי מנסיעתם מהר סיני שהיה בית המדרש שלהם וכו', ובהמשך דבריו כ' ששבט לוי שלא היו בכלל חטא זה, משום שהיו במחנה עם משה רבינו, ולא היה בהם ענין זה של כתינוק הבורח מבית הספר, לא חטאו הם בכל חטאי הדור אח"כ, במתאוננים ובמרגלים ובחטא בעל פעור ובעדת קורח וכו'. ומשמע מדבריו שמה שלא חטאו בכל חטאי הדור היינו משום שלא נסעו מהר ה' בצורה של כתינוק הבורח מבית הספר. והיינו שמה שגרם לכל החטאים האלה היה משום שנסעו ישראל כתינוק הבורח מבית הספר (וחוץ מחטא העגל שהיה קודם לכן, שבזה היתה בחינה אחרת, וכמו שאמרו לא היו ראויין ישראל לחטא זה אלא שבא להורות תשובה לרבים, וכן היה בחטא זה התעצמות של נסיון יותר ממה שהיה בשאר המקומות).

לא להתנתק מבית המדרש

ונתבונן בענין זה, מהו החטא הגדול במה שהיתה צורת נסיעתם כתינוק הבורח מבית הספר, עד כדי שהיה זה מן הגורמים לכך שלא נכנסו לארץ, וזוהי היה השורש והגורם לכל חטאי ישראל במדבר. והנה, בהר סיני היתה בחינה של בית מדרש, שהיה זה בית המדרש של ישראל (א. ה. ענין זה הובא בהרחבה בגיליון 1), וכלשון המהרש"א, שנסעו מהר ה' **שהיה בית המדרש שלהם**, והיינו שהיה בזה בחינה של ביהמ"ד, ולבית מדרש יש כח השפעה, הוא משפיע על האדם ושומר אותו מלחטא, כאשר צמודים לבית מדרש ולא זזים ממנו, יש לזה כח להשפיע על האדם ולשמור אותו. ואילו היו ישראל עוזבים מתוך הרגשה של צער, כמו שמצינו שקודם לכן היתה השתוקקות עצומה וצפיה גדולה למתן תורה, וכמו שהשפעה של הביהמ"ד של הר סיני נמשכת על ישראל, ולא היו באים לכל החטאים לאחמ"כ, אך כאשר עוזבים בצורה של בריחה, היה בזה מעין מהלך של ניתוק מהר סיני, ולכן הגיעו לכל החטאים של המדבר, אבל שבט לוי שלא התנתקו מהר סיני, ולא הלכו בצורה של בריחה וניתוק, לא באו לכל החטאים האלה.

ודברים אלו מתבארים היטב בפסוקים בפרשת מסעי, "ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני, ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברות התאווה, ויסעו מקברות התאווה ויחנו בחצרות, ויסעו מחצרות ויחנו ברתמה", ובה מבואר כל סדר השתלשלות הדברים, וכמו שדרשו חז"ל עה"פ ויסעו מרפידים ויחנו במדבר סיני, שנסעו מרפידים דים מן התורה, ואז היה ויחנו במדבר סיני. על דרך זה יתפרש גם כל המשך הפסוקים, ויסעו ממדבר סיני, היינו כמו שאחז"ל שהיה תביעה על צורת נסיעתם, זה הביא לכך שיוחנו בקברות התאווה, והיינו המתאוננים, ואח"כ היה ויחנו בחצרות והיינו החטא של עדת קורח, ואח"כ היה ויחנו ברתמה, והיינו

◀ נכתב על דעת הכותב בלבד ▶

שהיה רגיל לדרך המסוימת של רבו, וזה יהיה חסר לו, ומבואר שחסרון זה אינו חסרון גרידא, אלא זהו כמיתתה, ולכן צריך להגלות את רבו עמו, ואת כל תלמידיו רבו יחד עמו, וא"כ יכול להיות שתגלה ישיבה שלמה עם אלפי תלמידים, כדי שלתלמיד הזה לא יהיה את החסרון הזה בתורה, והדברים מבהלים.

בגמרא (ברכות מא:): איתא מעשה מופלא, שרב חסדא ורב המנונא ישבו בסעודה והביאו לפניהם תמרים ורמונים, ורב המנונא לימד את רב חסדא פרט אחד בהלכות קדימה בברכות, ואמר לו רב חסדא "מאן יהיב לן נגרי דפרזלא ונשמעינך", ופירש"י מי יתן לי רגלים של ברזל ונשמעך ונלך אחרך תמיד, ורואים בזה את גודל האהבת תורה והצמאון שהיה לאמוראים, שהרי בסה"כ לימדו פרט אחד בהלכות אלו, ורב חסדא כל כך שמח עם זה, שרצה לשמשו ולילך אחריו תמיד. וכן מצינו בעוד מקומות בגמרא, שלמדו האמוראים פרט אחד מסוים, והם שמחו עם זה שמחה גדולה ועצומה, כמי שלא שמעו דבר תורה מימיהם.

וכפי גודל הצמאון כן גודל השמחה בתורה, ע"י שיש צמאון יש שמחה על הד"ת. אמר פעם חכם גדול זצ"ל, שהרי ידוע שבעניני העולם דבר שבהעדרו הצער גדול, כאשר ישנו אין השמחה גדולה, כגון לחם ומים שהם הכרחיות, שכאשר אין אותם יש צער גדול, ואילו כאשר ישנם אין שמחה גדולה, ואילו מותרות אין צער גדול בהעדרם ויש שמחה גדולה כאשר ישנם. אך בתורה אינו כן, הצער כאשר חסר תורה הוא גדול מאוד, וכנגד זה השמחה בתורה היא עצומה, **וכפי גודל הצער בחסרון בתורה, כן גודל השמחה כאשר זוכים לתורה.** וכדברי המדרש (שה"ש א י"ט) מה מים אם אין אדם צמא אינה ערבה בגופו, כך דברי תורה אם אין אדם עיף בה אינה ערבה בגופו, עיף הוא מלשון יגיעה, ואתה עיף ויגע, כאשר יש יגיעה בתורה, והיינו צמאון, שהיגיעה באה מכח הצמאון לתורה, עיף" תורה ערבה בגופו.

איתא בגמ' (ותמורה ט"ז): בשעה שנפטר משה רבנו לגן עדן, א"ל ליהושע שאל ממני כל ספקות שיש לך, א"ל כלם הנחתיד שעה אחת והלכתי למקום אחר וכו', מיד תשש כחו של יהושע ונשתכחו ממנו ג' מאות הלכות ונולדו לו ז' מאות ספקות. וצריך ביאור, דהא כ' רש"י עה"פ (דברים ל"א ב) לא אוכל עוד לצאת ולבא, מלמד שנשתמו ממנו מסורות ומעניות החכמה, וא"כ צ"ב מה אמר ליהושע שישאל ממנו כל ספקות שיש לו, הרי נשתמו מעניות החכמה. ומבואר כאן, שלמרות שנשתמו מעניות החכמה, מ"מ יש בכח הביקוש והצמאון לתורה להשיבם, ולכן אמר משה ליהושע לשאול ממנו כל ספקות, שע"י הבקוש יפתחו המעניות, ושדאי אין הכונה שנשתמו המעין של משה בעצמו, שהרי לא נס ליחו, אלא נסתם המעין של מסורת התורה, שלא יכל להעביר את התורה לישראל).

ועוד מצינו בגדל מעלת הצמאון, דאיתא במדרש (במד"ר חוקת י"ט ו) שדברים שלא נגלו למשה, נגלו לר"ע וחבריו, והיינו שהיו דברים שזכה בהם יותר ממשה, וכן מצינו על ר"א הגדול (פרד"א פ"ב) שיכול לומר יותר ממה שקבלו בסיני. וי"ל הביאור במה שזכו לכך, לחדש יותר ממשה רבינו, עפי"מ דאי' באבות דר"נ (פ"ו) הוי מתאבק בעפר רגליהם זה ר"א, ושיתה בצמא את דבריהם זה ר"ע, שבתחלתו של ר"ע היה בן מ' שנה ולא שנה כלום, פעם אחת היה עומד ע"פ הבאר אמר מי חקק אבן זו, אמרו לו המים שתדיר נופלים עליה בכל יום וכו', והלך וישב אצל מלמד תינוקות, עד שנהיה ר"ע, וכן אצל ר"א הגדול היה תחילת לימודו בגיל מבוגר, וכל זה בא מכח הצמאון והבקוש, לשבת בגיל ארבעים עם תינוקות של בית רבן, זהו שייך רק מכח צמאון גדול לתורה, וזהו הוי שותה

בצמא את דבריהם שאמרו על ר"ע, ובזכות זה זכה להיות ר"ע. ורואים בזה כמה אפשר לזכות ע"י צמאון, שאפי' שר"ע בתחילה לא שנה כלום, וכן ר"א הגדול בתחילה לא שנה, זכו אח"כ לחדש יותר ממה שקיבל משה בסיני, והוא משום שע"י צמאון אפשר לזכות להכל. וכן רואים כמה אפשר להפסיד ע"י חוסר צמאון והרגשת רוייה, שהרי ישראל שנשעו מחר סיני כתינוק הבורח מבית הספר, זה היה מחמת שהרגישו שכבר למדו הרבה תורה (וכדברי התוס' הנ"ל), והיינו שהיה חסר בצמאון לתורה, וזה הביא אותם אח"כ לכל החטאים שהיו במדבר.

אורח החיים מוקף במצוות

ובדברי הרמב"ן שביאר שמה שנשעו ישראל כתינוק הבורח, משום שחששו שמא ירבה עליהם מצוות, יש להוסיף בזה. דהנה כתוב במשנה באבות, רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, והק' במעלות התורה לר"א אחי הגר"א, דלכא' איפכא מסתברא, שע"י שיש הרבה מצוות אפשר יותר להכשל, ולמרות שאפשר גם לזכות על ידם, מ"מ הרי נח לו לאדם שלא נברא משנברא, והיינו משום שמא יכשל, ואפי' שיכול גם לזכות. וי"ל, **דענין התרי"ג מצוות הוא שהאדם יהא מוקף במצוות, והוא חי בכל פעולה ובכל תנועה על פי ה', יהודי קם בבוקר, מיד יש לו הלכות השכמות הבוקר, וכסדר מוקף הוא במצוות בכל מצב, ויש גם שש מצוות תמידיות, וזהו ענינם של התרי"ג מצוות, שאורח חייו של האדם הוא עפ"י התורה והמצוות** וזהו לפיכך הרבה להם תורה ומצוות, לזכות את ישראל שיהיו כל אורח חיים מוקפים במצוות. וזהו מה שחששו ישראל שמא ירבה עליהם מצוות, והיינו שיהיה רגע אחד בלא מצוות, פעולה אחת שלא תהיה עפ"י מצוות, וכמובן שהיה זה דור דעה ואין לנו מושגים בזה כלל, אך מה שניתן ללמוד מזה, שהתביעה היתה שהרגשתם היתה שרצו רגע אחד שלא יהיה עפ"י ה'. וזהו העוון והחטא שנשעו מסיני בצורה של תינוק הבורח מבית הספר.

ובזה יתבאר מה שכ' הרמב"ן דמשום חטא זה נתעכבו ישראל במדבר ולא נכנסו לארץ מיד, משום שבשביל לזכות להיכנס לא"י אפשר רק ע"י שמוקפים במצוות בכל אורח החיים. והוא עפ"י מה דאי' במדרש (תנחומא בשלח פ"א) שאמר הקב"ה אם אני מוליך דרך פשוטה עכשיו, מחזיקין איש איש בשדה ובכרם ומבטלים מן התורה, אלא אני מוליך דרך המדבר ויאכלו את המן וישתו מי באר והתורה מתישבת בגופן עכ"ל, והיינו שע"י שיהיו ישראל במדבר מ' שנה, פרושים מכל העוה"ז, ויאכלו מן וישתו מי באר, אז יהיה אפשר להכנס לארץ, והיינו שבמצב הזה, שיתרגלו לכך שכל אורח חיים מוקפים הם במצוות, אז גם עסקי החולין שלהם יהיו טהורים.

נמצינו למדים שלשה דברים יסודיים מן הענין הזה של כתינוק הבורח מבית הספר. הראשון הוא להיות צמודים לבית המדרש ולא לצאת ממנו, וכמובן גם לא להכניס אליו דברים מבחוץ, כאשר הביהמ"ד נקי, ונמצאים בו, זה משפיע על האדם, וגם כאשר צריך לצאת, שלא יהיה בצורה של ניתוק, אלא לצאת בצער ובהרגשה של הכרח, ועי"ז נשארים קשורים לביהמ"ד. והדבר השני שלמדים אנו מפרשה זו, הוא גודל מעלת הצמאון לתורה, משהו של הרגשת רוייה כבר מוזיקה, ועם צמאון אפשר לפתוח את המעניות הסתומים ביותר. והדבר השלישי הוא, לחיות תמיד עפ"י ה' בכל פעולה ובכל תנועה, שיהיה עפ"י ה' יחנו ועפ"י ה' יסעו.

(מתוך שיחה שמסר לתלמידים לאחר חג השבועות)

שמואלביץ, כי הוא כבר 38 שנים ראש ישיבה, ולפני זה אברך, ולפני זה בחור, ומעודו לא ראה כזה "מבקש חכמה". והפלא הגדול הוא שה"ביקוש" הזה לא הסתיים מעולם, ועד סוף ימיו ממש ראינו זאת בשיא התוקף. את רצונו לשמוע ולקבל עוד ועוד, ולהוסיף לקח ופולס. בתקופה האחרונה לחייו ממש, שמע על אחד מגדולי ישראל זצ"ל שנהג להגיע לתפילות שחרית שעה לפני התפילה, אמר לעצמו שעה איני יכול אך חצי שעה אני יכול (מלבד 20 דקות שהיה מגיע תמיד לפני התפילה), והתחיל להקפיד על כך מידי יום. כזה היה גודל חפצו ורצונו להוסיף ולהוסיף. יה"ר שזכה ללמוד מדרכיו הקדושים.

הסתפק בכך, ונכנס גם לשיעורי רבו הגר"ח שמואלביץ במי, ועוד רבנים רבים. חבירו לשיבה סיפר כי בוקר אחד אמר לו רבינו "אומרים מודה אני על שהקב"ה החזיר את הנשמה, אני אומר עוד מודה אני, שהקב"ה נתן לנו את רבינו חיים הלוי". הוא שש וששמע עם כל דבר תורה ששמע כאילו לא שמע מעולם. כאשר אמרו בפניו חידוש שמצא חן בעיניו, היה אומר כמה פעמים בהתפעלות "פלאי פלאים, פלאי פלאים", והיה חוזר על כך מיד, ומחשבן לראות איך זה מסתדר. ראו על פניו ממש את הבחינה של דגים שבים, שלמרות שיש להם את כל הים הגדול שמחים הם עם כל טיפת מים חדשה. בחתונתו אמר עליו רבו הגר"ח

א.ה. בענין זה של הצמאון לתורה, זכינו וראינו ציור לזה באופן מוחשי ביותר אצל רבינו הגדול זצוק"ל. ההשתוקקות והרצון לשמוע ולקבל עוד ועוד לא ידעו גבולות כלל. כבר בחרותו, בעודו צעיר לימים בישיבת חברון, כאשר התחתן אחד הבחורים המבוגרים (הגר"ש סלומון זצוק"ל), וערך שבע ברכות לידידיו, שיער רבינו כי מן הסתם יאמר שם "חבורה" בסוגיית הגלמודת, אך כיוון שהיה צעיר לא יכל להגיע, בעמד מאחורי החלון לשמוע את דרשתו עד לסימונה והלך. למרות היותו אחד הבחורים הטובים בישיבה, כאשר כבר אז הסתופפו סביבו מבטי הבחורים לשמוע ממנו ולקבל, עדיין הוא נכנס לכל שיעורי ושיחות רבותיו, ולא

התבקשנו לבקש מכל מי שבידו עובדות והנהגות או מעשים על רבינו הגדול זצוק"ל אשר עשוים להביא תועלת לציבור, שיצור קשר בפקס 077-4703633 או במייל b0527665@gmail.com וזכות הרבים תעמוד לו